

Σκοπός του τεύχους αυτού είναι να κινητοποιήσει τη σκέψη γύρω από τη σχέση υπηρεσιών προσχολικής εκπαίδευσης και οικογενειών, τοποθετώντας τη συζήτηση στο πλαίσιο των πιο πρόσφατων θεωρητικών οπτικών, οι οποίες αντιλαμβάνονται τη σχέση αυτή ως σύμπραξη, συν-εκπαίδευση και εκπαιδευτική συνυπευθυνότητα (όπως είναι τα ονόματα που της έχουν δοθεί). Όλες αυτές οι οπτικές θέτουν τη συνεργατική σχέση εκπαιδευτικών και γονέων μέσα σε ένα πλαίσιο αμοιβαιότητας και συμπληρωματικότητας, σε αντιπαράθεση με τη μονόπλευρη και ασύμμετρη εκπαίδευση και υποστήριξη των γονέων, προωθώντας ιδιαίτερα τη σχέση ανάμεσα στα δύο αυτά μέρη, τα οποία, αν και από διαφορετικές θέσεις και με διαφορετικούς ρόλους, ενδιαφέρονται εξίσου για την εκπαίδευση των παιδιών.

Δίνοντας χώρο στις προσεγγίσεις αυτές, αυτό το τεύχος είναι χωρισμένο σε δύο κύρια μέρη, τα οποία ωστόσο συνδέονται στενά και αλληλοσυμπληρώνονται. Το πρώτο μέρος διερευνά τις γνώσεις και τις πιο συνηθισμένες θεωρίες στην Ευρώπη για τη σχέση ανάμεσα στις υπηρεσίες ΠΕΦ και τις οικογένειες, με σκοπό να προωθήσει την αντίληψη και τους επιστημολογικούς προσανατολισμούς που αποτελούν τη βάση των μεθόδων ερμηνείας και ενεργοποίησης της σχέσης ανάμεσα σε υπηρεσίες και οικογένειες. Το δεύτερο μέρος μάς γνωρίζει κοινές πρακτικές, παρουσιάζοντάς τες μέσα από πραγματικές εμπειρίες σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Ferruccio Cremaschi
Διευθυντής του εκπαιδευτικού
περιοδικού *Bambini*

Παιδιά στην Ευρώπη 2013

www.childrenineurope.org

Υπεύθυνη έκδοσης: Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Συντονισμός σύνταξης του τεύχους 24:
Ferruccio Creemaschi

Μετάφραση: Ιορδάνης Βλαχόπουλος

Διόρθωση κειμένων-Γλωσσική επιμέλεια:
Χριστίνα Ντεμίρη

Σχεδιασμός έκδοσης: Arianna Bertone

Εκτύπωση: Spaggiari@ S.p.A., Parma

Εκδότης: Γ. Ντουντούμης & ΣΙΑ ΟΕ
(Μαυρομιάλη 60, 10680 Αθήνα)
www.doudoumis.gr
info@doudoumis.gr, doudoumi@hol.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του έργου, η αναπαραγωγή, η μετάδοσή του με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό, γραπτό ή άλλο μέσο, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη ή του συγγραφέα.

Εξώφυλλο: Κέντρο για την Οικογένεια "Isola del Tesoro" στο πλαίσιο του project "Dare una famiglia a una famiglia"

2
(Ανα)ζητώντας την εκπαιδευτική συμμαχία μεταξύ των υπηρεσιών ΠΕΦ στην Ευρώπη
ELENA LUCIANO, MONICA GUERRA

4
Σχετικά με τη συνεκπαίδευση
SYLVIE RAYNA

6
Η συμμετοχή δίνει υπόσταση στα δικαιώματα
PAOLA CAGLIARI

8
Μετανάστριες μητέρες στους παιδικούς σταθμούς των Βρυξελλών
MICHEL VANDENBROECK, GRIET ROETS

10
Συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών στην παιδική φροντίδα στη Φινλαδία
EEVA HUJALA, MERVİ ESKELINEN

12
Οικοδόμηση σχέσεων με τους γονείς: θεμελιώδης ικανότητα ή δευτερεύον καθήκον;
KATRIEN VAN LAERE

14
«Προετοιμασμένοι να ξεκινήσουν τη ζωή με καλύτερες προοπτικές»
PATRICIA D. JACKSON

16
Δουλεύοντας με τους πατέρες: οι «νέοι πατέρες» εν όψει
HAMAD NASSER

18
Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της οικογένειας στα *Centri Bambini e Genitori*
TULLIO MONINI

20
Κινητοποίηση των γονέων στις προσχολικές υπηρεσίες της Δανίας
NIELS KRYGER

22
Δημιουργώντας κοινότητες μάθησης σε ένα δημοτικό σχολείο στο κέντρο της Αθήνας
ΣΤΕΛΛΑ ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ, ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΑΒΙΤΣΙΔΗΣ

24
Η συμμετοχή στο σχολείο
CARLES GRÀCIA MARTÍNEZ

26
Συνεργασία και συμμετοχή των γονέων στα κέντρα προσχολικής ηλικίας στην Πορτογαλία
MARIA FILOMENA RIBEIRO DA FONSECA GASPAR

28
Ενδεικτικές πρακτικές για τη στήριξη των οικογενειών στην εκπαίδευση των παιδιών τους
ANNE WILLIAMS, AGATA D'ADDATO

31
ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΗ
Οικογένειες ανάμεσα στην Ιταλία και τη Ρουμανία: παιδιά μόνα και μητέρες στη δουλειά
MARIANA NOREL

(Ανα)ζητώντας την εκπαιδευτική συμμαχία μεταξύ των υπηρεσιών ΠΕΦ στην Ευρώπη

Elena Luciano, Monica Guerra

Οι ιδιαιτερότητες των ρόλων και των μοντέλων συνεργασίας μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών.

Σε όλη την Ευρώπη σήμερα γίνεται μεγάλη συζήτηση πάνω στα θέματα και τα προβλήματα που σχετίζονται με τη θέση της οικογένειας στις υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας. Η οικολογική προσέγγιση έχει οδηγήσει στην αύξηση της προσοχής που δίνεται στα πρόσωπα της οικογένειας, ιδιαίτερα στους γονείς, τα οποία συνοδεύουν τα παιδιά τους στην εμπειρία της ζωής μέσα σε μια κοινωνία όπως αυτή των υπηρεσιών ΠΕΦ. Από την άποψη αυτή, υπάρχει ισχυρή συνειδητοποίηση της ανάγκης οι υπηρεσίες αυτές να «χωρέσουν» και τις οικογένειες μαζί με τα παιδιά. Το θέμα έχει τύχει μεγάλης προσοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα των διαφόρων υπηρεσιών, στην έρευνα, στις κατευθυντήριες γραμμές και στη νομοθεσία, καθώς και στην επιστημονική βιβλιογραφία και στα μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο πρόκειται για ένα θέμα που μπορεί να εκφραστεί, με διάφορους τρόπους, θέμα που εξακολουθεί να αξίζει την προσοχή, όταν αποβλέπει στη συγκρότηση ενός μακροπρόθεσμου εκπαιδευτικού, κοινωνικού και πολιτικού σχεδίου, το οποίο δεν φοβάται την τρέχουσα οικονομική κρίση που επηρεάζει τόσο έντονα τη ζωή των οικογενειών και των υπηρεσιών, αλλά, αντίθετα, έχει στόχο να την αντιμετωπίσει προληπτικά.

Περισσότερη συμμετοχή παρά συμμόρφωση, περισσότερη συνεκπαίδευση παρά εκπαίδευση

Το πρώτο ερώτημα, λοιπόν, αφορά την οπτική από την οποία επιλέγουμε να παρατηρήσουμε και να αναλύσουμε το ζήτημα των σχέσεων υπηρεσιών προσχολικής ηλικίας και οικογενειών. Όταν το θέμα των σχέσεων προσανατολίζεται προς την εκπαιδευτική υπευθυνότητα, τη συνεργασία και τη συμμαχία, μπορούμε να εντοπίσουμε προσεγγίσεις που είναι παρόμοιες, παρότι καθεμία είναι ιδιαίτερη, και αγκαλιάζουν όλες μια έντονη ιδέα συμμετοχής που περιλαμβάνει όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη στον τομέα των υπηρεσιών ΠΕΦ: τις οικογένειες, το προσωπικό και τα ίδια τα παιδιά, καθώς και τις κοινότητες στις οποίες βρίσκονται αυτές οι υπηρεσίες.

Σε μια τέτοια προσέγγιση η συμμετοχή αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για τον σχεδιασμό του ίδιου του εκπαιδευτικού έργου, καθώς αυτή γίνεται δικαίωμα και οι υπηρεσίες έχουν την αποστολή -ή καλύτερα, το καθήκον- να επιτρέψουν σε όλους τους ενδιαφερομένους να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα ανάλογα με τις προσωπικές τους ικανότητες και προθέσεις. Με τη σειρά της, η άσκηση αυτού του δικαιώματος γίνεται μια ευθύνη που κάθε πρόσωπο καλείται να αναλάβει, πάντα με σεβασμό στις ατομικές διαφορές, αλλά οπωσδήποτε αναπόφευκτα. Ο προσανατολισμός μπορεί, από τη μια μεριά, να εκτείνεται πολύ μακριά, μέχρι την κοινότητα ως σύνολο, όπου κάθε άτομο έχει τη δυνατότητα να είναι δράστης με το δικό του στιλ και τρόπο. Από την άλλη, είναι κάτι που μερικές φορές ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως, θεωρείται κινητήρια δύναμη της διαδικασίας της συμμετοχής, αλλά στη συνέχεια εκφράζεται μέσα από μορφές πιο παραδοσιακές, που παραπέμπουν σε υπηρεσίες υποστήριξης και εκπαίδευσης για τους γονείς.

Η ανάληψη από γονείς και εκπαιδευτικούς της αμοιβαίας ευθύνης να είναι παρόντες και αφοσιωμένοι, έχοντας πάντα την πρώτη ευθύνη απέναντι στα παιδιά, στρέφει σαφώς τη συζήτηση προς μια προσέγγιση του θέματος των σχέσεων με τις οικογένειες πέρα από την απλή ενημέρωση, καθοδήγηση και εκπαίδευση της οικογένειας, την προσφορά υποστήριξης στους γονείς και τη διαμόρφωση καλών και ικανών γονέων. Αντίθετα με αυτά, την τοποθετεί σε μια σχέση εγγύτητας, συνεργασίας και κοινού σχεδιασμού. Ακριβώς μέσα σε αυτή την οπτική της συμμετοχής είναι που προκύπτει μια σειρά από ενδιαφέροντα θέματα, τα οποία

παρουσιάζονται σε αυτό το τεύχος του περιοδικού με βάση την εμπειρία, την έρευνα, τις μελέτες και τα προγράμματα που πραγματοποιούνται σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Η ελπίδα μας είναι ότι θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις για τη συμμαχία ανάμεσα στις οικογένειες και τις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας, καθώς και ότι θα ενθαρρύνουν περαιτέρω κατευθύνσεις της εκπαιδευτικής έρευνας.

Οικοδόμηση (καλών) σχέσεων για την προώθηση εκπαιδευτικών συμμαχιών

Καταρχήν, αν στις υπηρεσίες ΠΕΦ έχουμε επιλέξει να συνεργαστούμε με τις οικογένειες ενισχύοντας τη συμμετοχή τους και όχι απλώς ενημερώνοντας ή διδάσκοντάς τους, τότε ο σημαντικός ρόλος των σχέσεων -των καλών σχέσεων- υλοποιείται δυναμικά, με τους ρόλους να μην καθορίζονται άκαμπτα, αλλά να γίνονται αντικείμενο συζήτησης και διαπραγμάτευσης και να δομούνται κατά περίπτωση. Στις μελέτες μπορούμε να βρούμε παραδείγματα που μας παρουσιάζουν μια εμπειρία αμοιβαιότητας ρόλων (οι οποίοι θεωρούνται κατά τα άλλα ασύμμετροι) ως μια ουσιαστική πτυχή και άσκηση της δημοκρατίας (Vandenbroeck, Roets), ή παραδείγματα που μας δείχνουν τον προσανατολισμό στη συνύπαρξη και την κοινή

δράση ως συγκεκριμένη εμπειρία συνεκπαίδευσης (Rayna), καθώς επίσης εμπειρίες που εφαρμόζουν πρακτικές στις οποίες όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, έχουν λόγο (Martinez), ή παραδείγματα που περιγράφουν πώς η συνεργασία με τις οικογένειες σήμερα δεν γίνεται μόνο (και παραδοσιακά), με τις μητέρες, αλλά και με τους πατέρες (Nasser). Από την άποψη αυτή, είναι σαφές ότι η εταιρική σχέση δεν μπορεί να είναι στραμμένη προς έναν μοναδικό (παραδοσιακό) τύπο ύπαρξης μιας οικογένειας, αλλά είναι εγγενώς ανοικτή σε όλους τους ποικίλους τύπους οικογενειών που υπάρχουν σήμερα και που έρχονται στις υπηρεσίες με τα παιδιά τους (οικογένειες μονογονεϊκές, πολυμελείς, ανασυγκροτημένες, ομοφυλόφιλων γονέων, κοκ.). Το έργο της εκπαίδευσης, αλλά και της κοινωνικής εργασίας (Norel), που επιλέγουν να είναι προσανατολισμένο προς -ή και να βασίζεται εξ ολοκλήρου σε- κοινές έννοιες και ενέργειες όλων των ενδιαφερομένων, φαίνεται να είναι το κλειδί που ανοίγει την πόρτα στην αντιμετώπιση ζητημάτων, όπως η πολυπολιτισμικότητα, η μειονεξία, η οικονομική δυσπραγία και αδυναμία, η υγεία των παιδιών (Jackson), ώστε αυτά τα ζητήματα να μην αντιμετωπίζονται πλέον ως δυσκολία, μειονέκτημα και έλλειψη (που πρέπει να αναπληρωθεί), αλλά ως μέσα και δυνατότητες για συνάντηση. Μια ματιά στις μορφές που μπορεί να πάρει η συμμετοχή στα σχολικά επίπεδα που ακολουθούν μετά τις υπηρεσίες ΠΕΦ, μας δείχνει πώς η συμμετοχή μπορεί να οδηγήσει σε κοινότητες μάθησης που είναι ανοικτές σε εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές και πώς, τελικά, επηρεάζει όχι μόνο την ευημερία όλων των συμμετεχόντων, αλλά

και τις διδακτικές μεθόδους των εκπαιδευτικών και τις ευκαιρίες μάθησης των παιδιών (Πρωτονοταρίου, Χαραβιτσιώδης). Αντίθετα, τα αποτελέσματα άλλων ερευνών δείχνουν ότι η συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών που είναι σαφώς επικεντρωμένη στον εκπαιδευτικό τείνει να κάνει τους γονείς να βλέπουν τους εαυτούς τους ως «βοηθούς» και όχι ως ισότιμους εταίρους των εκπαιδευτικών, μέσα σε μια σχέση όπου οι γονείς έχουν τον ρόλο πελατών, ενώ οι εκπαιδευτικοί είναι οι χορηγοί της γνώσης (Hujala, Eskelinen). Επιπλέον, πολυάριθμες μελέτες σχετικά με τις προσδοκίες των γονέων και των εργαζομένων στην ΠΕΦ από την εταιρική σχέση τους, έχουν δείξει την ύπαρξη κοινών συμφερόντων, αλλά και μια έλλειψη αναγνώρισης από κάθε πλευρά τα των προσπαθειών της άλλης, καθώς και δυσκολίες επικοινωνίας (Gaspar). Αντίθετα, η απόφαση να ακουστεί η φωνή όσων θέλουν να έχουν πρωταγωνιστική θέση οι ευπαθείς οικογένειες και η ανάγκη να υποστηριχθεί η εύθραυστη γονικότητα -όπως συμβαίνει στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες με συνύπαρξη ενηλίκων και παιδιών (Monini) και σε ορισμένες επιμέρους μελέτες που αναλύθηκαν από το Eurochild (Williams, D'Addato)- μεταφέρει την αξία και τη σημασία του εκπαιδευτικού έργου σε ολόκληρη την τοπική κοινότητα, φέρνοντας τη συζήτηση στη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών της περιοχής. Από αυτή την άποψη, η «κλίση για δικτύωση» που έχουν ορισμένοι τύποι υπηρεσιών πρώιμης παιδικής ηλικίας, μαζί με τη «διαπερατότητα» τους στην καθημερινή ζωή των οικογενειών και των κοινοτήτων τους, δημιουργούν καινοτόμες συνδέσεις με τις υπηρεσίες υγείας

για μητέρες και παιδιά, με τις γενικότερες υπηρεσίες υγείας και με τα νοσοκομεία της περιοχής (Monini), και έτσι αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο οι υπηρεσίες ΠΕΦ γίνονται *riazze* (πλατείες) της κοινότητας για προβληματισμό σχετικά με την παιδική ηλικία, τα δικαιώματα των παιδιών και τις συνακόλουθες πολιτικές (Cagliari). Οι επιλογές αυτές υπογραμμίζουν την ανάγκη για συγκεκριμένες δεσμεύσεις, πρώτα απ' όλα από τη μεριά των εργαζομένων στην εκπαίδευση, αλλά και από τις εκπαιδευτικές ομάδες που επιλέγουν συνειδητά αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές, καθώς και ότι, προκειμένου να εφαρμοστούν στην πράξη, χρειάζεται δουλειά πάνω στη γνώση της ανατροφής των παιδιών: δράσεις και πρακτικές που μεταφράζουν και ενσωματώνουν βασικές θεωρητικές αρχές και πλαίσια, και επαγγελματίες εκπαιδευμένους να μπορούν να δημιουργούν εκπαιδευτική συνυπευθυνότητα των υπηρεσιών. Οι δεσμεύσεις αυτές μπορεί να αναλαμβάνονται και να ερμηνεύονται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους από τις κατά τόπους υπηρεσίες για το Παιδί και την Οικογένεια (Kryger), παρ' όλα αυτά όμως ισχύουν για όλες τις υπηρεσίες ΠΕΦ και, όπως έχουν δείξει σημαντικές μελέτες (Van Laere), χρειάζεται να διερευνηθούν σε ακόμη μεγαλύτερο βάθος, ώστε το έργο με τους γονείς να μην είναι πλέον ένα απλό «πάρεργο», αλλά βασική ικανότητα του επαγγελματία.

Elena Luciano, Πανεπιστήμιο της Πάρμας.
elena.luciano@unipr.it

Monica Guerra, Πανεπιστήμιο Μιλάνου-Bicocca.
monica.guerra@unimib.it

Σχετικά με τη συνεκπαίδευση

Sylvie Rayna

Στην πραγματικότητα, η δημοκρατική συμμετοχή παραμένει μια πιθανή επιλογή για να κάνουμε τις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας πιο φιλικές. Η συμμετοχή οδηγεί σε αμοιβαία μάθηση, όμως αυτό προϋποθέτει προφανώς την ύπαρξη ορισμένων συνθηκών, ιδίως των πρακτικών που αποσκοπούν στην ενδυνάμωση όλων.

Τι σημαίνει εκπαίδευση

Αν και μπορούμε να σκεφτούμε την εκπαίδευση με διαφορετικούς τρόπους, ένα πράγμα είναι βέβαιο: δεν μπορεί παρά να είναι *συνεκπαίδευση* (Brougère, 2010). Πράγματι, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι εκπαιδεύουμε και εκπαιδευόμαστε μέσω ενός πλήθους ενεργειών, άμεσων και έμμεσων, τυπικών και άτυπων, από διάφορους δράστες, κοντινούς ή μακρινούς.

Βάζοντας τον εαυτό μας στη θέση των μικρών παιδιών με τις πολλές εμπειρίες που συνα-

“ *Μαθαίνουμε κάτι κάθε στιγμή (...). Κατά μεγάλο μέρος είμαστε φτιαγμένοι από όλα τα γεγονότα που μας έχουν επηρεάσει* ”

Paul Valéry, *Variété*

ντούν στην εκπαιδευτική τους διαδρομή, μπορούμε να δούμε καθαρά το σύνθετο παιχνίδι των διατεταμένων κοινωνικών διαδράσεων που συντελούνται ανάμεσα στους κύριους παράγοντες: γονείς, εκπαιδευτικούς/φροντιστές της προσχολικής ηλικίας και συνομηλίκους (των κατακόρυφων διαδράσεων ανάμεσα σε ενήλικες και παιδιά, αλλά και των οριζόντιων ανάμεσα σε παιδιά ή ανάμεσα σε ενήλικες). Οι χώροι που δημιουργούν οι ενήλικες για τα παιδιά, τα πολιτισμικά αντικείμενα που τους παρέχουν (παιχνίδια, βιβλία κτλ.), τα μηνύματα των ΜΜΕ κοκ. είναι επίσης παράγοντες που συμβάλλουν στη διαδικασία της εκπαίδευσης και της συνεκπαίδευσης. Πίσω από τους παράγοντες αυτούς και μέσω της φωνής και των πολιτισμικών προϊόντων τους, βρίσκονται οι αξίες, οι κανόνες και ο λόγος των αντίστοιχων κοινωνικών και επαγγελματικών περιβαλλόντων και, γενικότερα, της κοινωνίας.

Συνεπώς, οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες για την προσχολική ηλικία είναι χώροι συνεκπαίδευσης, μέσα στους οποίους τα παιδιά δεν μεγαλώνουν, κοινωνικοποιούνται και μαθαίνουν απομονωμένα: είναι χώροι που απαιτούν υλικά, πολιτισμικά

και κοινωνικά περιβάλλοντα από τα οποία μπορεί να προκύψει μια θεμελιώδης διαδικασία: η διαδικασία της συμμετοχής (Brougère, 2009). Οι μορφές και οι βαθμοί αυτής της συμμετοχής, που εξαρτώνται από τις δυνατότητες προσφοράς καταστάσεων στους διάφορους πρωταγωνιστές και στην ουσιαστική συμμετοχή όλων (Billett, 2004), παράγουν ποικίλους τύπους διαμόρφωσης της συνεκπαίδευσης.

Μια δημοκρατική προσέγγιση της συνεκπαίδευσης

Οι διαστάσεις και τα πολιτικά διακυβεύματα των διαδικασιών της συγκρότησης συνεκπαίδευσης έχουν διευκρινιστεί με νέα υποδείγματα που έχουν δημιουργηθεί προκειμένου να επανεξεαστούν οι υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας ως περιβάλλοντα τοπικής συμμετοχικής δημοκρατίας (Dahlberg & Moss, 2005). Αυτά τα νέα υποδείγματα έχουν αμφισβητήσει τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε ενήλικες και παιδιά ή ανάμεσα σε εξειδικευμένη ή μη γνώση (εκπαιδευτικών και γονέων), δίνοντας έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις (Musatti & Rayna, 2010). Ο κατεστημένος προσδιορισμός θέσεων και ρόλων που αποδίδονται από τους άλλους έχει αντικατασταθεί από τη συζήτηση, τη διαπραγμάτευση και τη συμμετοχή.

Παρόλο που αυτή η δυνατότητα, η οποία βασίζεται σε πιλοτικές εμπειρίες, ιδίως στην Ιταλία, είναι βασική σύσταση των μελετών που διεξάγονται από ευρωπαϊκά ιδρύματα και διεθνείς οργανισμούς, δεν φαίνεται να εφαρμόζεται ιδιαίτερα στην πράξη. Οι διαφορές κουλτούρας ανάμεσα σε γονείς, εκπαιδευτικούς και παιδιά, καθώς και οι διαφορές στο εσωτερικό καθημέριό από αυτές τις κουλτούρες, αξιολογούνται κατά το πλείστον σύμφωνα με μια ιεραρχική άποψη που δεν αμφισβητείται ποτέ. Με την αύξηση της πολυπολιτισμικότητας των κοινωνιών μας, ως αποτέλεσμα του πρωτοφα-

νούς μεταναστευτικού ρεύματος που όλοι γνωρίζουμε, η προοπτική της συμμετοχής γίνεται πολύ δύσκολη επιλογή.

Με την ενσωμάτωση των στόχων της συνεκπαίδευσης στην ιδέα της φροντίδας του εαυτού, των άλλων και του κόσμου (Tronto, 1993) και την υιοθέτηση μιας δεοντολογίας της «συνάντησης» (Lévinas, 1982) και μιας «αρχής της φιλοξενίας» (Derrida, 2001), δημιουργούνται δρόμοι οι οποίοι οδηγούν σε δομημένη «συγκρότηση νοήματος» (Dahlberg, Moss & Pence, 1999), που υπονοούν την ανάγκη να ξεπεραστούν πολλά σύνορα.

Μαθαίνοντας ο ένας από τον άλλο

Η κινητοποίηση των προσωπικών και επαγγελματικών πόρων που επιτυγχάνεται με τον τρόπο αυτό, διευκολύνεται με τη διάδοση και την αποδοχή θεωρητικών και πρακτικών εργαλείων που έχουν αναπτυχθεί σε διάφορα περιβάλλοντα, όπως αυτά που δημιούργησαν ο Michel Vandebroek (2005) και το δίκτυο DECET. Αυτό το επιβεβαιώνουν, για παράδειγμα, δύο εμπειρίες στο Παρίσι, μέσα σε ένα πο-

λυπολιτισμικό περιβάλλον, όπου οι πρόσφατες μετατροπές, οι οποίες συμφωνούσαν με τις ιδέες των εκπαιδευτικών δίνοντάς τους τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν τις επιθυμίες τους, κατέληξαν στην αλλαγή υποδείγματος (μετάβαση από το «ΓΙΑ» τις οικογένειες στο «ΜΑΖΙ» με τις οικογένειες) και είχαν ως αποτέλεσμα περισσότερη ευχαρίστηση και αρμονία ανάμεσα σε παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς (Callaud, 2013· Coste et al., 2013).

Η αμοιβαία μάθηση, η συγκρότηση κοινών νοημάτων με τη σύγκριση εμπειριών και ιδεών και η κοινότητα συναισθημάτων καλλιεργούνται με τη συμμετοχή σε ένα σύνολο περιβαλλόντων με τις ιδιαίτερες συνθήκες τους. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα δίκτυα, τοπικά και ευρύτερα, τα οποία συνδέουν εκπαιδευτικούς, ερευνητές και άλλους σημαντικούς παράγοντες: ιδιαίτερα οι καλλιτέχνες φαίνεται ότι λειτουργούν ως οχήματα άτυπης γνώσης στην οποία ο διάλογος με πολλαπλές φωνές αναδεικνύει νέα στοιχεία και τα θέτει σε κυκλοφορία. Τέτοιο παράδειγμα είναι η Εθνική Ομάδα Βρεφονηπιακών Σταθμών στην Ιταλία, που προασπίζεται μια ιταλική

κουλτούρα της συμμετοχής στην εκπαίδευση της προσχολικής ηλικίας.

Η συμμετοχή σε περιηγήσεις μελέτης είναι άλλη μία κατάσταση που μπορεί να καλλιεργήσει την αλλαγή μέσω του «βλέπω και κάνω». Είτε επισκεπτόμαστε είτε μας επισκέπτονται, και οι δύο πλευρές μαθαίνουν από τη συνάντηση, μέσα από την απορία και την έκπληξη. Σε πιο τοπικό επίπεδο, τα κοινά εκπαιδευτικά και πολιτισμικά προγράμματα ανάμεσα στους θεσμούς της γειτονιάς (παιδικούς σταθμούς, σχολεία, βιβλιοθήκες, κοινωνικά κέντρα) και τους γονείς μπορούν να προσφέρουν σημαντικά περιβάλλοντα για αμοιβαία μάθηση.

Μια απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργικότητα τέτοιων περιβαλλόντων είναι ο παιδαγωγικός συντονισμός και η συμπληρωματικότητα, με την έννοια ενός συλλογικού σώματος που χαρακτηρίζεται από δεκτικότητα σε δυνατότητες και ενδυνάμωση όλων των παραγόντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η εμπειρία της συμπληρωματικότητας στους παιδικούς σταθμούς του Βελγίου, την οποία αναλύει η Florence Pirard (2011).

Βιβλιογραφία

Billet, S. (2004). Working participatory practices, *Journal of Workplace Learning*, 16 (5/6): 312-324.

Brougère, G. (2009). Vie quotidienne et apprentissage, στο G. Brougère & A. L. Ulman (επιμ.). *Apprendre de la vie quotidienne*, Paris: PUF.

Brougère, G. (2010). La coéducation en conclusion, στο S. Rayna, M.N. Rubio & H. Scheu (επιμ.). *Parents-professionnel: la coéducation en questions*, Toulouse: Erès.

Callaud, A. (2013). Pour ou avec les familles? Expériences d'un jardin maternel, στο S. Rayna & C. Bouve (επιμ.). *Petite enfance et participation: un accueil démocratique*, Toulouse: Erès.

Coste, S. & al. (2013). A la halte garderie, accueillir la diversité, στο S. Rayna & C. Bouve (επιμ.). *Petite enfance et participation: un accueil démocratique*, Toulouse: Erès.

Dahlberg, G. & Moss, P. (2005). *Ethics and Politics in Early Childhood Education*, London: Routledge.

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (1999). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care: Postmodern Perspectives*, London: Falmer Press.

Derrida, J. (2001). *De l'hospitalité. Autour de Jacques Derrida*, Paris: La passe du vent.

Lévinas, E. (1982). *Éthique et infini*, Paris: Le Livre de poche.

Musatti, T. & Rayna, S. (2010). Parents-professionnelles: Rapports de pouvoir, savoirs sur la petite enfance et relations interpersonnelles en crèches, στο G. Brougère (επιμ.). *Parents, professionnels et savoirs au préscolaire*, Bruxelles: P. Lang.

Pirard, F. (2011). From the curriculum framework to its dissemination: the accompaniment of educational practices in care facilities for children under three years, *European Early Childhood Education Research Journal*, 9 (2): 253-266.

Tronto, J. (1993). *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*, New York: Routledge.

Vandebroek, M. (2005). *Éduquer nos enfants à la diversité*, Toulouse: Erès.

H Sylvie Rayna είναι Maître de conférences στο Institut Français de l'Éducation (Ecole Normale Supérieure de Lyon) και στο Πανεπιστήμιο Paris 13. srayna@wanadoo.fr

Η συμμετοχή δίνει υπόσταση στα δικαιώματα

Paola Cagliari

Το θέμα της συμμετοχής στις υπηρεσίες εκπαίδευσης περιλαμβάνεται στην ευρύτερη συζήτηση για την κοινωνική και πολιτική συμμετοχή, η οποία εμφανίζει ενδιαφέροντα, όσο και αντιφατικά, φαινόμενα στην Ιταλία, αλλά και γενικά στον δυτικό δημοκρατικό κόσμο.

Στον χώρο του νέου ενδιαφέροντος για τη συμμετοχή, το οποίο έχει εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη δραστηριοποίηση, μια επιθυμία που έμοιαζε να έχει σβήσει τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή η ζωντάνια αναδύθηκε μπροστά στην οικονομική ύφεση στον βαθμό που αυτή είναι η αιτία της μείωσης ευκαιριών και δικαιωμάτων.

Υπάρχει μια ισχυρή αίσθηση επανοικειοποίησης των κοινών, η οποία στην Ιταλία γίνεται έντονα αντιληπτή στο «κίνημα του δημοψηφίσματος». Δεν υπάρχει όμως η θέληση ή η ικανότητα για την ανάπτυξη ενιαίου λόγου που θα προτείνει ένα νέο κοινωνικό και πολιτικό όραμα για τη σχέση ανάμεσα σε κράτος και πολίτες, κοινότητα και άτομα, δημόσιο και ιδιωτικό, καθώς και μια δυναμική σχέση ανάμεσα σε κινήματα και πολιτικά κόμματα.

Ένα άλλο στοιχείο που έχει προκαλέσει μια ισχυρή έκρηξη των αποκαλούμενων συμμετοχικών πρακτικών είναι το διαδίκτυο. Πιστώνεται τον εκδημοκρατισμό της γνώσης και των διαδικασιών συγκρότησης ιδεών, μια πραγματικότητα η οποία μπορεί να είναι επικίνδυνη, αν δεν ενταχθεί σε περιβάλλοντα διαπροσωπικών καταστάσεων, ανανεωμένης εκπροσώπησης και σχέσης με τον κόσμο της πολιτικής. Γιατί είναι σημαντικά όλα αυτά, προκειμένου να μιλήσουμε για τη συμμετοχή στον παιδικό σταθμό (0-3 ετών) και στο νηπιαγωγείο (3-6 ετών), τους χώρους φροντίδας και εκπαίδευσης, οι οποίοι στον νου του καθενός είναι χώροι όπου οι σχέσεις είναι ανοιχτόκαρδες και οικείες, όπου οι γονείς βρίσκουν ανθρώπους ικανούς να τους ακούσουν, να τους συμβουλευτούν, να τους προσφέρουν τα εργαλεία για να γίνουν καλύτεροι γονείς;

Γιατί σήμερα, σε μια στιγμή που οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες αμφισβητούνται ακόμη περισσότερο σε επίπεδο οικονομικό και πολιτισμικό, είναι απαραίτητο να ανασυγκροτήσουμε μια

γραμματική των εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τις ηλικίες 0-6 ετών, η οποία θα επανακαθορίσει την ταυτότητά τους, ξεκινώντας ακριβώς από τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και των οικογενειών στη διαχείριση της παιδαγωγικής, στον οργανωτικό, πολιτισμικό και πολιτικό σχεδιασμό του παιδικού σταθμού και του νηπιαγωγείου.

Επειδή παιδικός σταθμός και νηπιαγωγείο δεν είναι μόνο χώροι φύλαξης των παιδιών κατά την απουσία των γονέων, προσφέροντας εμπειρίες μάθησης θεμελιώδεις για την περαιτέρω ανάπτυξή τους, αλλά ταυτόχρονα -και κυρίως- είναι μια ανταπόκριση στο δικαίωμα των παιδιών να είναι αντικείμενα της δημόσιας πολιτικής, να έχουν δημόσιους χώρους μέσα στην κοινωνία, όπου να εκπροσωπούνται και να παράγουν τη δική τους κουλτούρα, η οποία να συμμετέχει αυτοδικαίως στη συνολική πολιτισμική συγκρότηση.

Αυτό είναι το ουσιαστικό στοιχείο που σήμερα

δεν υπάρχει -αν υπήρξε ποτέ- στη σκέψη των πολιτικών, των εργαζομένων στις υπηρεσίες ΕΦΠΗ, των γονέων και των πολιτών.

Δυστυχώς, συνένοχοι σε αυτή τη λήθη είναι όλες οι «επανορθωτικές» παιδαγωγικές, ιδίως στους παιδικούς σταθμούς. Παιδαγωγικές εσωστρεφείς, οικογενειακού τύπου, που ξεκινούν από τη βαθιά ριζωμένη ιδέα του εύθραυστου μικρού παιδιού, η οποία είναι αναπαραγωγή της προνομιακής σχέσης του ενήλικα με το παιδί και των σχέσεων με τις οικογένειες ως τρόπου διδασκαλίας των γονέων, ώστε να γίνουν καλύτεροι γονείς.

Στο παρελθόν έχουμε υποστηρίξει αρκετές φορές ότι αυτή η ιδέα του αδύναμου και αποπροσανατολισμένου γονέα που χρειάζεται βοήθεια, την οποία σε πολλά μέρη της Ιταλίας οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες περιγράφουν χωρίς να τη συνοδεύουν με την ικανότητα και το δικαίωμά του να είναι συνομιλητής, έχει συμβάλει δυναμικά στην ενίσχυση της ταυτότητας των

υπηρεσιών, ιδίως για τις ηλικίες 0-3 ετών, ως απάντηση στις αυξανόμενες πιεστικές ανάγκες που έχουν δημιουργήσει η αποδυνάμωση των οικογενειακών δικτύων και οι απορρυθμιστικές αλλαγές στον χώρο εργασίας.

Η γένεση αυτών των υπηρεσιών, ιδίως σε πόλεις όπως το Ρέτζιο Εμίλια, που είχε το προνόμιο να πρωταγωνιστήσει στη δημιουργία υπηρεσιών για τις ηλικίες 0-6 ετών στην Ιταλία, μπορεί να θεωρηθεί αφετηρία για την επανεξέταση της συμμετοχής σήμερα.

Στη γένεση των υπηρεσιών αυτών βρίσκονται διάφορα κινήματα της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως το γυναικείο κίνημα, το οποίο

αγωνίστηκε και έδρασε με συγκεκριμένους τρόπους για να δημιουργήσει απαντήσεις ικανές να συμφιλώσουν τα δικαιώματα όλων των εμπλεκόμενων. Κινήματα που βρήκαν τρόπους να συνδεθούν, χωρίς να χάσουν την ταυτότητά τους, με την πολιτική και τους θεσμούς, παρουσιάζοντας ένα εντελώς νέο και πολύ ενδιαφέρον φαινόμενο. Κινήματα που είχαν συγκεκριμένους στόχους, αλλά και την ικανότητα να υιοθετήσουν μια ευρύτερη οπτική, να σκεφτούν τον σχεδιασμό μιας επιθυμητής μελλοντικής κοινωνίας.

Άμεση δράση και αγώνας που ποτέ δεν είχε την υπομονή να περιμένει, αλλά πάντα αναλάμβανε την ευθύνη να δράσει, να πραγματώσει, να «δώσει σχήμα» (με την υλική και τη μεταφορική έννοια), να δημιουργήσει συνθήκες τέτοιες, που οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων και τη χρηματοδότηση να μην έχουν ούτε εμπόδια ούτε προφάσεις. Από αυτή τη δυναμική γεννήθηκαν οι προσχολικές υπηρεσίες, δεμένες αναπόσπαστα με μια κοινωνική κουλτούρα η οποία, χάρη στην παρουσία μη ακαδημαϊκών παιδαγωγών (Loris Malaguzzi, Bruno Ciari, Sergio Neri, για να αναφέρουμε μόνο τους σημαντικότερους) ήταν εξαρχής στενά συνυφασμένη με τον παιδαγωγικό λόγο.

Ποιες είναι οι ισχυρές ιδέες αυτής της παιδαγωγικής και ταυτόχρονα κοινωνικής κουλτούρας; Το εύθραστο, αδύναμο παιδί, που είναι αντικείμενο φροντίδας, προστασίας ή καθοδήγησης, έχει αντικατασταθεί από την ιδέα του ικανού παιδιού, το οποίο δημιουργεί μια κουλτούρα της παιδικής ηλικίας μαζί με τους δασκάλους/παιδαγωγούς του. Στους γονείς έχει δοθεί ο ρόλος των συμπρωταγωνιστών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, των πολιτών που έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν, να απολαμβάνουν εμπιστοσύνης και να ακούγονται. Η ιδέα της εκπαίδευσης ως τεχνικού ζητήματος, ως διαδικασίας εξασφάλισης (ανάλογα με την ηλικία) φροντίδας, προστασίας και διδασκαλίας, έχει αντικατασταθεί από την ιδέα της εκπαίδευσης ως κοινού αγαθού, το οποίο πρέπει να είναι καθολικό και να ανατίθεται στη φροντίδα της κοινωνίας των πολιτών: ο παιδι-

κός σταθμός και το νηπιαγωγείο ως απάντηση στις οικογενειακές ανάγκες έχει αντικατασταθεί από μια ταυτότητα πλατείας για την κοινότητα των πολιτών, οι οποίοι στους χώρους αυτούς στοχάζονται για την παιδική ηλικία, τα δικαιώματά της και τις πολιτικές που είναι συνέπειά τους. Στους χώρους αυτούς καλείται κάθε άτομο να έχει μια αίσθηση συνευθύνης και ένταξης.

Οι συμμετοχικές υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας επιβάλλουν ένα συγκεκριμένο λεξικό που δεν επιδέχεται ανακρίβειες. Η συμμετοχή αντικαθιστά τη γραμματική και το λεξικό των αναγκών, τα οποία σήμερα έχουν γίνει ανησυχητικά διεισδυτικά και κυρίαρχα, με τη γραμματική και το λεξικό των δικαιωμάτων: δικαιώματα των παιδιών, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Μεταξύ τους δεν υπάρχει ανταγωνισμός, αλλά αλληλεξάρτηση στον καθορισμό της ποιότητας του περιβάλλοντος των υπηρεσιών.

Πιστεύουμε ότι αυτές είναι οι διαδικασίες που θα μπορέσουν να δημιουργήσουν μια πραγματική δημοκρατία της γνώσης, επιστρέφοντας στους ανθρώπους τους χώρους όπου δικαιούνται να συζητούν, να στοχάζονται, να επεξεργάζονται την τεράστια ποσότητα αντιφατικών πληροφοριών που δέχονται από τα ΜΜΕ και να δημιουργούν όλοι μαζί μια κουλτούρα ικανή να γίνει πολιτικό και κοινωνικό αίτημα.

Πιστεύω ότι πρέπει να τονιστεί πως αυτή η συμμετοχή των ενηλίκων σε ένα συλλογικό πρόγραμμα που αποτελείται από διάλογο, ανταλλαγή απόψεων, αντιμαχόμενες ιδέες και διαρκή τάση για συναίνεση, δημιουργεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό παιδαγωγικό περιβάλλον για τα παιδιά, τα οποία, κατά τον Loris Malaguzzi, δεν αντλούν τα πρότυπά τους από τον ουρανό, αλλά από ενήλικες που μπορούν να κάνουν πράξη τις αξίες που διακηρύσσουν. Με τις οργανωτικές επιλογές και τη δυναμική των σχέσεων που δημιουργούμε στον παιδικό σταθμό και το νηπιαγωγείο, μεταδίδεται στα παιδιά μια ιδέα των ανθρώπων και των σχέσεων ανάμεσα σε κοινωνία και άτομο. Με την έννοια αυτή, η συμμετοχή παύει να είναι μια

δραστηριότητα που μπορεί να υπάρχει ή όχι και γίνεται ένα ουσιαστικό στοιχείο των παιδαγωγικών χώρων.

Θα ήθελα, τέλος, να τονίσω πόσο σημαντικό μέρος του κοινωνικού κεφαλαίου ενός τόπου είναι οι σχέσεις που δημιουργούνται μέσα στις συμμετοχικές υπηρεσίες της προσχολικής ηλικίας. Είναι, νομίζω, μια οφειλόμενη συνεισφορά των παιδαγωγικών χώρων, οι οποίοι υπάρχουν χάρη στην επένδυση της συνολικής κοινωνίας.

Η συμμετοχή πρέπει να είναι αταλάντευτα δυναμική, αλλά δεν μπορεί να μένει προσκολλημένη σε αυστηρές δομές και οργανώσεις, καθώς υπάρχει κίνδυνος αυτές να έχουν μόνο σκοπό τους τη διατήρηση και την αναπαραγωγή τους. Η ζωτικότητα της συμμετοχής τρέφεται από ανοιχτές, πλουραλιστικές, δεκτικές διαστάσεις, όπου η αντιπροσώπευση αντικαθίσταται από την προσωπική ευθύνη, από τον δεσμό με τη συνολική κοινότητα και από τη διαφάνεια. Αυτός είναι ο λόγος που η συμμετοχή πρέπει να βιώνεται και να αναμένεται. Να βιώνεται στον παιδικό σταθμό και το νηπιαγωγείο ως παρουσία, διαδικασία, διάλογος και συγχώνευση καθημερινής εμπειρίας και ευρύτερων κοινωνικών ζητημάτων. Καθήκον των συμμετοχικών δομών είναι να μετατρέψουν τις «σκόρπιες αναζητήσιμες νοήματος» των γονέων σε προτάσεις και σε κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα.

Είναι δε ανάγκη να αναμένεται από τις πολιτικές δυνάμεις, από τη διοίκηση, οι οποίοι πρέπει να κατανοήσουν τη συμμετοχή των γονέων, των εργαζομένων και των παιδιών μέσω του αφοιγγρασμού, με τον οποίο μπορούν τα αιτήματά τους να συμπεριληφθούν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τους αφορούν.

Φωτογραφίες: © Νηπιαγωγεία και Παιδικό Σταθμό του Δήμου του Ρέτζιο Εμίλια.

Η παιδαγωγός Paola Cagliari είναι διευθύντρια του Ιδρύματος Σχολείων και Παιδικών Σταθμών του Δήμου του Ρέτζιο Εμίλια.
paola.cagliari@municipio.re.it

Μετανάστριες μητέρες στους παιδικούς σταθμούς των Βρυξελλών¹

Michel Vandebroek, Griet Roets

Σε προγράμματα για τη διαφορετικότητα στην προσχολική εκπαίδευση είναι σημαντικό να ακούμε προσεκτικά τι έχουν να πουν οι γονείς. Πολύ συχνά ένα παράξενο ή αλλόκοτο αίτημα μάς βοηθά να στοχαστούμε για τις πρακτικές μας και, συνεπώς, να μάθουμε. Αυτή είναι μία από τις βασικές αιτίες που τα περιβάλλοντα πολυμορφίας και διαφορετικότητας είναι πολύ πιο παραγωγικά από τα συνηθισμένα του μέσου όρου.

Πέρασε σχεδόν μια δεκαετία αφότου το VBJK (Κέντρο για την Ανανέωση στην Προσχολική Ηλικία) παρατήρησε κάτι παράδοξο. Οι νεοαφικνούμενοι μετανάστες είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν μαθήματα κοινωνικής ένταξης (μαθήματα γλώσσας, εργασίας και ενσωμάτωσης) κατά προτίμηση μέσα στον επόμενο χρόνο από την άφιξή τους. Ωστόσο, παρότι ένας αυξανόμενος αριθμός μεταναστών έχει μικρά παιδιά, στις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας αντιμετωπίζει λίστες αναμονής, οι οποίες συχνά ξεπερνά το ένα έτος. Επιπλέον, υπηρεσίες προσχολικής φροντίδας αποτελούν μια δύσκολη επιλογή για τις μετανάστριες μητέρες. Πολλές μητέρες έχουν αφήσει τη χώρα τους αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους. Για να ξεπεραστεί αυτή η παράδοξη κατάσταση, η Επιτροπή της Φλαμανδικής Κοινότητας των Βρυξελλών (*Vlaamse Gemeenschaps Commissie*) οργάνωσε μαζί με το VBJK ένα πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει τέσσερις πρωτοβουλίες: Πρώτον, τρία κέντρα ημερήσιας φροντίδας στις Βρυξέλλες κράτησαν έναν περιορισμένο αριθμό χώρων για οικογένειες μεταναστών με μικρά παιδιά που παρακολουθούσαν μαθήματα. Στα κέντρα αυτά οι διευθυντές διαπραγματεύονταν συνεχώς την προσβασιμότητα με τους οργανωτές των μαθημάτων. Δεύτερον, τέσσερις μητέρες μετανάστριες εκπαιδεύτηκαν και πιστοποιήθηκαν ως προσωπικό παιδικής φροντίδας για να βοηθήσουν τις ομάδες. Τρίτον, και σημαντικότερο, οι ομάδες των κέντρων ημερήσιας φροντίδας που συμμετείχαν παρακολουθούνταν εντατικά και υποστηρίζονταν στην ανάπτυξη

πρακτικών που σέβονται τη διαφορετικότητά, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αμοιβαία προσαρμογή κέντρου και οικογένειας τις πρώτες εβδομάδες πριν και μετά την υποδοχή του παιδιού στο κέντρο, ώστε να εξασφαλιστεί μια ομαλή μετάβαση. Τέταρτον, διεξήχθη μια μικρής κλίμακας ποιοτική έρευνα, κατά την οποία πέντε μητέρες έδωσαν συνέντευξη, προκειμένου να ερευνηθούν οι προσδοκίες και οι εμπειρίες τους: μία φορά πριν το παιδί μπει στο κέντρο, μια δεύτερη φορά ύστερα από μερικές εβδομάδες και τρίτη φορά ύστερα από πέντε ή έξι μήνες φοίτησης στο κέντρο.

Στη συνέχεια θα χρησιμοποιήσουμε τις αφηγήσεις μερικών από τις μετανάστριες μητέρες, για να εξετάσουμε ζητήματα αμοιβαιότητας σε μια σχέση ανάμεσα στην οικογένεια και στο κέντρο ημερήσιας φροντίδας, η οποία θεωρείται ασύμμετρη. Με τον τρόπο αυτό σκοπεύουμε να αναζητήσουμε στοιχεία ένταξης και δημοκρατίας στις καθημερινές πρακτικές της παιδικής φροντίδας.

Μια ασύμμετρη σχέση

Επειδή είναι η πρώτη φορά που γίνομαι μητέρα και αυτοί (το προσωπικό του κέντρου παιδικής φροντίδας) έχουν μεγάλη πείρα, θα δεχόμουν οπωσδήποτε τις συμβουλές τους, όποιες και αν ήταν. (Neamat)²

Η Neamat, μια λογίστρια 24 ετών, σύζυγος και μητέρα από τη Βηρυτό, εκφράζει αυτό που λένε πολλές μετανάστριες μητέρες. Θεωρούν

το προσωπικό της παιδικής φροντίδας έμπειρο και είναι πρόθυμες να ακολουθήσουν τις συμβουλές τους «όποιες και αν είναι αυτές». Μάλιστα, η αναμενόμενη εμπειρία των εργαζομένων είναι ένας από τους λόγους που φέρνουν ευχαρίστως τα παιδιά τους στα κέντρα. Στις πρώτες συνεντεύξεις οι μητέρες λένε ξεκάθαρα ότι δεν χρησιμοποιούν τα κέντρα μόνο επειδή είναι υποχρεωμένες να το κάνουν (προκειμένου να παρακολουθήσουν τα μαθήματα), αλλά και ότι βλέπουν εκεί ποικίλες ευκαιρίες για τα παιδιά τους. Με λίγα λόγια, εκτιμούν το σύστημα παιδικής φροντίδας, λόγω του ότι το περιβάλλον τους *διαφέρει από αυτό του σπιτιού* και όχι γιατί είναι ένα σπίτι έξω από το σπίτι. Επιπροσθέτως, οι γυναίκες έχουν σαφή γνώση ότι θα κριθούν ως μητέρες σύμφωνα με τον τρόπο που εκπαιδεύουν τα παιδιά τους. Όπως λέει η Marie, μια 31χρονη ανύπαντρη μητέρα από τη Δημοκρατία του Κονγκό:

Όταν το παιδί μπαίνει στην κοινωνία, στο σχολείο, καθρεφτίζει τους γονείς του. (Marie)

Εννοεί ότι, ως μητέρα, θα κριθεί με βάση μια κρίση για τη συμπεριφορά του παιδιού της, αφού για τη Marie είναι σαφές ότι «η εκπαίδευση προέρχεται κυρίως από το σπίτι». Για τη Fatmata, μια 24χρονη μητέρα που διέφυγε από τη Σιέρα Λεόνε, αυτό σημαίνει ότι δεν θα νανουρίζει το παιδί της πάνω στην πλάτη της, όπως έκανε στη χώρα της, αφού ένας φίλος της είπε ότι οι Βέλγοι δεν εκτιμούν αυτό το είδος μητρικής φροντίδας. Με λίγα λόγια, από τη μελέτη αυτή γίνεται σαφές ότι η σχέση ανά-

μεσα στη μητέρα και στο προσωπικό είναι θεμελιωδώς ασύμμετρη. Παρά την ασύμμετρη σχέση, όλες οι μητέρες μίλησαν σαφώς για στιγμές αμοιβαιότητας, τις οποίες είχαν εκτιμήσει ιδιαίτερα. Για τη Neamat τέτοιο παράδειγμα ήταν όταν το προσωπικό έμαθε στην κόρη της να τρώει φρούτα, όπως τους είχε ζητήσει. Στο σπίτι η Neamat νανούριζε το παιδί της στην αγκαλιά της. Με ικανοποίηση διαπίστωσε ότι το προσωπικό του κέντρου παιδικής φροντίδας είχε υιοθετήσει αυτή της τη συνήθεια. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ότι το προσωπικό συμφώνησε να της τηλεφωνεί όταν ξυπνά η κόρη της. Αυτό επέτρεπε στη Neamat να απουσιάζει

© VBJK - Caroline Boudry

λίγο περισσότερο, αφού δεν χρειαζόταν να περιμένει στο κέντρο ή να ξυπνά την κόρη της. Η Fatimata, πάλι, ήταν ευχαριστημένη που το κέντρο είχε υιοθετήσει τις δικές της ώρες φαγητού, γιατί ανησυχούσε πολύ για τις συνήθειες φαγητού του γιου της. Με ικανοποίηση επίσης διαπίστωσε ότι το προσωπικό πήρε τον γιο της στην πλάτη για να τον νανουρίσει, όπως έκανε κι αυτή. Η Marie εκτίμησε το γεγονός ότι το (ολλανδόφωνο) προσωπικό μιλούσε στα γαλλικά στον γιο της, όποτε υπήρχε η εντύπωση ότι αυτός δεν καταλάβαινε τι συνέβαινε ή ότι χρειαζόταν παρηγοριά. Επιπλέον, εκτίμησε πολύ το ότι ένα μέλος του προσωπικού είχε καλέσει τον Κογκκολέζο φίλο της για να τραγουδήσει μαζί με τα παιδιά. Για τις μετανάστριες μητέρες αυτές οι κινήσεις αντιπροσωπεύουν στιγμές αμοιβαιότητας που εμφανίζονται μέσα στη ασύμμετρη σχέση. Συνήθως οι μετανάστριες μητέρες δέχονται πλήθος συμβουλών από δημόσιους παράγοντες σε στιγμές που η δημόσια σφαίρα διεισδύει στην ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού (συμβουλές για τη διατροφή, την εκπαίδευση κτλ). Όμως στις παραπάνω στιγμές οι μετανάστριες διαπιστώνουν ότι η ιδιωτική τους σφαίρα διεισδύει στη δημόσια και αυτό μπορεί πολύ καλά να είναι μια ουσιαστική πλευρά της δημοκρατίας: η βίωση της επίδρασης που το ιδιωτικό θέλει και μπορεί να έχει στη δημόσια σφαίρα. Είναι πολύ πιθανό αυτές οι στιγμές αμοιβαιότητας να είναι εκείνο που επιτρέπει στις μετανάστριες μητέρες να αφήνουν τα παιδιά τους στη φροντίδα του «παράξενου» κέντρου παιδικής φροντίδας.

Το ασυνήθιστο αίτημα ως πείραμα δημοκρατίας

Στο κέντρο παιδικής φροντίδας δεν συμφωνούν, γιατί είναι πολύ μικρή και... δεν εκπαι-

δεύουν βρέφη πριν γίνουν δύο ετών. Κάποιες φορές, όταν ξυπνά, τη βάζουν στο γιο γιο, αλλά πάντα είναι αργά. Γιατί, μόλις το παιδί ξυπνήσει, πρέπει να το πάρεις, να του βγάλεις την πάνα και να το βάλεις στο γιο γιο, καταλαβαίνεις... Αλλά στο κέντρο το παιδί... πολλά παιδιά ξυπνούν την ίδια στιγμή και πρέπει να τα φροντίσεις ένα-ένα. Έτσι, μέχρι τώρα η κόρη μου δεν έχει μάθει να ελέγχει τους μυς της, δεν ξέρω, ίσως τώρα να μπορεί. Πρέπει να μάθει να το κάνει. Πάντως, τις περισσότερες φορές είναι αργά, όμως προσπαθούν... Είναι εκπληκτικό, νομίζω, γιατί γι' αυτές, εεε... όταν βάζεις ένα παιδί δύο ετών στο γιο γιο, δεν έχεις μεγάλη ευθύνη, δεν χρειάζεται να το προσέχεις. Δεν χρειάζεται να κάθεται κοντά του, όταν τελειώσει, θα σε φωνάξει. Αλλά η Χ (το όνομα της κόρης) είναι πολύ μικρή και κάποιος πρέπει να έχει τον νου του. Αυτό δεν είναι λογικό, όταν έχεις 21 παιδιά. Νομίζω ότι είναι εκπληκτικό, έστω κι αν δεν το κάνουν κάθε μέρα. Το ότι το κάνουν κάθε τόσο, είναι καταπληκτικό, σίγουρα. (Neamat)

Η Neamat θυμάται ότι είχε επανειλημμένα ζητήσει από το προσωπικό να βάζουν την οκτάμηνη κόρη της στο γιο γιο. Προφανώς, πρόκειται για ασυνήθιστο -αν όχι μη πραγματοποιήσιμο- αίτημα, καθώς θεωρείται από όλους κακή πρακτική να βάζεις ένα παιδί αυτής της ηλικίας στο γιο γιο. Η «αναπτυξιακά ορθή πρακτική» θα ήταν να εξηγηθεί στη μητέρα γιατί το αίτημά της δεν είναι σωστό. Από την αφήγηση παρατηρούμε ότι η Neamat το γνωρίζει αυτό πολύ καλά (είναι πολύ μικρή), καθώς και ποιο είναι το πρόβλημα (πρέπει να ελέγχει τους μυς της). Μια άλλη ανάγνωση της αφήγησής της δείχνει ότι γνωρίζει πως η τοποθέτηση ενός τόσο μικρού παιδιού στο γιο γιο απαιτεί πολύ προσωπική φροντίδα από τον

ενήλικα (κάποιος πρέπει να έχει τον νου του) κατά τη λεπτή στιγμή του ξυπνήματος. Κατά έναν τρόπο, αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας τρόπος η Neamat να είναι παρούσα ενώ είναι απύσχα. Σε μια τρίτη πιθανή ανάγνωση, είναι εντυπωσιακό ότι η Neamat τονίζει επανειλημμένα τον θαυμασμό και την ικανοποίησή της («είναι καταπληκτικό, σίγουρα») που το προσωπικό κάνει κάτι αντίθετο με τις πεποιθήσεις του για τον απλό λόγο ότι τους το ζήτησε η Neamat. Αυτό σημαίνει ότι τις στιγμές εκείνες η Neamat δεν είναι ένα σκέτο νούμερο, ότι η γνώμη της μετρά και, συνεπώς, ότι «ανήκει» κάπου.

Ο Biesta (2011) τονίζει την αναγκαιότητα του πειράματος της δημοκρατίας στην κοινωνία μας, το οποίο θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ως διαδικασία μετατροπής των «ιδιωτικών προβλημάτων» σε «δημόσια ζητήματα». Τίθεται όμως το ερώτημα σε ποιο βαθμό και με ποια μορφή ιδιωτικές επιθυμίες (ατόμων ή ομάδων) μπορούν να υποστηριχθούν ως επιθυμητές συλλογικές ανάγκες, δεδομένου του πλήθους των ιδιωτικών αναγκών.

1 *European Early Childhood Education Research Journal*, τόμ. 17, τχ. 2. Διαθέσιμο στο www.eecera.org

2 Όλα τα ονόματα έχουν αλλάξει για λόγους εμπιστευτικότητας.

Η Michel Vandenbroeck είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Σπουδών Κοινωνικής Πρόνοιας του Πανεπιστημίου Ghent του Βελγίου.
michel.vandenbroeck@ugent.be

Ο Griet Roets είναι μεταδιδακτορικός ερευνητής στο ίδιο τμήμα.
griet.roets@ugent.be

Συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών στην παιδική φροντίδα στη Φινλανδία

Eeva Hujala, Mervi Eskelinen

Στο άρθρο αυτό περιγράφεται σύντομα το Φινλανδικό εκπαιδευτικό σύστημα για την προσχολική ηλικία και ο ρόλος που έχει σε αυτό η συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι η συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών είναι ευεργετική για την ευημερία του παιδιού και κρίσιμη για τη βέλτιστη ανατροφή του.

Εισαγωγή στο σύστημα παιδικής φροντίδας της Φινλανδίας

Στη Φινλανδία η αντίληψη για την εκπαίδευση της προσχολικής ηλικίας εκφράζεται με τον όρο *educare*, που σημαίνει την ενοποίηση εκπαίδευσης, διδασκαλίας και φροντίδας (Hujala, 2010). Σκοπός αυτής της προσέγγισης είναι να προωθήσει τη θετική εικόνα του παιδιού για τον εαυτό του, να το βοηθήσει να αναπτύξει τις εκφραστικές και διαδραστικές δεξιότητες, να βελτιώσει τη μάθησή του και να αναπτύξει τη σκέψη του, καθώς και να υποστηρίξει τη γενική ευημερία του (Stakes, 2004). Το παιχνίδι είναι το βασικό εργαλείο για την επίτευξη παιδαγωγικών στόχων. Σύμφωνα με το προφίλ του ΟΟΣΑ για το εργατικό δυναμικό της Προσχολικής Εκπαίδευσης και Φροντίδας, το δυνατό χαρτί της φινλανδικής ΠΕΦ είναι το καλά μορφωμένο και εκπαιδευμένο προσωπικό της. Οι εκπαιδευτικοί είναι πτυχιούχοι πανεπιστημίου ή τεχνολογικής σχολής τριετούς φοίτησης. Το υπόλοιπο προσωπικό πρέπει να έχει τουλάχιστον απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ΠΕΦ ρυθμίζεται από τη νομοθεσία. Ο νόμος για την ημερήσια φροντίδα των παιδιών (367/1973) ορίζει ως κύριο έργο της ΠΕΦ τη συνολική υποστήριξη της ανάπτυξης του παιδιού και την υποστήριξη των γονέων σε θέματα ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών τους. Μετά τη γονική άδεια (43 εβδομάδες) οι δήμοι έχουν την υποχρέωση να προσφέρουν υπηρεσίες για κάθε παιδί προσχολικής ηλικίας, εφόσον οι γονείς υποβάλλουν σχετική αίτηση. Η παιδική φροντίδα είναι το δικαίωμα κάθε παιδιού να έχει προσχολική εκπαίδευση, άσχετα από το επάγγελμα των γονέων. Η φροντίδα είναι κατά κανόνα πλήρους απασχόλησης και παρέχεται κυρίως από δημοτικά κέντρα παιδικής φροντίδας. Υπάρχουν και άλλες μορφές παιδικής φροντίδας, όπως η ημερήσια φροντίδα στην οικία του παιδαγωγού, η φροντίδα

από ιδιωτικές υπηρεσίες και από υπηρεσίες μερικής απασχόλησης. Το νηπιαγωγείο απευθύνεται σε παιδιά 6 ετών και παρέχεται δωρεάν (Karila & Kinos, 2012).

Η συνεργασία στη φινλανδική ΠΕΦ

Η αμοιβαία συνεργασία γονέων και εκπαιδευτικών θεωρείται θεμέλιο της πρακτικής του *educare* και τονίζεται emphatically στους νόμους και τις εγκυκλίους. Η θεωρία που έχει ευρέως συμφωνηθεί να εφαρμόζεται στα φινλανδικά προγράμματα πρώτης παιδικής ηλικίας ονομάζεται προσανατολισμός στην ανάπτυξη του παιδιού ανάλογα με το περιβάλλον του (Hujala, 1999· Hujala, 2002). Η συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών συνδυάζει τις εμπειρί-

ες και τις γνώσεις και των δύο πλευρών για το παιδί. Η προσαρμογή των παιδιών σε διαφορετικά είδη αναπτυξιακών περιβαλλόντων είναι καλύτερη, όσο πιο συστηματικά συνεργάζονται γονείς και εκπαιδευτικοί και ενσωματώνουν τις κοινές απόψεις τους στην πρακτική. Οι γονείς είναι βασικοί συνεργάτες στην αξιολόγηση των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων του *educare* (Hujala, 2010).

Ένα εξατομικευμένο πλάνο προσχολικής εκπαίδευσης για το παιδί

Οι γονείς είναι οι προασπιστές της ευημερίας, των συμφερόντων και των αναγκών του παιδιού τους μέσα σε οργανωμένα περιβάλλοντα παιδικής φροντίδας, όπου οι σχετικοί επαγ-

γελματίες είναι υπεύθυνοι για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για τη συνεργασία γονέων-εκπαιδευτικών. Οι γονείς έχουν επίσης το πρώτο δικαίωμα και την ευθύνη για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Αξίες, απόψεις και ευθύνες, όπως και οι κανόνες της συνεργασίας, πρέπει να συζητούνται μεταξύ γονέων και προσωπικού. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσκαλούν τους γονείς σε συσκέψεις μία ή δύο φορές τον χρόνο, για να σχεδιάσουν μαζί ένα εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πλάνο για το παιδί τους (Karila & Alasuutari, 2012). Ο εκπαιδευτικός σχεδιάζει τις διδακτικές πρακτικές του με βάση αυτές τις πληροφορίες.

Προκειμένου να κατανοήσουν οι γονείς καλύτερα την παιδαγωγική της παιδικής φροντίδας, η επικοινωνία πρέπει να είναι προχωρημένη και οι πρακτικές να είναι ορατές. Οι Hujala, Fonsén & Elo (2012) υποστηρίζουν ότι το δικαίωμα και η ευθύνη των γονέων να συμμετέχουν και να γνωρίζουν την καθημερινή ζωή του παιδιού τους στον παιδικό σταθμό πρέπει να περιγράφεται στο εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πλάνο. Συμφωνούν με τους Rivas & Sobrino (2011) ότι η ενίσχυση της επικοινωνίας εκπαιδευτικών και γονέων είναι ο σωστός δρόμος για να επιλυθούν προβλήματα που εμφανίζονται όσον αφορά την ανταπόκριση στις προσδοκίες των γονέων.

Πρόσφατες μελέτες για τη συμμετοχή σύμφωνα με την προσέγγιση *educare*

Η διεθνής συγκριτική μελέτη της συνεργασίας γονέων-εκπαιδευτικών στην Εσθονία, τη Φινλανδία, τη Λιθουανία, τη Νορβηγία και την Πορτογαλία δείχνει ότι υπάρχουν διαφορές στους στόχους της συνεργασίας που υιοθετούν τα κέντρα παιδικής φροντίδας και στο επαγγελματικό στάτους των εκπαιδευτικών στις διάφορες χώρες, γεγονός που επηρεάζει τον ρόλο των γονέων και τους τρόπους συμμετοχής τους (Hujala κ.ά., 2006). Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η μεγάλη εστίαση της συνεργασίας στον εκπαιδευτικό αναγκάζει τους γονείς να θεωρούν ότι έχουν ρόλο βοηθών των εκπαιδευτικών και όχι ισότιμων συνεργατών. Από την άλλη, οι Karila & Kinos (2012) διαπίστωσαν ότι στη σχέση τους με τους γονείς οι

εκπαιδευτικοί βλέπουν τους εαυτούς τους ως δασκάλους και κατόχους της επαγγελματικής γνώσης και αντιμετωπίζουν τους γονείς ως πελάτες. Οι Hujala κ.ά. (2009) έχουν τη γνώμη ότι η έμφαση στο ότι η παροχή παιδικής φροντίδας είναι περισσότερο υπηρεσία προς τους γονείς, παρά υπηρεσία εκπαίδευσης της πρώτης παιδικής ηλικίας, πιθανώς να εδραϊώνει τον ρόλο των γονέων ως πελατών της παιδικής φροντίδας.

Η πρόσφατη στροφή της φινλανδικής παιδικής φροντίδας στο προληπτικό έργο για οικογένειες που κινδυνεύουν επιφόρτισε το προσωπικό της ΠΕΦ με το καθήκον να παρεμβαίνουν στην οικογενειακή ζωή του παιδιού, όταν εμφανίζονται γονικές δυσκολίες. Ως αποτέλεσμα, οι Φινλανδοί εκπαιδευτικοί της ΠΕΦ εκτιμούν τις επαγγελματικές ικανότητες αντιμετώπισης γονέων διαφορετικών τυπολογιών περισσότερο από όσο οι εκπαιδευτικοί άλλων ευρωπαϊκών χωρών που μελετήθηκαν (Hujala κ.ά., 2009- Veisson κ.ά., 2010).

Η πιο πρόσφατη μελέτη ποιοτικής αξιολόγησης από τους Hujala, Fonsén & Elo (2012) δείχνει ότι, τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι γονείς θεωρούν σημαντική την ποιότητα της συνεργασίας στην παιδική φροντίδα της Φινλανδίας. Και οι δύο ομάδες αξιολόγησαν ως καλή την ποιότητα της συνεργασίας γονέων-εκπαιδευτικών.

Βιβλιογραφικές πηγές

- Hujala, E. (1999). Challenges of Childhood Education in a Changing Society, στο H. K. Chiam (επιμ.). *Towards Excellence in Early Childhood Education*, Kuala Lumpur: Pelanduk Publications, σσ. 135-154.
- Hujala, E. (2002). *Uudistuva esiopetus*, Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90.
- Hujala, E. (2010). *Success Story of Early Childhood Education. Conference Proceedings*, Seoul, South Korea.
- Hujala, E., Einarsdottir, J., Waniganayake, M., Turja, L., Veisson, M., Sand, S., Moen, K., Gaspar, M. & Rimkevicien,

V. (2006). *Cross-cultural Understanding about Parent - Professional Partnership in Early Childhood*. Εισήγηση στη 16th European Conference on the Quality of Early Childhood Education in Reykjavik, 30 Αυγούστου-2 Σεπτεμβρίου.

Hujala, E., Fonsén, E. & Elo, J. (2012). Evaluating the quality of the child care in Finland, *Early Child Development and Care* 182 (3-4): 299-314.

Hujala, E., Turja, L., Gaspar, M. Veisson, M. & Waniganayake, M. (2009). Perspectives of early childhood teachers on parent-teacher partnerships in five European countries, *European Early Childhood Education Research Journal*, τόμ. 17 (1): 57-76.

Karila, K. & Alasuutari, M. (2012). Drawing partnership on paper: How do the forms for individual educational plans frame parent-teacher relationship?, *International Journal about Parents in Education* 6(1): 15-27.

Karila, K. & Kinos, J. (2012). Acting as a Professional in a Finnish Early Childhood Education Context, στο L. Miller, C. Dalll & M. Urban (επιμ.). *Early Childhood Grows us. Towards a Critical Ecology of the Profession*, New York: Springer.

Rivas S., Sobrino A. (2011). Determining quality of early childhood education programmes in Spain. A case study, *Revista de Educatión*, 355, Μάιος-Αύγουστος: 257-283.

Stakes. (2004). *National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland*.

Ο Eeva Hujala είναι PhD Professor στο Early Childhood Education, University of Tampere, Finland. eeva.hujala@uta.fi

Ο Mervi Eskelinen είναι MEd Candidate στο University of Tampere. mervi.eskelinen@uta.fi

Οικοδόμηση σχέσεων με τους γονείς: θεμελιώδης ικανότητα ή δευτερεύον καθήκον;

Katrien Van Laere

Η υψηλή ποιότητα των υπηρεσιών ΠΕΦ δεν προσδιορίζεται μόνο από την ποιότητα των πρακτικών διάδρασης με τα παιδιά, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο υπηρεσίες και προσωπικό διευκολύνουν τις αμοιβαίες σχέσεις με τους γονείς, ιδίως μέσα σε ένα περιβάλλον όλο και μεγαλύτερης πολυμορφίας. Θα εξετάσουμε αυτή τη σημαντική διάσταση στο προφίλ των εργαζομένων σε δεκαπέντε ευρωπαϊκές χώρες.

Σύμφωνα με πολλές διεθνείς εκθέσεις (ΟΟΣΑ I & II, CoRe, Includ-ed, Eurydice κτλ.), η οικοδόμηση αμοιβαίων σχέσεων με τους γονείς θεωρείται ζωτικής σημασίας ικανότητα για το προσωπικό και τους φορείς, προκειμένου να επιτευχθούν υψηλής ποιότητας υπηρεσίες ΠΕΦ χωρίς αποκλεισμούς. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα σαφές σε περιβάλλοντα αύξουσας ποικιλομορφίας των οικογενειών και των κοινοτήτων. Για να δουλέψουμε προληπτικά πάνω στην ποιότητα με σεβασμό της διαφορετικότητας, οι πολιτικές και οι πρακτικές θα πρέπει να επιτρέπουν την ένταξη και την ενεργό συμμετοχή των παιδιών, των οικογενειών, του προσωπικού και των τοπικών κοινοτήτων στους θεσμούς για την προσχολική εκπαίδευση.

Παρά τη διεθνή συναίνεση, μια μελέτη που ανατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (CoRe) αποκαλύπτει μια ένταση στους υπάρχοντες επίσημους κανονισμούς δεκαπέντε ευρωπαϊκών χωρών. Μια διακρατική έρευνα μεταξύ εμπειρογνομόνων που διεξήχθη σε Βέλγιο (φλαμανδική και γαλλόφωνη κοινότητα), Κροατία, Δανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λιθουανία, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία και Ουαλία), εξετάζει, με βάση το επίσημα κείμενα εθνικής και περιφερειακής πολιτικής, το προφίλ του προσωπικού που εργάζεται στην ΠΕΦ (συμπεριλαμβανομένου του βοηθητικού προσωπικού). Τι είδους επαγγελματίες προωθούνται σε αυτές τις διαφορετικές χώρες; Ποιες είναι οι απαιτήσεις επάρκειας από αυτούς τους (μελλοντικούς) εργαζομένους στις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας; Δεδομένου ότι η προσχολική εκπαίδευση είναι μια κοινωνική πρακτική ενσωματωμένη σε μια τοπική

κοινωνία, ενδιαφερθήκαμε ιδιαίτερα να μάθουμε προς ποιους προσανατολίζονται οι αναμενόμενες ικανότητες: προς τα παιδιά, τους γονείς, τις οικογένειες, τους συναδέλφους, τον εαυτό, τη γειτονιά, την κοινωνία κτλ.

Οι γονείς απουσιάζουν από πολλά προγράμματα σπουδών

Η ανάλυσή μας έδειξε ότι τα περισσότερα επίσημα προφίλ εργατικού δυναμικού σε χώρες, όπως η Λιθουανία, το Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία), η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σουηδία, η Δανία, η Κροατία, η Ιρλανδία και η Σλοβενία, είναι κατά κύριο λόγο προσανατολισμένα προς τα παιδιά. Οι ικανότητες και οι απαιτούμενες γνώσεις είναι διαισθημένες με βάση το τι κάνουμε με τα παιδιά, πώς τα πλησιάζουμε..., προκειμένου να ενισχύσουμε τη μάθηση, την ευημερία, την ανατροφή και την ανάπτυξή τους. Η πλευρά των γονέων είναι λιγότερο τονισμένη στα περισσότερα από αυτά τα επίσημα προφίλ προσωπικού: σε ορισμένα προφίλ η πλευρά αυτή είναι ανύπαρκτη, σε άλλα περιγράφεται ως παράπλευρο έργο ή περιγράφεται με λιγότερο συγκεκριμένες ικανότητες σε σχέση με τις ικανότητες που αφορούν τα παιδιά. Για παράδειγμα, στην Πολωνία οι ικανότητες που περιγράφονται στα πρότυπα για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών (*Nauczyciel przedszkolny*) πε-

ριγράφονται λεπτομερώς και αφορούν κυρίως τα παιδιά. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για «*συνεργασία με τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, με το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών και με το κοινωνικό εξωσχολικό περιβάλλον στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού έργου*».

Απλώς ζήτημα ενημέρωσης των γονέων;

Σε χώρες όπως το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ισπανία, την Ιταλία και τη Γαλλία, σε πολλά προφίλ τονίζονται οι επικοινωνιακές ικανότητες, συμπεριλαμβανομένης της επικοινωνίας με τους γονείς. Η σχέση με τους γονείς συχνά

αποβλέπει αποκλειστικά στο όφελος της ανάπτυξης των παιδιών. Για παράδειγμα, στο Βέλγιο (Φλάνδρα) το προφίλ επαγγελματιών ικανοτήτων του *Kleuterleid(st)er* (προσχολικού εκπαιδευτικού) ορίζει ως έναν από τους κύριους ρόλους του να συνεργάζεται με τους γονείς ή τους υπεύθυνους για τη φροντίδα του παιδιού. Ο ρόλος αυτός μεταφρά-

“*Αν νιώθεις ότι, όταν ακούς προσεκτικά τους γονείς, βελτιώνεται η ευημερία του παιδιού και της οικογένειας, τότε είναι προφανές ότι μπορείς, ως επαγγελματίας, να μάθεις από την ανοιχτή επικοινωνία με τους γονείς*”

Μαρτυρία εργαζομένου στην ΠΕΦ, μελέτη περίπτωσης του CoRe.

ζεται σε έξι γενικά καθήκοντα, με στόχο την ενημέρωση των γονέων σχετικά με την ανάπτυξη των παιδιών και την εξήγηση στους γονείς της βοήθειας που πρέπει να του παρέχουν στο σπίτι. Στις Κάτω Χώρες το προφίλ επαγγελματιών ικανοτήτων της *Groepsleidster Kinderopvang* (βρεφονηπιακής παιδαγωγού)

προβλέπει ως κύριο στόχο την ενημέρωση των γονέων σχετικά με τους κανόνες και τις αρχές λειτουργίας της ΠΕΦ. Υπό τις συνθήκες αυτές, δύσκολα θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει τις ικανότητες επικοινωνίας με τους γονείς ως αμοιβαία συνεργασία.

Αξιοσημείωτες εξαιρέσεις

Είναι πράγματι δύσκολο να βρει κανείς προφίλ που αναφέρονται σε ικανότητες σχετικές με τα παιδιά και τις οικογένειές τους πάνω σε συνεργατική βάση. Όμως στο βελγικό (φλαμανδικό) προφίλ ικανοτήτων των *Éducatrice / éducateur enfants de Jeunes* (παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας με κοινωνικό παιδαγωγικό προσανατολισμό), στα νέα προφίλ ικανοτήτων του πτυχίου *pedagogie van het jonge kind* (παιδαγωγός βρεφονηπιακής ηλικίας με κοινωνικό παιδαγωγικό προσανατολισμό), καθώς και σε προφίλ ορισμένων τοπικών κέντρων κατάρτισης *educatori* (παιδαγωγοί βρεφονηπιακής ηλικίας) στην Ιταλία, οι ικανότητες προσανατολίζονται εξίσου προς τα παιδιά και προς τις οικογένειές τους. Οι παιδαγωγοί διασφαλίζουν να υπάρχει συνέχεια μεταξύ του οικιακού περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος του κέντρου φροντίδας των παιδιών, ώστε οι γονείς και τα παιδιά να αισθάνονται ότι αναγνωρίζονται. Οι παιδαγωγοί και οι γονείς σχεδιάζουν από κοινού μια κοινωνικο-παιδαγωγική προσέγγιση της εκπαίδευσης για το παιδί, για την ομάδα των παιδιών, για τις οικογένειες, για την ομάδα οικογενειών και για τις τοπικές κοινότητες. Όλες αυτές οι προοπτικές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αλληλένδετες. Οικοδομούν μια σχέση εμπιστοσύνης και σέβονται τον ρόλο των γονέων. Είναι σε θέση να συνδέουν τις δικές τους επαγγελματικές γνώσεις με την εμπειρία των γονέων, με τρόπο που οι γονείς, σε συνεργασία με τους επαγγελματίες του χώρου, μπορούν να αποφασίσουν τι είδους παιδαγωγική θέλουν για το παιδί τους. Οι παιδαγωγοί δίνουν τη δυνατότητα στους γονείς να συναντιούνται και να μοιράζονται τις εμπειρίες τους από το κέντρο ημερήσιας φροντίδας.

© VBJK - Caroline Boudry

Φροντίδα μαζί;

Σε αυτά τα παραδείγματα πολιτικών το προσωπικό εργάζεται κυρίως σε χώρους φροντίδας των μικρότερων παιδιών μέσα σε διαχωρισμένα συστήματα. Σε γενικές γραμμές στα διαχωρισμένα συστήματα μπορούμε να διακρίνουμε δύο τάσεις: το προσωπικό που εργάζεται με τα μικρότερα παιδιά (0-3 ετών), σε χώρες όπως η Ρουμανία και η Πολωνία, δεν έχουν κανένα επίσημο προφίλ ικανοτήτων σε σύγκριση με τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται με τα μεγαλύτερα παιδιά (3-6 ετών). Σε χώρες όπως το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία και τις Κάτω Χώρες για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται με μεγάλα παιδιά υπάρχουν λιγότερες απαιτήσεις ικανοτήτων που αφορούν τους γονείς από ό,τι για τους συναδέλφους τους που εργάζονται σε περιβάλλοντα φροντίδας των μικρότερων παιδιών. Ποιοι θα μπορούσε να είναι οι πιθανοί λόγοι γι' αυτό; Μήπως η σχέση με τους γονείς συνδέεται με την ηλικία των παιδιών, δηλαδή όσο τα παιδιά μεγαλώνουν, τόσο λιγότερο χρειάζονται οι γονείς; Μήπως η «φροντίδα» είναι μια έννοια που παραπέμπει σε μια κοινή ευθύνη των γονέων και των παιδαγωγών και η «εκπαίδευση» μια έννοια που είναι κατά κύριο λόγο ευθύνη των εκπαιδευτικών; Περαιτέρω συζήτηση με τους γονείς και το προσωπικό, με τις υπηρεσίες

ΠΕΦ, με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και με τους ερευνητές θα μπορούσε να είναι μια ευκαιρία να εξερευνηθεί αυτή η τάση.

Συμπέρασμα

Η μελέτη αυτή έχει κάποιους περιορισμούς και ως εκ τούτου τα συμπεράσματα πρέπει να διατυπωθούν με κάποια επιφύλαξη. Τα αναλυόμενα δεδομένα προέρχονται αποκλειστικά από επίσημα κείμενα για την εθνική και περιφερειακή πολιτική. Ωστόσο, η ανάλυση αυτών των κειμένων μάς αφήνει κάποια κείρια ερωτήματα σχετικά με την άποψη που έχει το προσωπικό για τις πρακτικές στην ΠΕΦ. Αν οι μελλοντικοί επαγγελματίες του τομέα έχουν εκπαιδευτεί με βάση τις επαγγελματικές ικανότητες για εργασία με τα παιδιά και απλή ενημέρωση των γονέων, μια ρεαλιστική συνέπεια είναι ότι οι επαγγελματίες αυτοί συχνά δεν θα αισθάνονται αρκετά ασφαλείς ή θα έχουν αμφιβολίες για τον τρόπο συνεργασίας με τους γονείς. Ή ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί και να θεωρούν τους γονείς βάρος και όχι σημαντικό παράγοντες και εταίρους στις εκπαιδευτικές πρακτικές. Αν σε ορισμένες χώρες οι εργαζόμενοι στην παιδική φροντίδα είναι περισσότερο προετοιμασμένοι να συνεργαστούν με τους γονείς, πώς μπορούν η φροντίδα και οι πρακτικές εκπαίδευσης να εμπλουτιστούν περισσότερο η μία από την άλλη για τη συνεργασία μεταξύ υπηρεσιών/προσωπικού και γονέων;

© VBJK - Caroline Boudry

1 Η μελέτη διεξήχθη στο πλαίσιο της μελέτης του CoRe (Απαιτήσεις ικανοτήτων στην ΠΕΦ) που ανατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (www.vbjk.be/en/node/3559). Van Laere K., Vandenbroeck, M. & Peeters, J. (2011). Έρευνα Ικανοτήτων, στο M. Urban κ.ά. (επιμ.). *Competence Requirements in Early Childhood Education and Care. CoRe Research Documents* (Brussels, European Commission), σσ. 39-74.

Η Katrien Van Laere εργάζεται ως παιδαγωγός στο VBJK - Centre for Innovation in the Early Years και πρόσφατα ξεκίνησε τη διδακτορική της διατριβή στο Department of Social Welfare Studies of the Ghent University. katrien.van.laere@vbjk.be

«Προετοιμασμένοι να ξεκινήσουν τη ζωή με καλύτερες προοπτικές»

Patricia D. Jackson

Αυτό το άρθρο εξετάζει μερικές από τις τρέχουσες προκλήσεις στον τομέα της υγείας των παιδιών που ζουν στη Σκωτία και τον τρόπο με τον οποίο προσπαθούμε να εξασφαλίσουμε σε όλες τις υπηρεσίες μια προσέγγιση με επίκεντρο το παιδί και την οικογένεια, ώστε να βελτιστοποιήσουμε την υγεία των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Το παράθεμα του τίτλου προέρχεται από τις οδηγίες της κυβέρνησης της Σκωτίας για την υγεία των παιδιών και συγκεφαλαιώνει τον στόχο τους. Πόροι έχουν δεσμευτεί σε προγράμματα για την προσχολική ηλικία, ώστε τα παιδιά να έχουν το καλύτερο δυνατό ξεκίνημα στη ζωή τους, και ΓΙΑ την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας *Getting it Right for Every Child* (Κάνε το Σωστά για Κάθε Παιδί) (GIRFEC), η οποία επιδιώκει όλοι οι οργανισμοί, θεσμικοί και εθελοντικοί, να δουλεύουν σε συνεργασία με τα παιδιά και τους γονείς τους, ώστε να μεγιστοποιήσουν την αποτελεσματικότητα των δράσεων της διαθέσιμης υποστήριξης. Αυτή η πρωτοβουλία αφορά όλα τα παιδιά, αλλά κυρίως επιδιώκει να στηρίξει τις πιο ευπαθείς οικογένειες, πριν να θεωρηθούν αναγκαίες οι επίσημες παρεμβάσεις, π.χ. προστασίας των παιδιών και καλύτερης υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία.

Οι σπόροι της κακής σωματικής και ψυχικής υγείας συχνά έχουν φυτευθεί στα προσχολικά χρόνια, ακόμα και κατά την προγεννητική εμπειρία των παιδιών. Κίνδυνοι εμφανίζονται λόγω της υγείας της μητέρας και του πατέρα πριν από τη σύλληψη, λόγω της κοινωνικής τους κατάστασης, της χρήσης ναρκωτικών για διασκέδαση ή για θεραπευτικούς λόγους, λόγω της ηλικίας και της διατροφικής τους κατάστασης. Κάπνισμα και αλκοόλ όλο και περισσότερο αναγνωρίζονται ως απειλή για την υγεία του παιδιού ήδη από τη μήτρα. Πολλαπλοί παράγοντες επηρεάζουν το παιδί και την οικογένειά του και διασυνδέονται, επηρεάζοντας την εμπειρία της ζωής του παιδιού. Αυτό υποδηλώνει την ανάγκη να συνεργαστούν όλοι οι φορείς.

Μερικές από τις μεγαλύτερες βελτιώσεις στον τομέα της υγείας έχουν προκύψει από τη βελτίωση των συνθηκών στέγασης και υγιεινής,

ενώ οι μεγαλύτερες ενδεχόμενες απειλές μπορούν να προέλθουν από την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και τη φτώχεια που προέρχεται από τις τρέχουσες οικονομικές πιέσεις.

Πολλά έχουν γίνει τα τελευταία πενήντα χρόνια για τη βελτίωση της σωματικής υγείας των παιδιών. Ένα επιτυχημένο παράδειγμα είναι η ανάπτυξη και διάδοση των προγραμμάτων εμβολιασμού. Πρόοδοι έχουν επίσης γίνει στη θεραπεία των μολυσματικών ασθενειών, αν και αυτές οι απειλές συνεχίζονται για τα παιδιά στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Στη Σκωτία η ύπαρξη στο προσωπικό των υπηρεσιών πρώτης παιδικής ηλικίας ενός γενικού ιατρού, καλά εκπαιδευμένου στην πρωτοβάθμια φροντίδα, είναι ζωτικής σημασίας για το NHS (ΕΣΥ), ώστε να παρέχεται άμεση ιατρική φροντίδα στα μικρά παιδιά, όπως και η μετέπειτα πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες παιδιατρικής φροντίδας. Η κυβέρνηση της Σκωτίας έχει υποστηρίξει την ανάπτυξη Εθνικών Δικτύων Κλινικών, για να εξασφαλιστεί η ομοιόμορφη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη των παιδιών που έχουν ανάγκη ειδικής περίθαλψης.

Σήμερα η πρόκληση δεν είναι να επιβιώσουν τα παιδιά, αλλά να διατηρήσουν καλή σωματική και ψυχική υγεία και να ζήσουν μια κατά το δυνατόν περισσότερο πλήρη και ενεργητική ζωή. Πρόσφατα στοιχεία στη Σκωτία έχουν δείξει ότι 1 στους 10 ενήλικες έχει διαβήτη τύπου 2 ως άμεσο αποτέλεσμα του ότι υπήρξαν υπέρβαροι, και ο πρόδρομος παράγοντας ήταν η παχυσαρκία στην προσχολική ηλικία. Παράλληλα με τους επαγγελματίες υγείας, όλοι όσοι εμπλέκονται άμεσα στην εκπαίδευση και φροντίδα των παιδιών πρώτης παιδικής ηλικίας, στο σπίτι ή στις προσχολικές υπηρεσίες,

μπορούν να προσφέρουν πραγματικά στην παροχή ασφάλειας και υποστήριξης στα παιδιά που βρίσκονται στη φροντίδα τους, εξασφαλίζοντας έτσι ανθεκτικότητα και προωθώντας επιλογές υγιεινού τρόπου ζωής. Αυτοί οι ενήλικες βρίσκονται επίσης στη μοναδική θέση να εντοπίζουν τα παιδιά που χρειάζονται εξειδικευμένη υποστήριξη από την πρώτη στιγμή, αλλά οι διαδικασίες παραπομπής πρέπει να είναι σαφείς και εύκολα προσβάσιμες.

Οι εθνικές εκστρατείες μπορούν να βοηθήσουν. Πολλές περιοχές κατοικίας έχουν ζώνες περιορισμένης ταχύτητας οχημάτων, όπως η εκστρατεία *Twenty is plenty* (Τα είκοσι είναι πολλά). Οι Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί Αγώνες και οι Αγώνες της Κοινοπολιτείας στη Γλασκώβη το 2014 μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση της άσκησης, αλλά η ενθάρρυνση όλων μας, όσοι ασχολούμαστε με τη φροντίδα των παιδιών προσχολικής ηλικίας, είναι απαραίτητη.

Τι γίνεται για τα παιδιά στη Σκωτία σήμερα; Όλα τα παιδιά που γεννήθηκαν στη Σκωτία έχουν καταγραφεί κατά τη γέννησή τους και στους γονείς έχει αποσταλεί ένα βιβλιάριο που ονομάζεται *Parent Held Child Health Record* (PHCHR) (Βιβλιάριο Υγείας του Παιδιού). Αυτό το βιβλιάριο, κοινώς γνωστό ως «Κόκκινο Βιβλίο», περιέχει πληροφορίες για τα προγράμματα εμβολιασμών, τους τακτικούς ελέγχους υγείας και ανάπτυξης στα προσχολικά χρόνια, τα οφέλη του θηλασμού, τη σημασία της καθιέρωσης καλών συνηθειών ύπνου, πληροφορίες για τις τροφές και τη διατροφή, για ορισμένα συνήθη προβλήματα υγείας, για τη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού, την υγεία των δοντιών, καθώς και συμβουλές για την ασφάλεια των παιδιών. Περιλαμβάνονται επίσης πληρο-

ματίες πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στις συναντήσεις αυτές και να διασφαλίσουν ότι οι συναντήσεις έχουν πραγματικά στο επίκεντρό τους το παιδί και την οικογένεια και παράγουν αποτελέσματα. Είναι επιτακτική ανάγκη η προγραμματισμένη υποστήριξη να είναι διαθέσιμη και αυτό μπορεί να αποτελέσει πρόκληση σε αυτούς τους καιρούς των περιορισμένων πόρων. Ωστόσο θα έχουμε πολύ καλύτερες πιθανότητες επιτυχίας, αν μοιραζόμαστε τις γνώσεις και τους πόρους. Περιέγραψα μερικές προκλήσεις στον τομέα της υγείας που αντιμετωπίζουν τα παιδιά μας στη Σκωτία, οι οποίες, υποπεύομαι, δεν θα είναι διαφορετικές από εκείνες των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και ορισμένες από τις προεγγίσεις που υπάρχουν για να εξασφαλιστεί η αλλαγή. Οι τρέχουσες προκλήσεις στον τομέα της υγείας δεν θα λυθούν μόνο από τους επαγγελματίες υγείας.

φορίες για τις υπηρεσίες με τις οποίες πρέπει οι γονείς να επικοινωνήσουν αν το παιδί έχει ανάγκη πρόσθετης υποστήριξης και προσδιορίζει ποιος θα είναι ο προσωπικός τους σύνδεσμος υγείας, συνήθως μια Επισκέπτρια Υγείας (Health Visitor), κατά την προσχολική ηλικία του παιδιού. Οι Επισκέπτριες Υγείας είναι νοσοκόμες του Εθνικού Συστήματος Υγείας, οι οποίες έχουν εκπαιδευτεί στην προαγωγή της υγείας και σε ζητήματα ανάπτυξης των παιδιών, και είναι το «Καθορισμένο Πρόσωπο» για κάθε παιδί προσχολικής ηλικίας. Για τα παιδιά με τις πιο διαδεδομένες διαταραχές, π.χ. Σύνδρομο Ντάουν, Σύνδρομο Τέρνερ, υπάρχουν ειδικά ένθετα στο PHCHR (Βιβλιάριο Υγείας).

Αναγνωρίζοντας ότι τα παιδιά κάτω των 5 ετών διατρέχουν υψηλό κίνδυνο ατυχήματος, τόσο μέσα όσο και έξω από το σπίτι, αποστέλλονται κατά το πρώτο έτος της ηλικίας τους περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την ασφάλειά τους. Οι Επισκέπτριες Υγείας είναι εκπαιδευμένες να εκτιμούν την ευπάθεια μιας οικογένειας με τη χρήση «Δεικτών Πλάνου Υγείας» και των δεικτών SHANARI (ακρώνυμο μιας σειράς επαληθεύσιμων συνθηκών ευημερίας του παιδιού):

Είναι το παιδί;

Safe (Ασφαλές)

Healthy (Υγιές)

Active (Ενεργητικό)

Nurtured (Σιτισμένο)

Achieving (Επιτυχημένο)

Respected and responsible (Σεβαστό και υπεύθυνο)

Included (Ενταγμένο)

Εάν θεωρηθεί ότι το παιδί ή η οικογένεια έχει ένα πρόβλημα για το οποίο χρειάζεται περισσότερη βοήθεια, τότε θα οριστεί μια συνάντηση GIRFEC, με τη συγκατάθεση των γονέων και την

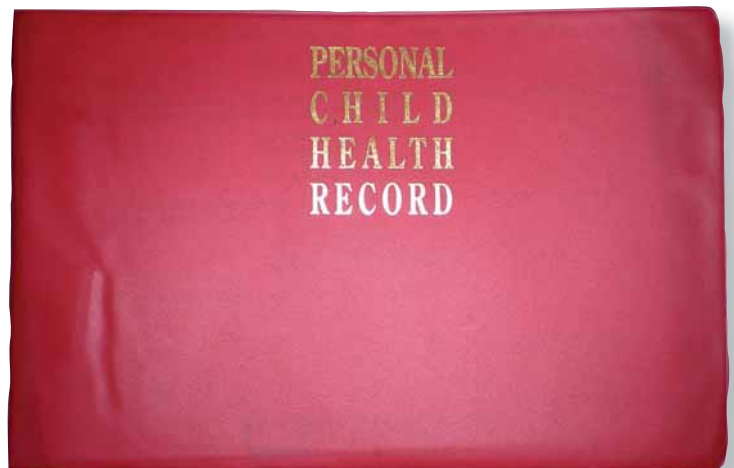
πρόσκληση των κατάλληλων υπηρεσιών, για να εξεταστεί ο καλύτερος τρόπος υποστήριξης για το παιδί και την οικογένεια. Οποιοσδήποτε εργάζεται με το παιδί και την οικογένεια μπορεί να ζητήσει μια τέτοια συνάντηση. Το ιδανικό είναι η έγκαιρη παροχή, η κατάλληλη και έγκαιρη στήριξη, που θα επιτρέψει στο παιδί και την οικογένεια να επιλύσουν το πρόβλημά τους ή να αποκτήσουν συνεχή υποστήριξη.

Το πρόβλημα μπορεί να είναι απλό ή σύνθετο, αλλά η ελπίδα είναι ότι η σύνδεση της οικογένειας με τους επαγγελματίες που μπορούν πιθανώς να βοηθήσουν, κάνει τους γονείς να αισθάνονται ασφαλείς για να συνεχίσουν να στηρίζουν το παιδί τους.

Πολλοί γονείς λένε ότι το σύστημά μας αργεί να ανταποκριθεί στην κατάστασή τους και ότι «χρειάζονται χρόνια» για να πάρουν τις σωστές πληροφορίες για το ποιος μπορεί να βοηθήσει. Ελπίζουμε ότι οι βελτιωμένες πληροφορίες του Κόκκινου Βιβλίου (PHCHR) και η μεθοδολογία του GIRFEC για έγκαιρες συναντήσεις εστιασμένες στην οικογένεια και το παιδί θα βοηθήσουν. Ωστόσο, οι γονείς πρέπει να αισθάνονται σίγουροι ότι το σύστημα υπάρχει για να τους βοηθήσει και όχι για να τους επικρίνει. Οι επαγγελ-

Στη Σκωτία ελπίζουμε ότι η παροχή πληροφοριών σε όλους τους γονείς μέσω του Βιβλιαρίου Υγείας του Παιδιού θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες του παιδιού τους και τις διαθέσιμες υπηρεσίες. Για τους γονείς που χρειάζονται στήριξη για ένα σύντομο ή ένα μακροπρόθεσμο πρόβλημα με το παιδί τους, ελπίζουμε ότι η πρωτοβουλία GIRFEC θα επιτρέψει σε όσους από εμάς εργάζονται με παιδιά προσχολικής ηλικίας να επικοινωνούν καλύτερα, να έχουν μια καλύτερη εκτίμηση των δεξιοτήτων των άλλων και θα μας επιτρέψει να έχουμε μια κοινή προσέγγιση με τους γονείς για την εξεύρεση λύσεων.

Δρ. Patricia D. Jackson, MB, CHB, FRCPC. Παιδίατρος και επίτιμο ανώτερο μέλος του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου.
info@childrenscotland.org.uk

Δουλεύοντας με τους πατέρες: οι «νέοι πατέρες» εν όψει

Hamad Nasser

Η εμπειρία της Ομάδας Πατέρων στην περιοχή Schöneberg του Βερολίνου.

Τα τελευταία αρκετά χρόνια διαδίδονται όλο και περισσότερο παιδαγωγικές προσεγγίσεις που αποβλέπουν στη μεγαλύτερη συμμετοχή των πατέρων στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Στο Κοινοτικό Κέντρο της περιοχής Schöneberg το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ήταν πώς θα συμβιβάσουμε τις διαφορετικές ανάγκες και προσδοκίες της ομάδας που μας ενδιέφερε και πώς θα ευαισθητοποιήσουμε τους πατέρες, ώστε να ασχοληθούν περισσότερο με την εκπαίδευση των παιδιών τους. Πώς μπορούσαμε να τους μεταδώσουμε τη μεγάλη αξία και σημασία του εκπαιδευτικού ρόλου του γονέα; Η επιλογή μιας προσέγγισης με επίκεντρο τις ανάγκες των παιδιών μας βοήθησε σημαντικά στην ανάπτυξη των στόχων που θα προτεινόταν στην ομάδα των πατέρων, η οποία τώρα συναντάται τακτικά μία φορά την εβδομάδα.

Χάρη στις πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που προσφέρονται, ο αριθμός των πατέρων που συμμετέχουν σταθερά αυξήθηκε με την πάροδο του χρόνου. Έξι χρόνια τώρα μια βασική ομάδα από έξι πατέρες συμμετέχει ενεργά στην εκπαίδευση και καθοδήγηση άλλων πατέρων.

Το πρόγραμμά μας ξεκίνησε από τη διαπίστωση ότι ο εκπαιδευτικός ρόλος του πατέρα είναι ένα ζήτημα που είχε υποτιμηθεί για πολλά χρόνια και δεν θεωρείτο καθοριστικό. Τώρα βλέπουμε μια δυναμική ανάπτυξη του σε πολλά κοινοτικά προγράμματα και σε ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας για παιδιά και νέους. Οι θεωρητικές συζητήσεις που άρχισαν τη δεκαετία του 90 και οι πολιτικές συζητήσεις και

τα δημοσιεύματα για τις ίσες ευκαιρίες έχουν περάσει σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Τα τελευταία δύο χρόνια η συζήτηση έχει καλυφθεί εκτενώς από περιφερειακά και εθνικά έντυπα μέσα ενημέρωσης και από ιστοσελίδες. Τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας και τα σχολεία στρέφονται όλο και συχνότερα στους πατέρες, αντιμετωπίζοντάς τους ως γονείς και προσκαλώντας τους ρητά στις συναντήσεις γονέων και δασκάλων. Πολλές μεγάλες πόλεις έχουν συμβουλευτικά κέντρα για τους πατέρες και μερικά πολυκαταστήματα έχουν ακόμη και αλαξιέρες στις τουαλέτες των ανδρών. Πρόκειται για σημάδι ενός εκτεταμένου κοινωνικού μετασχηματισμού; Μήπως έχουν εμφανιστεί πραγματικά οι αποκαλούμενοι «νέοι πατέρες»; Θέλουν πραγματικά να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση των παιδιών τους;

Η εξέλιξη του προγράμματος για τους πατέρες στο Βερολίνο

Σήμερα γινόμαστε μάρτυρες μιας διαδικασίας πολύ γρήγορης εξέλιξης, την οποία έχω μόρεσει προσωπικά να τεκμηριώσω στη δουλειά που έγινε στη συνοικία Schöneberg. Υπήρξε μια αποφασιστική στροφή στην αντίληψη των ευθυνών στον χώρο της οικογένειας και της εργασίας.

Ένα δείγμα ήταν η εμπλοκή των εργαζόμενων πατέρων στην αλλαγή των νόμων, και ιδίως των διατάξεων για τη γονική άδεια. Σύμφωνα με το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικογενειακών Υποθέσεων, το 2004 μόλις το 4,9% των πατέρων πήρε γονική άδεια. Ο αριθμός αυτός έχει πλέον αυξηθεί σε 23,6%, με σχεδόν έναν στους τέσ-

σερις πατέρες να παίρνουν γονική άδεια, ενώ στο Βερολίνο σημειώθηκαν ακόμη μεγαλύτερα ποσοστά, φτάνοντας στο 30%. Η γονική άδεια στους πατέρες είναι πλέον ευρέως αποδεκτή από πολλούς εργοδότες και από την κοινωνία γενικότερα, και υπάρχει πλούτος σχετικών πληροφοριών που διατίθενται στους πατέρες από τα θεσμικά όργανα και μέσω του διαδικτύου.

Εξακολουθούν, όμως, να υπάρχουν μια σειρά από ερωτήματα σχετικά με τον ρόλο του πατέρα. Πώς μπορούμε να συμφιλιώσουμε τον ρόλο του πατέρα ως προστάτη της οικογένειας, υπεύθυνου για την οικονομική επιβίωση της οικογένειας, με εκείνη του πατέρα υπεύθυνου για την εκπαίδευση των παιδιών του; Πώς μπορούμε να προσφέρουμε εποικοδομητικές δραστηριότητες για τον ελεύθερο χρόνο που περνούν οι πατέρες με τα παιδιά τους; Και τέλος, πώς θα καταστεί δυνατή η συμμετοχή τους στις δραστηριότητες της γειτονιάς;

Στο άρθρο αυτό θα ασχοληθώ κυρίως με τις εμπειρίες των μεταναστών πατέρων στη Γερμανία, των οποίων η ζωή είναι φορτωμένη με προβλήματα. Μαζί με το καθημερινό άγχος για εύρεση εργασίας και για την κατάλληλη στέγαση της οικογένειάς τους, συχνά ζουν με το δίλημμα της συμφιλίωσης παραδοσιακών προτύπων και σύγχρονων απαιτήσεων. Μια έρευνα που διεξήχθη το 2005 στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία και στο Βερολίνο κατέληξε ότι η συμβολή των πατέρων στην οικογενειακή εκπαιδευτική διαδικασία ήταν ελάχιστη. Οι μετανάστες πατέρες βρίσκονται αντιμέτωποι με την ευθύνη να βρουν τρόπους ενσωμάτω-

σης της οικογένειάς τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Για να το επιτύχουν αυτό, χρειάζονται υποστήριξη και καθοδήγηση, πληροφορίες για το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και συμβουλές για το πώς θα βοηθήσουν τα παιδιά τους να επιτύχουν τόσο στις σπουδές τους όσο και στις επιλογές σταδιοδρομίας τους.

Το κοινωνικό πλαίσιο του έργου

Το 2004, όταν άνοιξε το Κοινωνικό Κέντρο (Nachbarschaftszentrum) στην οδό Steinmetzstrasse, ο κοινωνικός ιστός της γύρω περιοχής Bülow βρισκόταν σε βαθιά αποδιοργάνωση. Η ζωή των κατοίκων χαρακτηριζόταν από υψηλά ποσοστά φτώχειας και ανεργίας, απουσία αδειών νόμιμης παραμονής, μεγάλες οικογένειες στοιβαγμένες σε περιορισμένο χώρο, χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης και γλωσσικά εμπόδια. Αυτές οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην ευημερία των οικογενειών. Αυτός ήταν ο λόγος που συνειδητοποιήσαμε την ανάγκη να δημιουργήσουμε μια ισχυρή κοινωνική υποδομή για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης.

Οι κάτοικοι της περιοχής ανησυχούσαν ιδιαίτερα για τη βίαιη συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων. Για τον λόγο αυτό, τον Σεπτέμβριο του 2004 εγκαινιάστηκαν το Pestalozzi-Fröbel Haus (PFH) σε συνεργασία με το Γραφείο Ευημερίας Νεολαίας της περιοχής Tempelhof-Schönenberg, η Ομάδα Quartiersmanagement (QM) και το Κοινωνικό Κέντρο στο Steinmetzstrasse, το οποίο προσέλαβε τρία άτομα για να εργαστούν ειδικά σε προγράμματα πρόληψης της βίας.

Η δραστηριοποίηση των πατέρων

Με το σύνθημα «Η εκπαίδευση είναι το κλειδί για την ένταξη», θέλαμε πρώτα απ' όλα να τονίσουμε τη σημασία της εκπαίδευσης των γονέων. Στόχος μας ήταν να ενισχύσουμε τις γονικές εκπαιδευτικές ικανότητες, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ευαισθητοποίηση των πατέρων σχετικά με την ευθύνη τους στην ανατροφή των παιδιών. Δημιουργήσαμε ομάδες συζήτησης και ενθαρρύνσαμε την ανταλλαγή απόψεων πάνω σε θέματα εκπαίδευσης. Με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών του Κοινωνικού Κέντρου επιχειρείται εξατομικευμένη προσέγγιση των διαφόρων θεμάτων για την επίτευξη των στόχων. Η συμμετοχή των μητέρων ήταν αρχικά δυσανάλογα μεγάλη, καθώς συμμετείχαν πολύ περισσότερες από τους πα-

τέρες. Από την αρχή το έργο μας βασίστηκε σε δύο κύριους τομείς: την προσφορά συμβουλευτικών υπηρεσιών και την οργάνωση δραστηριοτήτων που απευθύνονται σε όλη την οικογένεια, πρωτοβουλίες στις οποίες οι μητέρες συμμετείχαν πρόθυμα. Στις τακτικές συναντήσεις των γυναικών (το Frauenfrühstück, που τώρα βρίσκεται στο έβδομο έτος του) οι γυναίκες μπορούν να ανταλλάξουν ιδέες, να πάρουν πληροφορίες για τις κοινωνικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες στην περιοχή και να απολαύσουν ένα φιλικό και σταθερό δίκτυο γυναικών. Αυτή η εξέλιξη μας ενθάρρυνε, αλλά μας απογοήτευε η απουσία των πατέρων. Θέλαμε να αντικρούσουμε τον παραδοσιακό τρόπο σκέψης, που δυστυχώς είναι πολύ συνηθισμένος, κατά τον οποίο ο πατέρας αφήνει την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών αποκλειστικά στη μητέρα.

Το δικό μου έργο συμβουλευτικής ξεκίνησε την 1/12/2004 και η εκπαιδευτική πρόκληση έδωσε καρπούς μέσα σε πέντε μήνες, χάρη στην αφοσίωση και τις μεγάλες προσπάθειες που καταβλήθηκαν για τη διάδοση πληροφοριών στη γειτονιά. Για να κάνουμε τους πατέρες να συμμετέχουν, έπρεπε πρώτα απ' όλα να ξεκινήσουμε με συγκεκριμένες προτάσεις και στη συνέχεια να τις προωθήσουμε συστηματικά. Οι βασικοί στόχοι συζητήθηκαν σε μια ομάδα που συνεδρίαζε κάθε Παρασκευή. Τον πρώτο χρόνο της δραστηριότητας οργάνωσαμε ατομικές συναντήσεις και ενημερωτικά βραδινά στα σχολεία, καθώς και επισκέψεις στο σπίτι, ανάλογα με τις ανάγκες. Οι ατομικές συνεντεύξεις έδειξαν ότι ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός πατέρων ήθελε να περνά τον ελεύθερο χρόνο τους με τα παιδιά του με πιο οργανωμένο τρόπο, συμμετέχοντας σε δραστηριότητες τόνωσης των ενδιαφερόντων των παιδιών μέσα σε κατάλληλους χώρους. Σχεδιάστηκαν τακτικές προσφορές για να καλυφθεί αυτή η ανάγκη και σήμερα οι πατέρες έχουν την ευκαιρία να συναντιούνται στο Κοινωνικό Κέντρο δύο φορές την εβδομάδα φέρνοντας μαζί τα παιδιά τους. Στη διάρκεια αυτών των συναντήσεων μπορούν να ανταλλάξουν πληροφορίες και

να δέχονται προτάσεις από τους παιδαγωγούς. Η εμπειρία των τελευταίων επτά χρόνων έχει δείξει ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του προγράμματος, θα πρέπει να ανταποκρινόμαστε συνεχώς στις μεταβαλλόμενες ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των πατέρων. Κατά το πρώτο έτος του προγράμματος η δραστηριότητα απευθύνθηκε κυρίως στους πατέρες που αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες. Πρόσφατα σχηματίστηκε μια δεύτερη ομάδα, ανοικτή σε όλους τους πατέρες, οι οποίοι συναντιούνται κάθε Σάββατο απόγευμα. Κάθε Πέμπτη το κέντρο προσφέρει μαθήματα γυμναστικής για άνδρες και προγράμματα απόκτησης προσόντων, με συμμετοχή των πατέρων, για την προώθηση των γονικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων και για να μάθουν πώς να μαθαίνουν. Στο κέντρο οι πατέρες έχουν πρόσβαση σε ένα σταθερό δίκτυο ανδρών και το τρέχον πρόγραμμα έχει στόχο να εκπαιδευτούν οι πατέρες, ώστε να γίνουν «πρεσβευτές», σημαντικοί «πολλαπλασιαστές», γιατί κάθε εμπειρία στην εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει μια θετική δύναμη για όλους όσοι ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Συμμετέχοντας ενεργά σε σεμινάρια και μαθήματα, αποκτούν νέες γνώσεις για την εκπαίδευση, την επικοινωνία, και τις στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων. Έτσι, θα είναι σε θέση να μοιραστούν τις γνώσεις τους με άλλους γονείς στα σχολεία και στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας.

Ο Hamad Nasser είναι πτυχιούχος παιδαγωγικής και διευθυντής του Κοινωνικού Κέντρου της Steinmetzstrasse 68, που βρίσκεται στην περιοχή Schöneberg του Βερολίνου.
steinmetz@kiezoase.de

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της οικογένειας στα *Centri Bambini e Genitori*¹

Tullio Monini

Οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες όπου συμμετέχουν ενήλικες και παιδιά μπορούν να δώσουν φωνή στην ανάγκη να υποστηριχθεί η ευπαθής γονικότητα και ο πρωταγωνιστικός ρόλος της οικογένειας, ενώ σε περιόδους κοινωνικο-οικονομικής κρίσης συμβάλλουν στην ανθεκτικότητα των δικτύων δημόσιων εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

Η Ιταλία, μαζί με πολλά άλλα μέρη της Ευρώπης, βρίσκεται εδώ και χρόνια σε βαθιά οικονομική και κοινωνική κρίση, η οποία έχει θέσει σε σοβαρή δοκιμασία τις υπηρεσίες και τις οικογένειες.

Σε αυτή την κατάσταση είναι ανάγκη να δημιουργήσουμε δίκτυα υπηρεσιών, να μοιραστούμε τις ευθύνες με τους γονείς και τις οικογένειες, να δώσουμε στο σύνολο της τοπικής κοινωνίας την αίσθηση της αξίας και του νοήματος του εκπαιδευτικού έργου. Η πρόσφατη εμπειρία μας από τους σεισμούς μάς δίδαξε ότι, μόνο η ελαστικότητα και η ευελιξία αυξάνουν την ανθεκτικότητα στα χτυπήματα. Μόνο ένα ευέλικτο, συναρθρωμένο και ενοποιημένο σύστημα υπηρεσιών, ικανό να προσαρμόζει τις προτάσεις του στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των οικογενειών, μπορεί να αντισταθεί σήμερα στις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης.

Με αυτή την οπτική, η πόλη της Φεράρας και η περιοχή της Εμίλια Ρομάνια έχουν ήδη δραστηριοποιηθεί, ξεκινώντας με βάση περιφερειακό νόμο 1/2000 τη δουλειά για τη δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε παιδιά ηλικίας 0-3 ετών, το οποίο, παράλληλα με τα *nidi* (παιδικούς σταθμούς για παιδιά ηλικίας 0-3 ετών), διαθέτει πλήθος εκπαιδευτικών προτάσεων και υπηρεσιών. Σημαντικό ρόλο στο δίκτυο αυτό παίζουν οι ιδιαίτερα καινοτόμες, τόσο παιδαγωγικά όσο και κοινωνικά, εκπαιδευτικές υπηρεσίες συνύπαρξης ενηλίκων και παιδιών, τα αποκαλούμενα *Centri Bambini e Genitori* (Κέντρα Παιδιών και Γονέων), που σήμερα είναι περισσότερα από εκατό στη συγκεκριμένη περιφέρεια, τέσσερα από τα οποία στην πόλη της Φεράρας: «Isola del tesoro» (Το Νησί των Θησαυρών), «Elefante Blu» (Ο Γαλάζιος Ελέφαντας), «Mille

Gru» (Οι Χίλιοι Γερανοί) και «Piccola Casa» (Το Σπιτάκι). (Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.comune.fe.it/politichefamiliari).

Υπηρεσίες συνύπαρξης ενηλίκων-παιδιών υπήρχαν στην Ιταλία από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, εμπνευσμένες σε μεγάλο βαθμό από τη γαλλική εμπειρία του *Maison Verte* της Françoise Dolto, αλλά από την εποχή του πρωτοποριακού *Tempi per le famiglie* (Χρόνος για τις οικογένειες) του Μιλάνου διασυνδέθηκαν ισχυρά με το σύστημα των *nidi* και στράφηκαν στην υποστήριξη της γονικότητας. Τώρα, πάνω από είκοσι χρόνια αργότερα, τα *Κέντρα Παιδιών και Γονέων* δεν είναι μόνο μια καθιερωμένη πραγματικότητα που διατηρεί δυνατές σχέσεις με τα *nidi* (στα οποία οφείλουν σε μεγάλο βαθμό την ίδρυσή τους). Στα χρόνια της σημερινής ύφεσης, που όλοι βιώνουμε, έχουν αποδείξει ότι μπορούν να συμβάλουν με σημαντικούς τρόπους στη συνέχιση της ύπαρξης και της ανανέωσης ολόκληρου του συστήματος των εκπαιδευτικών υπηρεσιών, χάρη σε δύο βασικά χαρακτηριστικά τους: τη

Μάθημα ιταλικής γλώσσας για ξένες μητέρες με μικρά παιδιά στο Κέντρο «Γαλάζιος Ελέφαντας» της Φεράρας.

μεγάλη και εγγενή τους «κλίση προς τη δικτύωση», η οποία τα κάνει να είναι ανοικτά ανοικτά στη συνεργασία με άλλες υπηρεσίες, και στο γεγονός ότι είναι από τη φύση τους «διαπερατά» από την καθημερινή ζωή των οικογενειών και των κοινοτήτων, χάρη στη στενή επικοινωνία με τις μητέρες και τους πατέρες πάνω σε ζητήματα της προσωπικής τους εμπειρίας ως γονείς.

Οι υπηρεσίες συνύπαρξης στη Φεράρα κινή-

θηκαν πάντα σε αυτές τις δύο κατευθύνσεις, με ιδιαίτερη προσήλωση τα τελευταία χρόνια στην ανάπτυξη καινοτόμων εμπειριών, ικανών να ενισχύσουν συμμαχίες μεταξύ οικογενειών και υπηρεσιών, και ταυτόχρονα την υλοποίηση της εγγενώς «ολιστικής» αντίληψης της αποστολής των *Κέντρων Παιδιών και Γονέων* μέσω δράσεων που αποβλέπουν στην ενεργό συμμετοχή των ιδιαίτερα ευπαθών σήμερα τμημάτων του πληθυσμού, όπως είναι οι νέοι γονείς και οι οικογένειες των πρόσφατων μεταναστών.

Μεγάλο μέρος της μητρικής και, γενικότερα, της γονικής ευπάθειας που εκδηλώνεται κατά την περίοδο μετά τον τοκετό μπορεί και πρέπει να αντιμετωπιστεί με τη δημιουργία στους γονείς της αίσθησης ότι υποστηρίζονται και, κατά συνέπεια, να νιώσουν ισχυρότεροι και ασφαλέστεροι όσον αφορά τις δυνάμεις και τις ικανότητές τους, χωρίς κατ' ανάγκη να τους ζητηθεί να παραδοθούν ολοκληρωτικά σε μια έντονα ασύμμετρη σχέση, όπως αναπόφευκτα συμβαίνει με τις ψυχολογικές, συμβουλευτικές, υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Εμπειρίες που ωρίμασαν στα *Κέντρα Παιδιών και Γονέων* μέσα από τη δουλειά με τις ομάδες για μητέρες και παιδιά ηλικίας κάτω του ενός έτους (στη Φεράρα αυτές ονομάζονται *Gruppi Piccolissimi, Ομάδες των Πολύ Μικρών*), έχουν δημιουργήσει τις συνθήκες μέσα στις οποίες οι εν λόγω υπηρεσίες διαδραματίζουν ζωτικό και προωθητικό ρόλο στην εμφάνιση νέων ευκαιριών υποστήριξης των νέων γονέων σήμερα, ιδρύοντας καινοτόμες δικτυακές συνδέσεις με τομείς των υπηρεσιών υγείας, όπως ο τομέας μητέρας και παιδιού, με περιφερειακές και με νοσοκομειακές υπηρεσίες. Με αφετηρία αυτές τις σκέψεις, δημιουργήθηκε πριν από τρία χρόνια στη Φεράρα ένας Σταθμός Ακρόασης και Στήριξης για γονείς και παιδιά κάτω των έξι μηνών, στον οποίο συνεργάζονται μέλη του προσωπικού των *Κέντρων Παιδιών και Γονέων*, ένας ψυχολόγος από το Κέντρο Οικογένειας, καθώς και μαιές και βοηθοί παιδίατροι από την τοπική υπηρεσία υγείας. Οι άνθρωποι αυτοί πραγματοποιούν περιορισμένες προληπτικές παρεμβάσεις, που αρχίζουν από νωρίς και είναι μακροπρόθεσμες, και μπορούν να παραστέκονται με πολύ εξατομικευμένο τρόπο στους γονείς και τα παιδιά κατά τις δυσκολίες των μεταγεννητικών φάσεων. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν ένα διάστημα πρώτης επαφής πριν από την έξοδο από το νοσοκομείο μετά τον τοκετό, ενώ τους επόμενους μήνες ακολουθούν κατ' οίκον επισκέψεις, διαβούλευση και παροχή συμβουλών, μικρές ομάδες παιχνιδιού για τις μητέρες και τα παιδιά, καθώς και

συναντήσεις συζήτησης με το προσωπικό της υπηρεσίας.

Μια δεύτερη κατεύθυνση εργασίας, η οποία έχει αποδειχθεί εξαιρετικά γόνιμη στην περιοχή της Φεράρας, ήταν η δημιουργία εστιασμένων δράσεων προσέγγισης και πρόσκλησης ξένων μητέρων που έχουν μόλις πρόσφατα μεταναστεύσει στην Ιταλία. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει αφενός τη διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας (στη Φεράρα αυτό γίνεται δύο πρωινά την εβδομάδα με την πολύτιμη υποστήριξη των δημόσιων εκπαιδευτικών) και αφετέρου φιλόξενη υποδοχή, χάρη στο εκπαιδευτικό προσωπικό των *Κέντρων Παιδιών και Γονέων*. Τα μαθήματα είναι μέρος μιας ευρείας ποικιλίας προτάσεων για τις ξένες οικογένειες (μαθήματα στα αραβικά για τη δεύτερη γενιά παιδιών Αράβων, απογευματινές συναντήσεις μητέρων και παιδιών, υποστήριξη και μικρές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες για τις γυναίκες κτλ.), στις οποίες η συμμετοχή γυναικών και παιδιών διαφόρων εθνικοτήτων αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου όλο και περισσότερο.

Ωστόσο, πέρα από αυτά τα δύο παραδείγματα, αυτό που έχει αποφασιστική σημασία για το παρόν και το μέλλον των *Κέντρων Παιδιών και Γονέων* είναι ότι πρόκειται για υπηρεσίες ολοένα και περισσότερο ανοικτές στην τοπική κοινότητα, ικανές να συνομιλούν με τις οικογένειες με παιδιά που ζουν στην περιοχή τους. Στη Φεράρα αυτό σημαίνει αφοσίωση σε πολλά επίπεδα, για παράδειγμα, στην παροχή, όποτε είναι δυνατόν, φιλοξενίας στα *Κέντρα Παιδιών και Γονέων* σε ομάδες για τη διοργάνωση συναντήσεων ενηλίκων και παιδιών ή και άλλων δράσεων. Ένα παράδειγμα συνεργασίας αυτού

του είδους είναι η πρωτοβουλία «Παιδιά του Καλοκαιριού», που πραγματοποιήθηκε φέτος για δέκατη ένατη φορά, στη διάρκεια της οποίας όλοι οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χώροι των *Κέντρων Παιδιών και Γονέων* χρησιμοποιούνται από τις οικογένειες.

Όπως γνωρίζουμε, τα σημερινά χρόνια δεν είναι εύκολα. Οι υπηρεσίες υφίστανται επίθεση, αλλά πιστεύω ότι πρέπει να σκεφτόμαστε τα *Κέντρα Παιδιών και Γονέων*: ως «διαπερατές» υπηρεσίες, γεννημένες χωρίς τείχη, που πρέπει να συνεχίσουν να είναι έτσι και οι οποίες δεν θα σωθούν με την άμυνα ή τη δημιουργία φραγμών, αλλά, αντίθετα, με την ικανότητα να περιβάλλονται από τις οικογένειες των κοινοτήτων τους.

Η φωτογραφία του ακροβάτη μπροστά από το Κέντρο «Το Νησί των Θησαυρών», τριγυρισμένου από παιδιά και γονείς, θέλει να δείξει μεταφορικά πόσο καθοριστικό είναι σήμερα για τις υπηρεσίες να μπορούν να περιβάλλονται από τις οικογένειες και, ταυτόχρονα, με θάρρος και τόλμη να πάρουν νέους δρόμους.

1 Τα Centri Bambini e Genitori ανήκουν στην κατηγορία των ενιαίων υπηρεσιών προσχολικής ηλικίας, η οποία περιλαμβάνει υπηρεσίες που συστάθηκαν με το άρθρο 5 του Νόμου 285 (1997) και εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο περιβάλλον της οικογένειας. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται χώροι παιχνιδιού για παιδιά ηλικίας 18-36 μηνών, τα κέντρα για παιδιά και οικογένειες, εκπαιδευτικές υπηρεσίες και παρεμβάσεις στο περιβάλλον της οικογένειας.

Ο Tullio Monini είναι υπεύθυνος για τη λειτουργική Μονάδα Οικογενειακής και Γονικής Πολιτικής του Δήμου της Φεράρας (Ιταλία).
t.monini@edu.comune.fe.it

Στιγμιότυπο από την εκδήλωση Estate Bambini (Παιδιά του Καλοκαιριού) που διοργανώνεται στο Κέντρο Παιδιών και Γονέων «Το Νησί των Θησαυρών» της Φεράρας

Κινητοποίηση των γονέων στις προσχολικές υπηρεσίες της Δανίας

Niels Kryger

Τα τελευταία χρόνια στη Δανία το χαρακτηριστικό των προτεινόμενων πολιτικών για την προσχολική εκπαίδευση (0-6 ετών) είναι ότι το κράτος δεν καθορίζει απλώς συγκεκριμένους στόχους για την εκπαίδευση, αλλά -πολύ περισσότερο από όσο στο παρελθόν- εκφράζει και τεράστιες προσδοκίες για τη συμμετοχή των γονέων στην επίτευξη των στόχων αυτών.

Οι νέες διατάξεις υποδηλώνουν ότι το προσωπικό που εργάζεται στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες (*prædagsgerne*) δεν έχει μόνο την υποχρέωση να εφαρμόζει ειδικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις στη δουλειά του με τα παιδιά, αλλά εν μέρει θεωρείται και σύμβουλος και εκπαιδευτής των γονέων. Σύμφωνα με αυτές τις πολιτικές, οι γονείς θα πρέπει να υποστηρίζονται και να κινητοποιούνται -σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και να αναγκάζονται- να αναλάβουν ενεργό ρόλο, ώστε να επιτευχθούν

οι νέες εκπαιδευτικές προσδοκίες για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

«Οι γονείς πρέπει να διαβάζουν μεγαλόφωνα στα παιδιά τους για 20 λεπτά κάθε μέρα» δήλωσε η Υπουργός Παιδείας Christine Antorini σε συνέντευξη Τύπου τον Μάιο του 2012. Η μεγαλόφωνη ανάγνωση από τους γονείς ήταν ένα συγκεκριμένο παράδειγμα για το πώς να «εισαγάγουμε καλύτερη μάθηση στην καθημερινή ζωή των παιδιών», και στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι η διασφάλιση

ότι οι γονείς θα επιτελούν αυτό το «καθήκον». Η συνέντευξη Τύπου πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία της δημοσίευσης της έκθεσης μιας ομάδας εργασίας του Υπουργείου, η οποία δημιουργήθηκε για να καταρτίσει «προτάσεις για τη μελλοντική ανάπτυξη κέντρων προσχολικής εκπαίδευσης» (0-6 ετών).

Η έκθεση της Υπουργού επιβεβαιώνει, αλλά και επιχειρεί να εφαρμόσει στην πράξη, δύο συγκεκριμένους στόχους σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών και των νέων στη Δανία, οι οποίοι επιβάλλονται όλο και περισσότερο από την αρχή της νέας χιλιετίας: α) την παιδαγωγική ως επένδυση για το μελλοντικό εργατικό δυναμικό και β) την παιδαγωγική ως εγγυητή της εσωτερίκευσης από τα παιδιά των κανόνων και της κουλτούρας της Δανίας. Η πρόταση δείχνει ότι έφτασε τώρα η σειρά του προσχολικού συστήματος και το ερώτημα που τίθεται από πολλούς είναι αν αυτές οι νέες κατευθυντήριες γραμμές συνεπάγονται την ακύρωση -ή τουλάχιστον την αναπροσαρμογή- του τρόπου με τον οποίο η προσχολική παιδαγωγική γινόταν αντιληπτή μέχρι τώρα. Πριν ασχοληθώ με το θέμα αυτό, θα ήθελα να μιλήσω για το «παραδοσιακό» εκπαιδευτικό σύστημα της Δανίας.

Στη Δανία οι προσχολικές υπηρεσίες επεκτάθηκαν σε σημαντικό βαθμό τη δεκαετία του 1970, με βάση ένα μοντέλο που έκανε σαφή διάκριση μεταξύ προσχολικής και σχολικής παιδαγωγικής. Για πολλά χρόνια υπήρχε διάχυτη η πεποίθηση ότι οι δραστηριότητες που προτείνονται στις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας (0-6 ετών) δεν θα πρέπει να έχουν «στοχευμένο» μαθησιακό σκοπό. Ένα χαρακτηριστικό που θεωρούνταν πάντα ως ιδιαίτερο γνώρισμα του «παραδοσιακού» δανικού συστήματος προσχο-

λικής ηλικίας» ήταν ακριβώς η παιδαγωγική προσέγγιση που στηριζόταν στο (ελεύθερο) παιχνίδι, η οποία διακρινόταν από την πιο συνηθισμένη «στοχευμένη» παιδαγωγική των σχολείων. Για πολλά χρόνια η προσέγγιση αυτή αποτελούσε επίσης τη βάση της συνεργασίας οικογενειών και νηπιαγωγείων. Οι γονείς ανέμεναν από την υπηρεσία να διασφαλίσει την ευημερία των παιδιών τους, διδάσκοντάς τους να γίνουν «καλοί πολίτες». Τα αναλυτικά προγράμματα που εφαρμόζονταν σε νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς περιγράφονταν με λέξεις όπως «φροντίδα», «ανάπτυξη» και (ελεύθερο) «παιχνίδι». Η αντίληψη αυτή αντικατοπτρίζεται επίσης στη γλώσσα, η οποία κάνει σαφώς διάκριση μεταξύ προσχολικού προσωπικού, *pædagog* (παιδαγωγός), και διδασκόντων στο σχολείο, *lærere* (δάσκαλος). Ο στόχος της εξασφάλισης για κάθε παιδί μιας θέσης στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες ήταν πάντα ένα προνόμιο του «δανικού μοντέλου κοινωνικής πρόνοιας». Ωστόσο, κατά την τελευταία δεκαετία, η προσδοκία ότι το κράτος θα παρέχει μια υπηρεσία, οργανώνοντας ένα προσχολικό σύστημα διαθέσιμο σε όλους τους γονείς, έχει ενωθεί με μια άλλη προσδοκία, η οποία κοιτάζει στην άλλη κατεύθυνση, πράγμα που σημαίνει ότι οι οικογένειες πρέπει να παραδώσουν τα παιδιά τους, από πολύ νεαρή ηλικία, στη δημόσια φροντίδα και εκπαίδευση και, προπάντων, στη δημόσια διαπαιδαγώγηση. Οι στατιστικές δείχνουν ότι αυτό συμβαίνει σε πολύ μεγάλο βαθμό, πολύ περισσότερο από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες: το 96-97% του συνόλου των παιδιών ηλικίας 3-6 ετών τυγχάνουν φροντίδας έξω από το σπίτι (σε νηπιαγωγεία), ενώ το 80% των παιδιών 1-2 ετών και το 18% των παιδιών ηλικίας 0-1 ετών τυγχάνουν φροντίδας έξω από το σπίτι (στατιστικά στοιχεία BURL, 2011).

Οι νέες προσδοκίες για συμμετοχή των γονέων δεν απευθύνονται μόνο στις οικογένειες με παιδιά που ήδη φοιτούν στην προσχολική εκπαίδευση, αλλά και στους (λίγους) γονείς που δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο. Έτσι, στον δημόσιο και πολιτικό διάλογο εκφράζεται κατά καιρούς ανησυχία για το μεγάλο ποσοστό μεταναστών γονέων (που δεν μιλούν δανικά στο σπίτι) μεταξύ εκείνων που δεν κάνουν χρήση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζονται προγράμματα προσέγγισής τους, προκειμένου να συμμετέχουν αυτά τα παιδιά και οι γονείς τους, ώστε να «μάθουν τα έθιμα και την κουλτούρα της Δανίας». Γενικότερα, η κυβέρνηση ασχολείται όλο και περισσότερο με την υποστήριξη των παιδιών που προέρχονται από τις λεγόμενες «ευπαθείς οικογένειες». Για να επιστρέψουμε στις πιο πρόσφατες προτάσεις της ομάδας εργασίας, έχουν ειπωθεί πολλά για το πώς μπορούν να ενταχθούν οι πιο ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Αν και ο όρος «κουλτούρα της Δανίας» δεν χρησιμοποιείται ρητά, είναι σαφές ότι σκοπός είναι η ενσωμάτωση στη θεσμική κουλτούρα της Δανίας. Όταν η Υπουργός Παιδείας λέει ότι όλοι οι γονείς πρέπει να διαβάζουν μεγαλύτερα στα παιδιά τους για 20 λεπτά την ημέρα, εννοείται ότι θα πρέπει να διαβάζουν στη δανική γλώσσα! Και αν δεν μπορούν να το κάνουν, είναι αναγκασιμέ-

νοι όχι μόνο να μάθουν τη γλώσσα, αλλά και να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο.

Το πιο εκπληκτικό χαρακτηριστικό της ανακοίνωσης του Υπουργείου είναι ότι στην προσχολική εκπαίδευση εμφανίζεται πλέον διάχυτο ένα σκεπτικό που συνδέεται απλώς και μόνο με οικονομικά θέματα και με τη λογική της επένδυσης.

Πρόκειται για ευρέως διαδεδομένη τάση (που εκφράζεται όχι μόνο από τον ΟΟΣΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και γενικότερα σε διεθνές επίπεδο). Σήμερα μπορούμε να εντοπίσουμε την επιρροή της λογικής των επενδύσεων και στον τομέα της εκπαίδευσης ακόμη και στη Δανία, όπου πλέον θεωρείται δεδομένο ότι οι επενδύσεις στον τομέα αυτό θα οδηγήσουν σε αύξηση του ΑΕΠ, καθώς καθιστούν το εργατικό δυναμικό πιο παραγωγικό.

Είναι η πρώτη φορά στη Δανία που μια επίσημη δήλωση για τις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας υπόκειται τόσο κατηγορηματικά σε τέτοια λογική και, περιέργως, έχουμε μια σοσιαλδημοκράτη υπουργό να εφαρμόζει τις ιδέες και τις πολιτικές της προηγούμενης δεξιάς κυβέρνησης. Οι επενδύσεις σε «στοχευμένη» εκπαίδευση παράγουν περισσότερα αποτελέσματα, όταν γίνονται σε μικρή παιδική ηλικία, καθώς -όπως πιστεύεται- τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα στην ηλικία 1-2 ετών από ό,τι αργότερα. «Ένα λεπτό του ευρώ που επενδύεται σε υψηλής ποιότητας εκπαίδευση έχει μεγαλύτερη απόδοση από τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται αργότερα στη ζωή», δηλώνει η ομάδα εργασίας. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, δεν αρκεί η ενασχόληση μόνο από τα θεσμικά όργανα: πρέπει να συμμετέχουν και οι γονείς. Για τον λόγο αυτό, μία από τις βασικές συστάσεις περιλαμβάνει *συγκεκριμένη συνεργασία με τους γονείς, ώστε να υποστηρίξουν τη μάθηση των παιδιών και την ένταξή τους στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες*.

Είναι πάρα πολύ νωρίς για να πούμε τι επιπτώσεις μπορεί να έχει μια τέτοια πολιτική πρόταση. Αλλά είναι σαφές ότι θα υπάρξουν νέες εξελίξεις στο πολιτικό μέτωπο.

Οι νέες διατάξεις που εισάγονται πρέπει να εξεταστούν υπό το φως του δεδομένου ότι για την πλειονότητα των παιδιών της Δανίας το σχολείο είναι ένα σημαντικό μέρος της κοινωνικοποίησης και έναρξης της μάθησης. Με τον προτεινόμενο τρόπο, οι οικογένειες πρέπει να «μοιραστούν» τα παιδιά τους με τα θεσμικά όργανα από πολύ μικρή ηλικία και σε κάποιο

βαθμό το εκπαιδευτικό ίδρυμα γίνεται «δευτερο σπίτι» του παιδιού. Ιδανικά, αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει το θεμέλιο για την ισότιμη διάδραση μεταξύ γονέων και προσωπικού της προσχολικής εκπαίδευσης (παιδαγωγού). Η έρευνα δείχνει ότι η επικοινωνία μεταξύ του ιδρύματος και της οικογένειας βασίζεται, σε πολλές περιπτώσεις, στο κοινό όραμα για ένα παιδί που θα πρέπει να μάθει να ζει σε μια κοινωνία πολιτών. Αλλά την ίδια στιγμή, αυτή η σχέση μπορεί να καλλιεργήσει πιθανές συγκρούσεις.

Πολλοί αναρωτιούνται σε ποια κατεύθυνση θα οδηγήσουν οι νέες τάσεις τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες, λαμβάνοντας υπόψη ότι με αυτές τις πολιτικές προτάσεις οι παιδαγωγοί θεωρούνται κριτές των γονέων και της εκπαίδευσής τους. Ποια είναι η μακροπρόθεσμη ατζέντα για τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις και τη συνεργασία παιδαγωγών και οικογενειών; Θα καταφέρουν οι πολιτικοί να πείσουν τους παιδαγωγούς να αναλάβουν αυτό τον παιδαγωγικό ρόλο απέναντι στους γονείς (έναν ρόλο που μέχρι τώρα ήταν πολύ πιο διακριτικός); Τι θα συμβεί αν οι παιδαγωγοί αναλάβουν αποτελεσματικά αυτό τον ρόλο;

Προκύπτουν ακόμη και άλλα ερωτήματα. Σε ποιο βαθμό η προσχολική εκπαίδευση -και η εκπαίδευση γενικά- θα υπόκειται στην αυστηρή λογική της οικονομικής επένδυσης; Και σε ποιο βαθμό θα πρέπει οι παιδαγωγοί να εκπαιδεύουν τους γονείς; Και αν πρέπει, σύμφωνα με ποιους κανόνες μάθησης;

Ο Niels Kryger είναι αναπληρωτής καθηγητής της εκπαιδευτικής ανθρωπολογίας στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, στο Πανεπιστήμιο του Aarhus (Δανία).
kryger@dpu.dk
www.dpu.dk/about/Kryger

Δημιουργώντας κοινότητες μάθησης σε ένα δημοτικό σχολείο στο κέντρο της Αθήνας

Στέλλα Πρωτονοταρίου, Πέτρος Χαραβιτσιδής

Παρουσίαση των συλλογικών δράσεων του 132ου ΔΣ Αθήνας, στο οποίο οι εκπαιδευτικοί θεώρησαν την πολυμορφία του μαθητικού δυναμικού ως εκπαιδευτικό πλεονέκτημα και δημιούργησαν μια εκπαιδευτική κοινότητα με τη συμμετοχή δασκάλων, γονέων και μαθητών.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, σύμφωνα με Έλληνες/ίδες¹ ερευνητές, χαρακτηρίζεται ως ένα από τα πλέον συγκεντρωτικά της Ευρώπης (Βαρνάβα-Σκούρα & Βεργίδης, 2002, σελ. 17· 2003, σελ. 29). Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται με την πολύ περιορισμένη στην Ελλάδα βιβλιογραφία εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών, οι οποίες αναπτύχθηκαν από εκπαιδευτικούς (Τσιάκας, 2003α, σελ. 14· 2004α, σελ. 19-20).

Θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε τη συλλογική προσπάθεια, η οποία ξεκίνησε πριν από δώδεκα χρόνια στο 132ο Δημοτικό Σχολείο της Αθήνας, από ομάδα εκπαιδευτικών του. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί, αξιοποιώντας την πολυμορφία του σχολείου τους, δημιούργησαν κοινότητα μάθησης, στην οποία εμπλέκονται δημιουργικά δάσκαλοι, γονείς και μαθητές.²

Το 132ο Δημοτικό Σχολείο στεγάζεται στο μεγαλύτερο σχολικό συγκρότημα της Ελλάδας, στο κέντρο της Αθήνας, μαζί με δεκαεννέα ακόμα σχολικές μονάδες (νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια, ΕΠΑΛ, ΕΠΑΣ, ΣΕΚ και ΙΕΚ), στις οποίες φοιτούν περίπου 4.000 μαθητές.

Το συγκεκριμένο σχολείο έχει δεκαπέντε εκπαιδευτικούς και 175 μαθητές, παιδιά κυρίως μεταναστών και προσφύγων (ποσοστό 85%), που προέρχονται από δεκαεπτά συνολικά εθνότητες και ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής παρέμβασης

Όταν ξεκινήσαμε να εργαζόμαστε στο 132ο Δημοτικό Σχολείο, η κατάσταση ήταν εξαιρετικά δύσκολη: βίαιη και επιθετική συμπεριφορά από τους μαθητές, αρνητικές σχολικές επιδόσεις, μαθητικές διαρροές και γενικότερα αρνητική στάση απέναντι στο σχολείο. Τους εκπαιδευτικούς χαρακτήριζε, όπως οι ίδιοι ανέφεραν, έλλειψη κατάλληλης τεχνολογίας

για τη διαχείριση των καθημερινών προβλημάτων με μαθητές και γονείς, απουσία συλλογικής δράσης, επαγγελματική κόπωση. Τέλος, οι γονείς δεν είχαν επαφή μεταξύ τους και με το σχολείο και οι αντιπαραθέσεις μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών γονέων ήταν συχνές και έντονες.

Οι παρεμβάσεις που επιχειρήθηκαν ήρθαν ως απάντηση σε αυτή την κατάσταση και ξεκίνησαν με πρωτοβουλία της διευθύντριας και μιας ομάδας εθελοντών εκπαιδευτικών που θέλησαν να συμμετέχουν σε αυτή την προσπάθεια. Αργότερα, όταν τα θετικά αποτελέσματα ήταν εμφανή και επηρέασαν σημαντικά τη ζωή του σχολείου με τρόπο που ξεπέρασε τις προσδοκίες μας, όλοι οι εκπαιδευτικοί θέλησαν να συμμετέχουν σε αυτές τις πρωτοβουλίες.

Από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση

Οι προσπάθειες τις οποίες επιχειρήσαμε βασίστηκαν στην συνειδητοποίηση ότι οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που θα αναπτύσσαμε θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στις προσδοκίες όλων των μελών της σχολικής κοινότητας δηλαδή των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών του σχολείου. Παρακάτω, παρουσιάζουμε περιληπτικά τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα των δράσεων μας.

Οργανώσαμε σεμινάρια για μας τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, στα οποία αναλύσαμε τη σχολική πραγματικότητα σε σχέση με το γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο και την κριτική μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και συλλέξαμε πληροφορίες που σχετίζονται με ανάλογες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες.

Η πρώτη δράση την οποία οργανώσαμε για τους γονείς ήταν η προσφορά μαθημάτων ελληνικής γλώσσας από τους εκπαιδευτικούς του σχολείου προς τους μετανάστες γονείς.

Γνωρίζαμε πολύ καλά ότι καμία παρέμβα-

σή μας δεν θα ήταν αποτελεσματική αν δεν είχαμε ουσιαστική επικοινωνία με τους γονείς των παιδιών. Σε συναντήσεις μαζί τους, οι ίδιοι ανέφεραν ότι η μη συστηματική τους παρουσία στο σχολείο οφειλόταν, κατά κύριο λόγο, στις λιγοστές ή και ανύπαρκτες γνώσεις τους στην ελληνική γλώσσα και κατά συνέπεια στην ντροπή που ένιωθαν να μιλήσουν δημόσια αλλά και ιδιωτικά με τους δασκάλους και με τους άλλους γονείς. Θεωρήσαμε λοιπόν πρωταρχικής σημασίας θέμα την αντιμετώπιση αυτής της βασικής ανάγκης των γονέων, οι οποίοι, θα πρέπει να σημειώσουμε, δεν αποτελούσαν μια ομοιογενή ομάδα ούτε πολιτισμικά ούτε ως προς το επίπεδο γραμματικών γνώσεων. Στα μαθήματα αυτά διερευνήσαμε από κοινού, δάσκαλοι και γονείς, τα θέματα που μας απασχολούν και μας ενδιαφέρουν, ώστε να αποτελέσει το μάθημα μια ευκαιρία για ουσιαστική επικοινωνία. Προσεγγίσαμε θέματα από την καθημερινή ζωή που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη μετανάστευση, τη σχέση των μεταναστών με το σχολείο, το κράτος και την κοινωνία, τον ρατσισμό και τις προκαταλήψεις θρησκείας, φύλου κτλ.

Παράλληλα, προσπαθούμε να εξασφαλίζουμε στις σχολικές συναντήσεις με τους γονείς ταυτόχρονη μετάφραση στις γλώσσες των γονέων που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα και οι ανακοινώσεις του σχολείου να δίνονται πάντα πολύγλωσσες.

Οι γονείς, επίσης, καλούνται να συμμετέχουν σε πληθώρα δημιουργικών δράσεων του σχολείου, όπως στη δημιουργία κινηματογραφικών ταινιών, στην κατασκευή πολύγλωσσων βιβλίων και παραμυθιών, στην κατασκευή επιτραπέζιων ή επιδαπέδιων παιχνιδιών κτλ.

Βοηθητικά, επίσης, εφαρμόζονται στο σχολείο προγράμματα αγωγής υγείας σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς που αφορούν την ανά-

πτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Τα προγράμματα αυτά εφαρμόζονται σε γονείς, δασκάλους και παιδιά παράλληλα και ταυτόχρονα, η θεματολογία επιλέγεται από τους εκπαιδευόμενους και ο τρόπος επεξεργασίας έχει εργαστηριακό χαρακτήρα.

Αποτελέσματα

Η διαδικασία της συνεκπαίδευσης παιδιών, γονέων και δασκάλων δημιούργησε ένα νέο σχολικό περιβάλλον που απελευθέρωσε τις διαδικασίες μάθησης και διδασκαλίας.

Στο επίπεδο των μαθητών

Τα παιδιά έρχονται με χαρά στο σχολείο, βελτιώθηκαν οι διαπροσωπικές τους σχέσεις, ενισχύθηκε η αυτοεκτίμηση και ο αυτοσεβασμός τους, αναπτύχθηκε η αλληλεγγύη και η συνεργασία μεταξύ τους και σταμάτησε η σχολική διαρροή. Όλα τα παιδιά βελτιώθηκαν αισθητά στα μαθήματα. Επίσης, μειώθηκαν οι συγκρούσεις και η επιθετικότητα ανάμεσά τους, βελτιώθηκε η σχέση τους με το σχολείο, διαχειρίζονται θετικά τα προβλήματα που προκύπτουν στην καθημερινότητά τους κι έμαθαν να μεριμνούν για την ασφάλεια και την αυτοπροστασία τους.

Στο επίπεδο των γονέων

Θετικές σχέσεις αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους γονείς και στους δασκάλους του σχολείου. Η επικοινωνία μεταξύ γονέων βελτιώθηκε σημαντικά, Έλληνες και μετανάστες γονείς συνεργάζονται και συμμετέχουν δυναμικά στη ζωή του σχολείου.

Οι γονείς είναι πάντα παρόντες στις συναντήσεις μας και για προβλήματα που αφορούν τα παιδιά τους έρχονται στο σχολείο για συμβου-

λευτική και υποστήριξη, ενώ απευθύνονται με ευκολία σε δομές υγείας και ειδικούς επιστήμονες, με τους οποίους συνεργαζόμαστε για την πρόληψη ή αντιμετώπιση σοβαρών ζητημάτων.

Στο επίπεδο των δασκάλων

Τέλος, εμείς οι εκπαιδευτικοί του σχολείου αποκτήσαμε γνώσεις και μεθοδολογικά εργαλεία, ώστε να διαχειριζόμαστε αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις που καθημερινά αντιμετωπίζουμε, αναπτύξαμε τη σχέση και την επικοινωνία μας με τους γονείς, αναπτύξαμε επίσης καλύτερες σχέσεις μεταξύ μας, μοιραζόμαστε αγωνίες και φόβους, λειτουργούμε κυρίως συλλογικά και συναποφασίζουμε για τα θέματα που αφορούν την καλύτερη λειτουργία του σχολείου. Κυρίως όμως αναγνωρίζουμε σοβαρές αλλαγές στις αντιλήψεις και τη στάση μας απέναντι στους γονείς και στους μαθητές μας και αισθανόμαστε ότι εξελιχθήκαμε τόσο προσωπικά όσο και επαγγελματικά.

Τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στο 132^ο Δημοτικό Σχολείο είχαν την υποστήριξη και την αποδοχή, εκτός των εκπαιδευτικών και των γονέων του σχολείου, και της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας, πανεπιστημιακών, κοινωνικών φορέων, θεσμικών οργάνων των γονέων κτλ. Μάλιστα, το σχολείο προτάθηκε και παρουσιάστηκε για την Ελλάδα ως παράδειγμα καλύτερης πρακτικής σε εργασιακό χώρο σε Συνέδριο στις Βρυξέλλες, το Μάρτιο του 2012. Μέσα από τις πρωτοβουλίες που αναπτύξαμε κι αναπτύσσουμε προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε ένα δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο, έναν τόπο συνύπαρξης, συνεργασίας και συνεκπαίδευσης.

1 Για λόγους οικονομίας όπου αναφέρεται το αρσενικό γένος περιλαμβάνεται και το θηλυκό, π.χ. ο μαθητής, οι μαθητές, ο δάσκαλος, οι δασκάλοι εννοείται ότι περιλαμβάνεται ο όρος η μαθήτρια, οι μαθήτριες, η δασκάλα, οι δασκάλες κοκ.

2 Αναλυτικά για τις δράσεις που εφαρμόστηκαν στο 132^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών Βλ. Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (επιμ., 2008) και στην ιστοσελίδα των δασκάλων του σχολείου: www.132grava.net

Βιβλιογραφία

Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. & Βεργίδης, Δ. (2002). *Προγράμματα για τη σχολική επιτυχία - απογεύματα, νύχτες και δύο καλοκαίρια*, Αθήνα: Παπαζήση.

Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. & Βεργίδης, Δ. (2003). Το μετέωρο βήμα μιας απόπειρας για την ανάπτυξη διαφοροποιημένων εκπαιδευτικών πρακτικών και την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας, στο Τ. Βαρνάβα-Σκούρα (επιμ.). *Εκπαιδευτικές οπτικές- Εκπαιδευτικές προοπτικές*, σσ. 29-54, Αθήνα: ΤΕΑΠΗ.

Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (επιμ.). *Παιδαγωγικές δράσεις και διδακτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον*, σσ. 127-144, Αθήνα: Ντουντούρης.

Τσιάκαλος, Γ. 2003α. Εκπαιδευτικοί μιλούν..., στο Ε. Τρέσσου & Σ. Μητακίδου (επιμ.). *Εκπαιδευτικοί για τις εμπειρίες τους - Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*, σελ. 15, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Τσιάκαλος, Γ. (2004α). Από την ειδική αγωγή στην παιδαγωγική για ένα δημοκρατικό και ανθρώπινο, στο *Τα Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα για παιδιά μειονοτήτων* (σσ. 1-24), Θεσσαλονίκη: Διδασκαλείο Δημήτρης Γληνός.

Η Στέλλα Πρωτονοταρίου είναι διευθύντρια στο 132^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας εδώ και δέκα χρόνια. stellaprotono@yahoo.gr

Ο Petros Haravitsidis είναι δάσκαλος στο 132^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας και πρόσφατα υποδιευθυντής του Σχολείου. pcharavi@gmail.com

Η συμμετοχή στο σχολείο

Carles Gràcia Martínez

Στο δημόσιο σχολείο «Els Pinetons» στο Ripollet της Βαρκελώνης η συμμετοχή των παιδιών, των οικογενειών και των εκπαιδευτικών στη ζωή του σχολείου θεωρείται κλειδί για τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού έργου. Η βασική ιδέα είναι ότι η διαχείριση και η οργάνωση όλων των τομέων της ζωής στο σχολείο πρέπει να έχει μια οριζόντια δομή, την οποία μοιράζονται όλοι οι πρωταγωνιστές, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στην εκπαίδευση των παιδιών.

Τι εννοούμε ως συμμετοχή στο σχολείο μας; Πιστεύουμε ότι η συμμετοχή είναι δικαίωμα ολόκληρης της σχολικής κοινότητας. Ξεκινώντας από αυτό το σκεπτικό, επιδιώκουμε να εξασφαλίσουμε τη συμμετοχή της στους διάφορους τομείς που συνδέονται με την εκπαίδευση των παιδιών.

Είναι πιθανό το ίδιο το γεγονός της συμμετοχής να οδηγεί σε ευθύνες που πρέπει αναγκαστικά να κατανέμονται μεταξύ των παιδιών και των ενηλίκων του σχολείου. Για εμάς, συμμετοχή σημαίνει να παίρνεις μέρος, να συνεργάζεσαι με άλλους, να ενώνεις τις δυνάμεις σου με εκείνους που δουλεύουν πάνω σε προβλήματα παρόμοια με τα δικά σου, να σχηματίζεις ομάδες που μοιράζονται κοινούς στόχους. Αυτή είναι η πρόκληση που αναλαμβάνουν τα παιδιά, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί του δημόσιου σχολείου «Els Pinetons». Ας ρίξουμε μια ματιά στις λεπτομέρειες.

Παιδιά. Ξεκινώντας από την έννοια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος που εξελίσσεται και υπόκειται σε μια διαδικασία ανάπτυξης, η συμμετοχή εκλαμβάνεται ως μάθηση και ως μια διά βίου διαδικασία. Στο σχολείο μας τα παιδιά συμμετέχουν καθημερινά στη ζωή της σχολικής κοινότητας, ζώντας μαζί με τους συμμαθητές τους και τους ενήλικες, εκφράζοντας τα συναισθήματά τους, τις σκέψεις, τις ιδέες τους... παίζοντας. Οι μεθοδολογίες που χρησιμοποιούμε βασίζονται σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο εκπαιδευτικών πρακτικών, στις οποίες τα παιδιά γίνονται σεβαστά, ακούγονται και εκτιμώνται. Πιο συγκεκριμένα, σχεδιάζουμε χώρους και στιγμές στις οποίες ενισχύεται και τονώνεται η ελεύθερη δράση των παιδιών και επιδιώκουμε να προωθήσουμε καταστάσεις στις οποίες η μάθηση γίνεται από κοινού και βασίζεται σε δουλειά που αφήνει περιθώρια για διαφορετικές αξίες και πλουραλιστικές αντιλήψεις.

Υπάρχουν διάφορες συμμετοχικές οργανώσεις για τα παιδιά, τόσο στο επίπεδο του νηπιαγωγείου όσο και στο επίπεδο του δημοτικού

σχολείου. Μερικές από αυτές προκύπτουν αυθόρμητα, άλλες είναι ήδη θεσμοθετημένες, όπως το Συμβούλιο των Παιδιών, μια δομή συζητήσεων με δικαίωμα να διατυπώνει προτάσεις και να λαμβάνει αποφάσεις και, όταν αυτό είναι απαραίτητο, να έχει άμεση πρόσβαση στο Σχολικό Συμβούλιο.

Οικογένειες. Η ιδέα της συμμετοχής των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο προκύπτει από τη φυσική ευθύνη τους να είναι μητέρες και πατέρες. Τους προσφέρεται η ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαίδευση των παιδιών τους και των ιδίων.

Εκπαιδευτικοί. Οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό έργο με την αφοσίωσή τους σε αυτό, παρακινημένοι από την επαγγελματική και προσωπική τους ευθύνη, και αναλαμβάνουν την πρόκληση να βελτιώσουν την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Οι προτάσεις, ιδέες και πρωτοβουλίες τους χρησιμεύουν για να εμπλουτιστεί και να βελτιωθεί το έργο στο σύνολό του.

Οι στόχοι της δουλειάς μας είναι να ενισχυθεί η συμμετοχή και να προωθηθεί ο πλουραλισμός, ώστε η φοίτηση στο σχολείο να βοηθά να είμαστε μέρος μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Πιστεύουμε ότι οι δημοκρατικές αξίες δεν

προκύπτουν αυθόρμητα. Αντίθετα, πρέπει να διερευνηθούν και να συζητηθούν, αρχίζοντας από την προσχολική εκπαίδευση. Επιπλέον, η ενστάλαξη ενός οράματος δημοκρατικής κουλτούρας στα σχολεία είναι ένα από τα πιο πολύτιμα χαρακτηριστικά της ταυτότητας της δημόσιας εκπαίδευσης. Ειδικά τώρα, σε περίοδο κρίσης, αυτό το είδος της κοινωνικής και πολιτικής διάστασης αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία.

Στην περίπτωση μας, πιστεύουμε ότι η συμμετοχή στο σχολείο είναι απαραίτητη, προκειμένου να ενισχυθεί η χρήση εκπαιδευτικών μοντέλων που θα μας επιτρέψουν να προβληματιστούμε σχετικά με τη ζωή των σχολείων. Σε αυτή την κατεύθυνση εμπνεόμαστε από τις ακόλουθες ιδέες:

- αναζητούμε μέσα και στιγμές για την πραγμάτωση της συμμετοχής
- προτείνουμε δραστηριότητες που διευκολύνουν τη συμμετοχή σε όλους τους τομείς
- δουλεύουμε με τρόπο που ο καθένας να μπορεί να είναι ένας πρωταγωνιστής στο έργο και να αισθάνεται ότι ανήκει στο σχολείο
- ενημερώνουμε κατάλληλα όλους τους συμμετέχοντες (παιδιά, οικογένειες και δασκάλους).

Μια κουλτούρα αυτού του τύπου, με επίκεντρο τη δημοκρατική συμμετοχή όλων των πρωταγωνιστών, τόσο στο νηπιαγωγείο όσο και στο δημοτικό σχολείο, συνεπάγεται αναγκαστικά έναν κοινό τρόπο αντίληψης, κατανόησης και βίωσης των εκπαιδευτικών θεμάτων και του εκπαιδευτικού χρόνου.

Η συμμετοχή των οικογενειών

Χωρίς καμία αμφιβολία, η οικογένεια είναι ένας από τους κύριους παράγοντες εκπαίδευσης της παιδικής ηλικίας, παράλληλα με το σχολείο. Ωστόσο, στη σημερινή κοινωνία, όπου τα πάντα φαίνεται να αλλάζουν τόσο γρήγορα, οι οικογένειες -αλλά και οι εκπαιδευτικοί- πρέπει να έχουν την ικανότητα και την ευελιξία να προσαρμόζονται σε νέες καταστάσεις.

Το σχολείο και το εκπαιδευτικό έργο προσφέρουν στις οικογένειες και στους δασκάλους την ευκαιρία να μοιραστούν την εκπαίδευση των παιδιών, αναλαμβάνοντας τη συνυπευθυνότητα γι' αυτά.

Στο σχολείο μας οι οικογένειες έχουν στη διάθεσή τους τον «συνήθη» διάυλο συμμετοχής, αλλά εμείς αξιοποιούμε και τις νομικές και επίσημες δομές που περιγράφονται παρακάτω, για να επεκτείνουμε τα δίκτυα επικοινωνίας και ανταλλαγής που είναι πιο ανοιχτά και ευέλικτα, όπως:

ΑΜΡΑ (Σύλλογος Μητέρων και Πατέρων), στον οποίο οι εκπρόσωποι των γονέων οργανώνονται σε επιτροπές εργασίας για τη διαχείριση των διαφόρων δραστηριοτήτων. Με βάση αυτή την πλατφόρμα, οργανώνονται συμμετοχικές συζητήσεις στις οποίες ανταλλάσσονται απόψεις για τα βασικά ζητήματα της ζωής στο σχολείο. Μαζί με την ομάδα των εκπαιδευτικών, η ομάδα των γονέων εξετάζει επίσης πτυχές και περιεχόμενο του σχολικού προγράμματος και παρακολουθεί την πορεία του. Ο Σύλλογος διαθέτει έναν άμεσο αντιπρόσωπο, που παίρνει μέρος στο Σχολικό Συμβούλιο.

Οικογενειακό Συμβούλιο. Κάθε ομάδα παιδιών έχει έναν εκπρόσωπο των οικογενειών, ο οποίος συμμετέχει στο Συμβούλιο. Το Συμβούλιο συνεδριάζει μία φορά το μήνα, για να συζητήσει θέματα που αφορούν την εκπαίδευση των παιδιών και άλλες πτυχές που σχετίζονται με την κοινότητα. Οι προτάσεις του Οικογενειακού Συμβουλίου διαβιβάζονται στο Σχολικό Συμβούλιο, όταν αυτό ζητηθεί.

Σχολικό Συμβούλιο. Είναι το βασικό συλλογικό όργανο που διαχειρίζεται το σχολείο. Τα εκλεγμένα μέλη του οικογενειακού τομέα συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και προσφέρουν τη συμβολή τους στο σχολείο. Το Σχολικό Συμβούλιο είναι ένα ανοικτό όργανο, στο οποίο τα μέλη του Οικογενειακού Συμβουλίου και του Συμβουλίου των Παιδιών μπορούν να συνεισφέρουν ιδέες και να θέσουν τις προτάσεις τους προς συζήτηση.

Ομάδες εργασίας ή επιτροπές. Αυτές είναι οι βασικές οργανωτικές μονάδες για εργασίες που πραγματοποιούνται σε μικρότερες ομάδες. Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους δημιουργούνται αυθόρμητα πολλές και διαφορετικές ομάδες και συχνά οι οικογένειες προσφέρονται να πάρουν μέρος σε αυτές και να τις διαχειριστούν.

Οι οικογένειες και οι καθηγητές σχεδιάζουν νέες εργασίες και προκλήσεις, με αμοιβαία συνεργασία, βοήθεια και συνυπευθυνότητα, αποκτώντας μέρα με τη μέρα περισσότερη εμπιστοσύνη μεταξύ τους. Με τη φιλοδοξία να διατηρηθεί αυτή η εμπιστοσύνη, προτείνουμε τα εξής:

- Να καθιερώσουμε και να διατηρήσουμε διαφανή επικοινωνία και ενημέρωση μεταξύ του σχολείου και των οικογενειών μέσω όλων των πιθανών διαύλων.
- Να κάνουμε τις οικογένειες μέρος του εκπαιδευτικού έργου του σχολείου.
- Να διευκολύνουμε τη συνεισφορά των οικογενειών και να της δώσουμε θετική αξία.
- Προκειμένου να επιτύχουμε ποιοτική εκπαίδευση στο ίδρυμά μας, είναι σημαντικό οι οικογένειες να αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο της σχολικής ζωής, φυσικά ανάλογα με τις δυνατότητες και τη διαθεσιμότητά τους.

Συμπερασματικά

Κατά τη διαδικασία που ακολουθούμε στο σχολείο «Els Pinetons» αντιμετωπίζουμε συχνά περιπλοκές και δυσκολίες, τις οποίες είμαστε σε θέση να ξεπεράσουμε κυρίως χάρη στο έργο και τις παιδαγωγικές συζητήσεις της ομάδας των εκπαιδευτικών, αλλά και χάρη σε όσα έχουμε μάθει από τα έργα των μεγάλων δασκάλων και των παιδαγωγών που εμπνέουν εκπαιδευτικό έργο μας: των Korczak, Dewey,

Freinet, Montessori, Freire, Meirieu, και άλλων. Αλλά ο πιο πολύτιμος μέντορας μας είναι ασφαλώς η Marta Mata, η δασκάλα των δασκάλων, η οποία έγραψε την παρακάτω δήλωση που μας βοηθά να καταλάβουμε πόσο σημαντική είναι η συμμετοχή στο σχολείο.

“ Για να επιτευχθεί αυτό που η ανθρωπότητα απαιτεί από την εκπαίδευση, είναι απαραίτητο να έχουμε μια εκπαιδευτική κοινότητα ορισμένη, σχεδιασμένη και οργανωμένη ως περιβάλλον όπου ασκείται η δημοκρατία με την πραγματική συμμετοχή όλων των μελών της, καθένα με τον δικό του ρόλο και με την αμοιβαία ενίσχυση όλων μεταξύ τους ”

Marta Mata¹

1 E. Vallory (επιμ.). 2003. Educar en la política: dotze raons per a la participació en la vida Pública, Portic, σελ. 20.

Η Carles Gracia Martínez είναι νηπιαγωγός και διευθύντρια του δημόσιου σχολείου «Els Pinetons» στο Ripollat (Barcelona).
cgracia@uoc.edu

Συνεργασία και συμμετοχή των γονέων στα κέντρα προσχολικής ηλικίας στην Πορτογαλία

Maria Filomena Ribeiro da Fonseca Gaspar

Στην Πορτογαλία τις δύο τελευταίες δεκαετίες σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα έχουν διερευνηθεί οι προσδοκίες, η ανάμειξη ή/και η συμμετοχή των γονέων στις υπηρεσίες προσχολικής ηλικίας. Αυτό το άρθρο περιγράφει μερικές από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν πάνω στην πρόκληση της συμμετοχής των γονέων στις υπηρεσίες ΠΕΦ στην Πορτογαλία.

Μία από τις κύριες προκλήσεις της έρευνας που διεξάγεται στις θεσμικές υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών είναι να μάθουμε τι είδους υποστήριξη χρειάζονται και επιθυμούν οι γονείς, ποιες είναι οι προσδοκίες τους και ποιες οι ικανότητές τους για συνεργασία με την ΠΕΦ σήμερα και τι σημαίνει αυτό για την εκπαίδευση και τον επαγγελματισμό στην παιδική φροντίδα και για την ανάπτυξη νέων μεθόδων συνεργασίας.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες στην Πορτογαλία έχουμε διεξαγάγει διάφορες έρευνες σχετικά με αυτά τα θέματα στα εκπαιδευτικά κέντρα προσχολικής ηλικίας (3 έως 6 ετών).

Στην πρώτη ομάδα μελετών (Gaspar, 1994, 1996a, 1996b), αναπτύξαμε δύο διαφορετικά εργαλεία για να εκτιμήσουμε τις αντιλήψεις των γονέων και των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας για τη συμμετοχή των γονέων: την «Escala de Participação/Envolvimento dos Pais na Educação Pré-Escolar» (Κλίμακα για τη γονική ανάμειξη και συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση) και την «Escala Real-Ideal de Cooperação Pais-Jardim de Infância» (Κλίμακα για την ιδανική και πραγματική συνεργασία οικογένειας και κέντρου ΠΕΦ). Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν το 2003, ύστερα από έρευνα με 67 γονείς από μια αστική περιοχή, 56 γονείς από μια αγροτική περιοχή και 36 λειτουργούς, ξεχωρίσαμε δύο βασικά ευρήματα. Από την πλευρά των γονέων εκφράζεται η επιθυμία να τους προσφέρουν οι εκπαιδευτικοί της ΠΕΦ περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής στη ζωή του κέντρου από όσες δίνουν. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί θα ήθελαν να συμμετέχουν οι γονείς περισσότερο, αλλά σύμφωνα με τα στοιχεία μας, είχαν την άποψη ότι οι γονείς συμμετέχουν περισσότερο από όσο διατείνονται. Αυτό θα μπορούσε να υποδηλώνει πρόβλημα επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτι-

κών και των γονέων, που σχετίζεται με τις διαφορετικές προσδοκίες από τη συμμετοχή.

Σε μια άλλη μελέτη, με ένα δείγμα από 68 γονείς και 34 εκπαιδευτικούς, τα αποτελέσματα ενίσχυσαν αυτά που μόλις περιγράψαμε και πρόσθεσαν νέες πληροφορίες: οι γονείς ήθελαν, περισσότερο από όσο ήθελαν οι εκπαιδευτικοί, να ενημερώνονται σε μόνιμη βάση

από το προσωπικό για όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο κέντρο, ενώ οι εκπαιδευτικοί ήθελαν να συμμετέχουν οι γονείς πιο ενεργά, όχι μόνο στις δραστηριότητες του κέντρου, αλλά και στην παροχή περισσότερων πληροφοριών για τα παιδιά, ώστε να προγραμματίζουν τις δραστηριότητες και να είναι πιο αποτελεσματικοί με κάθε παιδί.

Σε μια δεύτερη ομάδα μελετών, στο πλαίσιο του προγράμματος International Parent-Teacher Partnership (IPP) (Διεθνής Εταιρική Σχέση Γονέων - Εκπαιδευτικών) (Hujala κ.ά. 2009· Veisson, Einarsdóttir, Garðarsdóttir, Gaspar, Hujala & Suur, 2010), στόχος της οποίας ήταν να εμβαθύνει την κατανόησή μας σχετικά με τα πραγματικά ζητήματα και προβλήματα που έχουν οι γονείς, μοιράστηκε ένα ερωτηματολόγιο. Σύμφωνα με τα ποσοτικά αποτελέσματα (Hujala κ.ά., 2009), στην Πορτογαλία οι εκπαιδευτικοί «περιέγραψαν τόσο τον εαυτό τους όσο και τους γονείς ως ενεργούς στη δημιουργία και την υποστήριξη της αμοιβαίας διάδρασης και συμμετοχής, αλλά θεωρούσαν ότι οι γονείς δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για την εκπαίδευση που πραγματοποιούνταν στο κέντρο παιδικής φροντίδας». Επιπλέον, οι Πορτογάλοι εκπαιδευτικοί ελάχιστα αναγνώριζαν ότι μέρος των καθηκόντων τους είναι και να συμβουλεύουν τους γονείς για τον γονικό τους ρόλο. Η ποιοτική ανάλυση των πορτογαλικών δεδομένων πρόσθεσε τα ακόλουθα (Veisson κ.ά., 2010):

Η «συνεργασία για την ευημερία και την ασφάλεια» του παιδιού ήταν ο πιο συχνά αναφερόμενος ρόλος της γονικής ανάμειξης και συμμετοχής στη φροντίδα των παιδιών και ο συχνότερα αναφερόμενος στόχος της συνεργασίας με τους γονείς ήταν «να γνωρίσουμε το κάθε παιδί και την οικογένειά του, ώστε να ανταποκρινόμαστε στις ανάγκες του».

Όταν οι εκπαιδευτικοί προσχολικής ηλικίας κλήθηκαν να περιγράψουν τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν για τη συμμετοχή των γονέων στη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών τους, το 76% των Πορτογάλων συμμετεχόντων ανέφερε την «καθημερινή συζήτηση».

Όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να περιγράψουν πώς συμμετέχουν οι γονείς στην προσχολική εκπαίδευση, η Πορτογαλία ήταν η χώρα όπου απουσίαζε κάποια δραστήρια οργάνωση γονέων και όπου μόνο το 17% ανέφερε ότι οι γονείς συμμετέχουν στις καθημερινές δραστηριότητες και το 14% ότι παρακολουθούν άτυπες συνεδριάσεις.

Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν σχετικά με τα εμπόδια που απέτρεπαν την ανάμειξη και συμμετοχή των γονέων: το πιο συχνό εμπόδιο, που αναφέρθηκε από το 80% των Πορτογάλων συμμετεχόντων, ήταν η έλλειψη χρόνου των γονέων και μόνο το 29% αναφέρθηκε σε έλλειψη ενδιαφέροντος.

Η έλλειψη χρόνου των Πορτογάλων γονέων θα πρέπει να γίνει κατανοητή στο πλαίσιο των κοινωνικών αλλαγών που αντιμετωπίζουν οι μητέρες, οι οποίες προσπαθούν να ισορροπήσουν ανάμεσα σε μια εργασία πλήρους απασχόλησης και στην οικογένεια. Θα πρέπει να βρεθούν νέοι τρόποι ανάπτυξης και διατήρησης της συνεργασίας με τους γονείς, τρόποι που θα αντιμετωπίσουν, ενδεικτικά, την έλλειψη εκπαίδευσης του προσωπικού, τις κοινωνικές ικανότητες του προσωπικού κατά τη διάδραση με γονείς τη χρήση μη ειδικής γλώσσας, την αδυναμία να αποκοτών οι γονείς συνολική εικόνα του κέντρου. Πρόκειται για εμπόδια που έχουν επισημανθεί από την πολύ πρόσφατη έρευνα για τη γονική συμμετοχή στα κέντρα παιδικής φροντίδας. (Sylva, Schofield & Dyke, 2012).

© VBJK - Caroline Boudry

Ένα άλλο κεντρικό ζήτημα της έρευνας που κάναμε στην Πορτογαλία ήταν πώς μπορούμε να υποστηρίξουμε καλύτερα τους γονείς στον γονικό τους ρόλο και ποιο ρόλο μπορούν να παίξουν σε αυτό τα κέντρα προσχολικής ηλικίας και το προσωπικό τους. Σύμφωνα με ορισμένα στοιχεία που συλλέξαμε το 2004, οι γονείς προτιμούν τα κέντρα ΠΕΦ ως χώρους για να βρουν υποστήριξη, τόσο επίσημη (με τη μορφή προγραμμάτων γονικής εκπαίδευσης από εκπαιδευμένους επαγγελματίες) όσο και άτυπη (υποστήριξη και συμβουλές από το προσωπικό του κέντρου προσχολικής ηλικίας), σε σύγκριση με άλλους χώρους, όπως κλινικές ψυχικής υγείας, κέντρα οικογενειακής υγείας, πανεπιστήμια, χώρος εργασίας ή εκκλησία. Από το 2003, η ερευνητική ομάδα μας στο Τμήμα Ψυχολογίας και Παιδαγωγικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Κοϊμπρα συνέβαλε στη διάδοση των προγραμμάτων *Incredible Years* (Απίστευτα Χρόνια), που αναπτύχθηκαν από τη Webster-Stratton, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο Βασικό Πρόγραμμα Προσχολικής Εκπαίδευσης (για τους γονείς) και στο Πρόγραμμα Διαχείρισης της Τάξης (για τους εκπαιδευτικούς). Στόχος, μεταξύ άλλων, είναι η βελτίωση της συνεργασίας οικογένειας-σχολείου και η ανάπτυξη δεσμών μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών. Τα πρώτα αποτελέσματα φαίνονται πολύ ελπιδοφόρα: οι εκπαιδευτικοί δείχνουν μεγάλο ενθουσιασμό και οι γονείς ανταποκρίνονται πολύ θετικά και με μεγάλη συμμετοχή (Gaspar & Vale, 2012). Είναι ανάγκη να αναπτύξουμε νέους τρόπους σχέσης με τους γονείς, όχι μόνο αξιολογώντας την επάρκειά τους, αλλά και προσφέροντάς τους ποικίλες καθημερινές πρακτικές συμμετοχικές χρόνου.

Βιβλιογραφία

Hujala, E., Turja, L., Gaspar, M., Veisson, M. & Waniganayake, M. (2009). Perspectives of early childhood teachers on parent-teacher partnerships in five European countries, *European Early Childhood Education Research Journal*, 17 (1): 57-76.

Gaspar, M. (1994). A escala de participação/envolvimento dos pais na educação pré-escolar: Características psicométricas, στο L. Almeida & I. Ribeiro (επιμ.). *Família e desenvolvimento*, σσ. 17-23, Portalegre: APPORT.

Gaspar, M. (1996a). A escala real-ideal de cooperação pais-jardim de infância (ERI), *Revista Portuguesa de Pedagogia*, 30 (2): 169-194.

Gaspar, M. (1996b). Perspectivas de pais e educadores sobre o envolvimento/participação dos pais na educação dos seus filhos em instituições de educação pré-escolar, στο Comissão Organizadora das Jornadas de Educação de Adultos (επιμ.). *Educação de adultos em Portugal: Situação e perspectivas: Actas*, σσ. 295-305, Coimbra: Comissão Organizadora das Jornadas de Educação de Adultos.

Gaspar, M. & Vale, V. (2012, August 30). *The Incredible Years Teacher Training in Portugal: How does it Work in the Promotion of the Collaboration between Preschool Teachers and Parents?* Συμπόσιο που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Συνεδρίου της European Early Childhood Education Research Association (EECERA), Porto (Portugal).

Sylva, K., Schofield, C. & Dyke, A. (2012, August 30). *Exploring barriers and opportunities for parental engagement in childcare centres*. Symposium presented at the European Early Childhood Education Research Association (EECERA) Conference, Porto (Portugal).

Webster-Stratton, C., Gaspar, M. F. & Seabra-Santos, M. J. (2012). *Incredible Years® Parent, Teachers and Children's Series: Transportability to Portugal of Early Intervention Programs for Preventing Conduct Problems and Promoting Social and Emotional Competence*, *Psychosocial Intervention*, 21 (2): 157-169.

Veisson, M., Einarsdóttir, J., Garðarsdóttir, B., Gaspar, M., Hujala, E. & Suur, S. (2010). A cross-cultural qualitative study on parent-teacher partnerships in child care in Estonia, Finland, Iceland and Portugal, στο J. Mikk, M. Veisson & P. Luik (επιμ.). *Estonian Studies in Education*. τόμ. 2, σσ. 31-52. Frankfurt: Peter Lang.

Maria Filomena Ribeiro da Fonseca Gaspar είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στη Σχολή Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου της Κοϊμπρα, Πορτογαλία.
ninigaspar@fpce.uc.pt

Ενδεικτικές πρακτικές για τη στήριξη των οικογενειών στην εκπαίδευση των παιδιών τους

Anne Williams, Agata D'Addato

Το Eurochild δημοσίευσε πρόσφατα μια συλλογή κειμένων βασισμένη σε πέντε χρόνια αμοιβαίας μάθησης και ανταλλαγών, όπου παρουσιάζονται ορισμένες ευρωπαϊκές μελέτες περίπτωσης υπηρεσιών για οικογένειες με στόχο την έγκαιρη και αποτελεσματική παρέμβαση.

Περίληψη

Στις 10 Οκτωβρίου 2012, στη Διάσκεψη «Σκέψου τους γονείς!» που διοργάνωσε το Ολλανδικό Ινστιτούτο Νεολαίας στη Χάγη, το Eurochild παρουσίασε τη *Συλλογή Εμπνευσμένων Πρακτικών Έγκαιρης Παρέμβασης και Πρόληψης στον χώρο της Υποστήριξης της Οικογένειας και της Γονιότητας*.¹ Η Συλλογή περιλαμβάνει δώδεκα μελέτες πάνω σε υπηρεσίες έγκαιρης παρέμβασης και πρόληψης ανά την Ευρώπη που είχαν εμφανώς θετικό αντίκτυπο στα παιδιά και οι οικογένειες που επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν.

Η Συλλογή συγκεντρώνει μια πλούσια ποικιλία παραδειγμάτων εμπνευσμένης πρακτικής, ωστόσο σε όλες τις επιμέρους μελέτες μπορούν να εντοπιστούν κάποια κοινά θέματα:

- Αποβλέπουν στη συνεργασία με τους γονείς, τις οικογένειες και τις κοινότητες, ώστε να προωθηθεί ένα θετικό περιβάλλον, στο οποίο τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να αναπτυχθούν και να ευδοκιμήσουν.
- Καταδεικνύουν την ανάγκη για παρέμβαση με κατάλληλα και έγκαιρα μέτρα, όταν τα παιδιά, οι γονείς τους ή οι οικογένειες βρίσκονται σε ευπαθή κατάσταση.
- Χαρακτηρίζονται από θεμελιώδεις αρχές, όπως η μη επικριτική ή στιγματιστική στάση, η συμμετοχική και βασισμένη στις προσωπικές δυνάμεις προσέγγιση, η προσβασιμότητα των υπηρεσιών σε όλους και οι υπηρεσίες έγκαιρης παρέμβασης για τους πλέον ευπαθείς.
- Στην ενασχόλησή τους με τις οικογένειες αξιοποιούν τη συνεργασία των υπηρεσιών ως έναν τρόπο για να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα και τις δυνάμεις τους.

Εισαγωγή

Το Eurochild συνενώνει πάνω από εκατό οργανώσεις και άτομα από όλη την Ευρώπη που

έχουν αφοσιωθεί στην προώθηση των δικαιωμάτων και της ευημερίας των παιδιών και των νέων. Στόχος του είναι να διασφαλίσει τα συμφέροντα των οργανώσεων και των παιδιών και των οικογενειών με τα οποία εργάζονται, να τα εκπροσωπήσει στη χάραξη πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ, καθώς και να υποστηρίξει την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών μεταξύ των οργανώσεων που συμμετέχουν. Το έργο του Eurochild καθοδηγείται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αυτό το επαναστατικό κείμενο που έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Τη στιγμή της δημοσίευσης της Συλλογής, οι περικοπές των δημόσιων δαπανών από τις εθνικές και τοπικές κυβερνήσεις απειλούν την οικογένεια και τις υπηρεσίες για παιδιά σε όλη την Ευρώπη. Το Eurochild πιστεύει ακράδαντα ότι η υποστήριξη της οικογένειας και της ανατροφής των παιδιών δεν είναι μια πολυτέλεια για εποχές αφθονίας. Θεμελιώδες δομικό στοιχείο των συνεκτικών κοινωνιών είναι η επένδυση σε όλες τις οικογένειες, η οποία συμπληρώνεται από στοχευμένη υποστήριξη των πιο ευπαθών οικογενειών που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού. Ωστόσο, σε μια εποχή που οι πόροι είναι περιορισμένοι, το Eurochild αναγνωρίζει ότι οι υπηρεσίες και οι παρεμβάσεις οφείλουν να αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητά τους στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων. Είναι ανάγκη να προσαρμόζονται διαρκώς στις νέες κοινωνικές απαιτήσεις, καθώς και να αναπτύσσουν καινοτόμες λύσεις σε χρονίζοντα προβλήματα.

Οι μελέτες περίπτωσης

Βέλγιο: Η μελέτη *The Parenting Shop Flanders and Brussels* υποβλήθηκε από το EXPOO (Κέντρο Εμπειρογνομημάτων για την Υποστήριξη των Γονέων).² Οι θεσμοί αυτοί καθιερώθηκαν

στη Φλάνδρα και τις Βρυξέλλες τον Ιούλιο του 2007 και περιλαμβάνονται στη φλαμανδική νομοθεσία. Δημιούργησαν την ευκαιρία συνεργασίας των οργανισμών, ώστε να παρέχουν υπηρεσίες σε μια συντονισμένη και ολοκληρωμένη δέσμη, προσιτή σε κάθε γονέα. Η φλαμανδική κυβέρνηση πιστεύει ότι είναι δικαίωμα του κάθε γονέα να βρίσκει υποστήριξη σε οποιοδήποτε ζήτημα αφορά την ανατροφή των παιδιών του.

Ολλανδία: Οι μελέτες *CJG-Centrum voor Jeugd en Gezin (Το Κέντρο Νεότητας και Οικογένειας)* και τα *Κέντρα SPIL στο Αϊντχόβεν* υποβλήθηκαν από το Ινστιτούτο Νεολαίας της Ολλανδίας.³ Τα Κέντρα Νεολαίας και Οικογένειας και τα Κέντρα SPIL (Κέντρα παιχνιδιού, ένταξης και μάθησης) αποτελούν μέρος μιας εθνικής στρατηγικής που ξεκίνησε το 2007. Η Συλλογή παρουσιάζει τη μελέτη για το Αϊντχόβεν. Και οι δύο θεσμοί προσφέρουν γενικές όσο και πιο στοχευμένες υπηρεσίες, αλλά τα Κέντρα SPIL έχουν το καθένα διαφορετικό προφίλ, για να αντιστοιχούν στις ανάγκες των γονέων και των παιδιών της γειτονιάς, παρέχοντας απρόσκοπτη εξυπηρέτηση σε παιδιά 0-12 ετών και στους γονείς τους.

Γερμανία: Η μελέτη *Familienzentrum (Κέντρο Οικογένειας)* στο γερμανικό ομοσπονδιακό κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας υποβλήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Duisburg-Essen.⁴ Πρόκειται για μια στρατηγική πρωτοβουλία της κυβέρνησης του κρατιδίου να εξελίξει τα 9.000 κέντρα παιδικής φροντίδας σε «πιστοποιημένα» (δηλ. με σφραγίδα ποιότητας) κέντρα οικογένειας, που θα λειτουργούν ως «κόμβος» ενός δικτύου τοπικών υπηρεσιών οικογένειας και παιδικής πρόνοιας, με σκοπό να ενισχυθούν οι δεξιότητες ανατροφής των παιδιών και να βελτιωθεί η εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Familienzentrum "Das Menschenkinderkulturkunsthaus" του Nettetal (με την άδεια του Andreas Zorn, υπεύθυνου του Κέντρου)

Σουηδία: Η μελέτη για το Πρόγραμμα Οικογενειακής Υποστήριξης του *Stenungsund* υποβλήθηκε από το Τοπικό Συμβούλιο Δημόσιας Υγείας του *Stenungsund*.⁵ Το Πρόγραμμα είναι μέρος της Εθνικής Στρατηγικής Υποστήριξης της Οικογένειας και ακολουθεί μια προσέγγιση δημόσιας υγείας. Στόχος είναι να βρεθούν τρόποι συνεργασίας για την ανάπτυξη και τη συγκρότηση βιώσιμης και καινοτόμου υποστήριξης γονέων, η οποία θα διαρκεί από την εγκυμοσύνη μέχρι το παιδί να τελειώσει το σχολείο (0-17), και θα τους κάνει να συμμετέχουν στις δραστηριότητες.

Πολωνία: Η μελέτη για το πρόγραμμα «Καλός Γονέας-Καλή Αρχή» υποβλήθηκε από το Ίδρυμα «Παιδιά του Κανονός».⁶ Είναι το πρώτο πολωνικό πρόγραμμα συνεργασίας των υπηρεσιών με στόχο την πρόληψη της κακοποίησης των μικρών παιδιών και την προώθηση της θετικής άσκησης του γονικού ρόλου. Οι δραστηριότητες εκτείνονται από την παροχή πληροφοριών για τη γονικότητα μέχρι την παρέμβαση σε περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης, καθώς και στον «έλεγχο» των οικογενειών για παράγοντες κινδύνου και την προσφορά στήριξης. «Πιλοτικό» το 2007 στην Βαρσοβία, σήμερα επεκτείνεται σε όλη την πρωτεύουσα και σε αγροτικές περιοχές.

Γαλλία: Η μελέτη *Maison des parents* (Σπίτι των Γονέων) υποβλήθηκε από την CNAPE - Convention Nationale des Associations de Protection de l'Enfant (Εθνική Ομοσπονδία Ενώσεων για την Προστασία των Παιδιών), την Association pour la sauvegarde de l'enfance, de l'adolescence et des adultes du Finistere (Όμιλος για την Προστασία των Παιδιών, των Νέων και των Ενηλίκων του Finistère) και από το ATD 4^{ος} Κόσμος-Γαλλία.⁷ Αυτός ο νέος τύπος εκπαιδευτικής υποστήριξης των οικογενειών στη Βορειοδυτική Γαλλία, ο οποίος ξεκίνησε το 2009, είναι ανοικτός σε όλους τους γονείς που έχουν ανάγκη από βοήθεια, υποστήριξη ή από κάποιον να τους ακούσει, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ζουν στις πιο επισφαλείς καταστάσεις. Τα μέλη του προγράμματος δεν παρουσιάζουν κάποια θεωρία για την ανατροφή των παιδιών, αλλά προτείνουν ένα πλαίσιο παιδικής φροντίδας με στόχο τη διευκόλυνση των γονέων να παρέχουν ικανοποιητικές συνθήκες διαβίωσης και ερεθισμάτων στα παιδιά τους.

Ιταλία: Η μελέτη για το πρόγραμμα «Accogliere la Nascita» (Χαιρετίζοντας τη Γέννηση) υποβλήθηκε από τον Σύλλογο «Il Melograno» (Η Ροδιά).⁸ Απευθύνεται σε οικογένειες «μητέρας-παιδιού», που κατοικούν στη Ρώμη και διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο κοινωνικής ή ψυχολογικής καταπόνησης κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της ζωής του παιδιού. Στόχος του είναι να εντοπίσει τις οικογένειες που «κινδυνεύουν» όσο το δυνατόν νωρίτερα, από τη στιγμή της γέννησης του παιδιού, και να προσφέρει προγραμματισμένη επέμβαση στο σπίτι. Ξεκίνησε το 1999, «δοκιμάστηκε» σε έξι από τις δεκαεπτά κοινότητες του Δήμου της Ρώμης και τώρα εκτείνεται σε ολόκληρη την πόλη.

Ισπανία: Η μελέτη για το πρόγραμμα «Bultzatzen» (στα Βασκικά «ωθώ») για την προώθηση της επιτυχίας υποβλήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Δημοτικού Συμβουλίου του Deusto, τον δήμο του Erandio, το σχολείο μέσης εκπαίδευσης της περιοχής Astrabudua και το δημοτικό σχολείο Ignacio Aldekoa.⁹ Είναι ένα κοινωνικό-εκπαιδευτικό πρόγραμμα με βάση τη γειτονιά για πολιτισμικά διαφορετικά παιδιά ηλικίας 12-16 ετών. Προτείνει μια καινοτόμο απάντηση στον κίνδυνο σχολικής αποτυχίας και κοινωνικού αποκλεισμού που διατρέχουν οι νέοι. Η πολυεπίπεδη παρέμβαση είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο των προσδοκιών και του εκπαιδευτικού επιπέδου, καθώς και την αύξηση της συνοχής της κοινότητας.

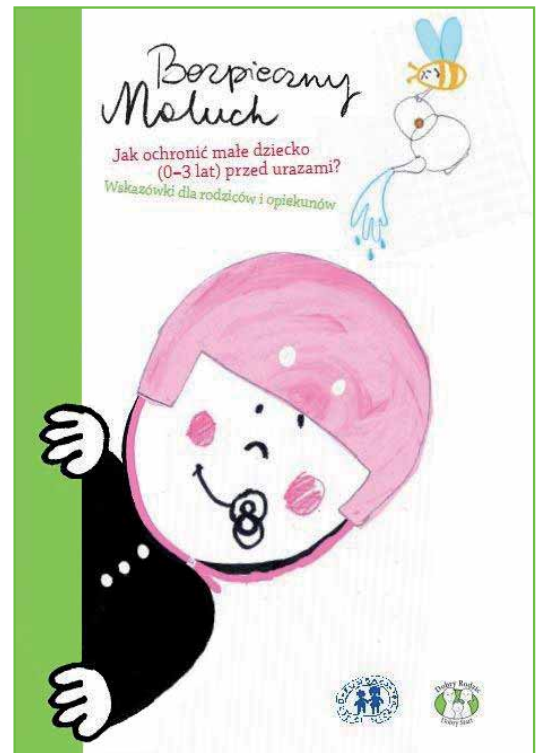
Βρετανία-Βόρεια Ιρλανδία: Η μελέτη για το πρόγραμμα *Ανάπτυξη Κόμβων Οικογενειακής Υποστήριξης με στόχο την Έγκαιρη Παρέμβαση* υποβλήθηκε από την οργάνωση Παιδιά στη Βόρεια Ιρλανδία, το Συμβούλιο Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας Βόρειας Ιρλανδίας και από το Ίδρυμα Barnardo's Northern Ireland (Βόρεια Ιρλανδία του Barnardo).¹⁰ Οι «Κόμβοι» Οικογενειακής Υποστήριξης είναι δίκτυα συνεργαζόμενων υπηρεσιών (θεσμικών, εθελοντικών, κοινοτικών) που αποβλέπουν στη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες έγκαιρης παρέμβασης, φέρνοντας σε επαφή τις οικογένειες με τους αντίστοιχους παρόχους υπηρεσιών. Πρόκειται για «εικονικές» οργανώσεις που δεν ασχολούνται με τη δημιουργία νέων υπηρεσιών, αλλά με τη διασύνδεση ήδη υφιστάμενων υπηρεσιών. Ξεκίνησε το 2011 και σήμερα το μοντέλο έχει υιοθετηθεί σε όλη τη Βόρεια Ιρλανδία.

Ρουμανία: Η μελέτη για το Πρόγραμμα για την πρόληψη του χωρισμού των παιδιών από τις οικογένειές τους υπο-

βλήθηκε από την οργάνωση Hope and Homes for Children (Ελπίδα και Εστίες για τα Παιδιά) της Ρουμανίας.¹¹ Αποσκοπεί στην παραμονή των πιο ευπαθών παιδιών στις οικογένειές τους, ώστε να αποφευχθεί η ιδρυματοποίησή τους και στην αύξηση της φροντίδας για την οικογένεια. Προσφέρει οργανωμένες, χρονικά περιορισμένες, παρεμβάσεις, στοχευμένες σε συγκεκριμένες οικογένειες, οι οποίες παρέχονται σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητά τους. Γενικότερος στόχος είναι να αναπτυχθεί μια «Δημόσια πολιτική για την πρόληψη του χωρισμού των παιδιών από τις οικογένειες», την οποία θα πρέπει να εφαρμόζουν όλες οι κρατικές αρχές που ασχολούνται με την παιδική φροντίδα και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Βουλγαρία: Η μελέτη για το πρόγραμμα *Βελτιώσεις της Οικογενειακής Εστίας για Οικογένειες που Κινδυνεύουν ή Έχουν Χαμηλά Εισοδήματα* υποβλήθηκε από το Εθνικό Δίκτυο για τα Παιδιά και από την οργάνωση Habitat for Humanity (Κατοικία για τους Ανθρώπους) - παράρτημα Βουλγαρίας.¹² Είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα (2008), που έχει στόχο να διευκολύνει τη θετική κοινωνική αλλαγή, βοηθώντας, στο επίπεδο της κοινότητας, την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών σε παιδιά που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και βελτιώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής των οικογενειών με χαμηλό εισόδημα ή που βρίσκονται σε κίνδυνο, με την παροχή άτοκων δανείων για μικρές ανακαινίσεις σπιτιών. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι να αναπτυχθεί σε όλη τη χώρα μια μικροχρηματοδοτική υπηρεσία.

Ηνωμένο Βασίλειο-Ουαλία: Η μελέτη για το

Αυτό το φυλλάδιο με τίτλο «Ασφαλές παιδί. Πώς να προστατέψετε το παιδί σας από τυχαίους τραυματισμούς. Συμβουλές για τους γονείς και κηδεμόνες των παιδιών» δίνεται σε κάθε γονέα κατά την εγγραφή του παιδιού στο Τοπικό Κέντρο Υγείας της Βαρσοβίας (το οποίο αποτελεί το πρώτο επίπεδο του Τοπικού Συστήματος Πρόληψης της Κακοποίησης των Παιδιών). © Fundacja Dzieci Niczyje

πρόγραμμα FAST - Family Action Support Team (Ομάδα Δράσης για την Οικογενειακή Υποστήριξη) υποβλήθηκε από την Action for Children di Neath Port Talbot (Δράση για τα Παιδιά του Neath Port Talbot).¹³ Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2011, ύστερα από επανεξέταση της στρατηγικής για τη στήριξη της οικογένειας από τις τοπικές αρχές, όταν οι χρήστες των υπηρεσιών εξέφρασαν την ανάγκη για πιο γρήγορη και εστιασμένη ανταπόκριση. Είναι μια υπηρεσία «βασισμένη στο αποτέλεσμα» που χρησιμοποιεί το πλαίσιο «Results-Based Accountability™». Αποσκοπεί να αποτρέψει τη διάλυση της οικογένειας και να προωθήσει την επανένωση των οικογενειών.

Διδάγματα και προκλήσεις

Σκοπός της Συλλογής δεν ήταν να κάνει συγκρίσεις. Ωστόσο, από τα σχόλια των συγγραφέων πάνω σε «παράγοντες επιτυχίας» και «προκλήσεις», μπορούμε να εντοπίσουμε κάποια θέματα «διαδικασίας» που κυριαρχούν στις μελέτες. Τα περιγράφουμε παρακάτω ως Προσβασιμότητα των υπηρεσιών, Ανταπόκριση των Υπηρεσιών και Συνεργασία των υπηρεσιών. Κλείνουμε, τέλος, συνοψίζοντας κάποια βασικά σημεία που προκύπτουν από τα «πρέπει» και «δεν πρέπει» που εντόπισαν οι συγγραφείς, ώστε να μεγιστοποιηθούν οι πιθανότητες επιτυχίας.

Προσβασιμότητα των Υπηρεσιών

Η παροχή υπηρεσιών με προσιτό και ενδυναμωτικό τρόπο είναι πιο περίπλοκη από ότι μπορεί να φαίνεται αρχικά. Οι πρακτικές πτυχές της προσβασιμότητας είναι προφανώς σημαντικές - η θέση, ο σχεδιασμός των κτιρίων, το μείγμα κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων, οι προσιτές τιμές. Αλλά η εικόνα της υπηρεσίας που δημιουργείται μέσω διαφημιστικού υλικού είναι εξίσου ζωτικής σημασίας και πολλές επιμέρους μελέτες το καταδεικνύουν. Η καλή φήμη (από στόμα σε στόμα) συνδέεται βέβαια με τη διαφήμιση, καθώς τα ελκυστικά φυλλάδια πρέπει να υποστηρίζονται και από καλές εμπειρίες! Η δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος για εποικοδομητική συνάντηση με τους γονείς είναι μεγάλη πρόκληση, καθώς εξαρτάται από τις δεξιότητες και τις ικανότητες των ανθρώπων που εμπλέκονται, από την ικανότητά τους να εμπνέουν εμπιστοσύνη στους γονείς, την οικοδόμηση σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού και εμπιστοσύνης, την ορθή αντιμετώπιση εντάσεων, την έκφραση μέσα από δράσεις της αξιακής βάσης της υπηρεσίας. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι η «βασισμένη στη σχέση» δουλειά, όπως και το να είναι κανείς γονιός, δεν είναι κάτι που προκύπτει αυτόματα, αλλά απαιτεί μια από κοινού εμπλοκή σε κοινή κατάρτιση και σε κοινό προσανατολισμό.

Ανταπόκριση των υπηρεσιών

Ένα σημαντικό θέμα που παρουσιάζεται στις μελέτες είναι να εξασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες παρέχουν βοήθεια χρήσιμη και συγκεκριμένη για κάθε οικογένεια και, ταυτόχρονα, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της κοινότητας και της γειτονιάς, όπως είναι επίσης ανάγκη να

εξασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες προσφέρονται στους γονείς με διαφορετικούς τρόπους, με τη χρήση κατάλληλων προσβάσιμων πόρων της κοινότητας. Σύμφωνα με ορισμένα προγράμματα, η επίτευξη των στόχων θα ήταν αδύνατη χωρίς τη στενή συνεργασία με αναγνωρισμένες οργανώσεις της τοπικής κοινότητας για την πρόσβαση και χωρίς την ομαλή επικοινωνία με τις στοχευμένες ομάδες. Κάποιες μελέτες δείχνουν ότι, με τόσους πολλούς ανθρώπους να ασχολούνται, μπορεί να καταστεί δύσκολο να τηρηθούν οι στόχοι του προγράμματος και να εξασφαλιστεί ότι το ήθος και οι αρχές που διέπουν το πρόγραμμα είναι κατανοητές και εφαρμόζονται πιστά.

Συνεργασία των υπηρεσιών

Η συνεργασία των υπηρεσιών εμφανίζεται σε όλες τις μελέτες, οι οποίες συμφωνούν ότι καλύτερος συντονισμός των υπηρεσιών σημαίνει καλύτερη ανταπόκριση των υπηρεσιών και πιο αποτελεσματική χρήση των πόρων. Στο πιο στοχευμένο άκρο του φάσματος, τη δουλειά με παιδιά που κινδυνεύουν και με τους γονείς τους, η δημιουργία και ενεργοποίηση ενός δικτύου υποστήριξης γύρω από την οικογένεια θεωρείται κλειδί για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των παρεμβάσεων. Όπως θα περιμέναμε κανείς, υπάρχουν προκλήσεις, καθώς και οφέλη. Μερικά κοινά θέματα είναι τα εξής: η κάλυψη των αναγκών και των συμφερόντων όλων των εμπλεκόμενων οργανισμών, ο χρόνος που απαιτείται για συντονισμό και στρατηγικό σχεδιασμό, η ανάγκη να αποφευχθεί ο άσκοπος ανταγωνισμός, η επεξεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών, η συμφωνία για κοινούς στόχους, η διασφάλιση των προτύπων ποιότητας. Σε όλες τις περιπτώσεις η κατάρτιση όλων των φορέων και η ανάπτυξη του προσωπικού αναγνωρίζονται ως κρίσιμοι παράγοντες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών, όπως επίσης και το καλό επίπεδο επικοινωνίας και συντονισμού μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της διοίκησης. Υπάρχουν επίσης μερικά καλά παραδείγματα «πρωτοκόλλων εργασίας» (π.χ. για την ανταλλαγή πληροφοριών) και «προτύπων ποιότητας».

Συμπεράσματα

Κλείνοντας, θα συνοψίσουμε κάποια βασικά «πρέπει» και «δεν πρέπει» που απορρέουν από τις παρατηρήσεις των συγγραφέων:

- Προσφέρετε διάφορους τρόπους υποστήριξης των γονέων για να καλυφθούν οι ανάγκες διαφορετικών γονέων.
- Οι οικογένειες δεν είναι απλοί θεατές, τα προγράμματα θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις των παιδιών, των νέων και των γονέων.
- Επικοινωνείτε με σαφήνεια και με στόχο την οικοδόμηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης.
- Παραμείνετε ευέλικτοι, είναι απί-

θανο οποιοδήποτε αρχικό μοντέλο να είναι απόλυτα σωστό.

- Η αξιολόγηση είναι αναγκαία για να τεκμηριωθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα.

1 Μπορείτε να κατεβάσετε τη Συλλογή από την ιστοσελίδα του Eurochild: http://www.eurochild.org/en/news/details-homeblock-links/index.html?tx_ttnews%5Btt_news%5D=6546&tx_ttnews%5BbackPid%5D=185&cHash=450d1229817b732044cf4f0606381e9

2 <http://www.expo.be/parenting-support-in-flanders>
3 <http://www.youthpolicy.nl/yp/Youth-Policy/Publications-of-the-Netherlands-Youth-Institute/Youth-and-Family-Centres-in-The-Netherlands>
4 <http://www.familienzentrum.nrw.de/67.html> (επίσημη ιστοσελίδα του Τμήματος Οικογένειας της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας)
5 www.stenungsund.se/foralder
6 <http://fdn.pl/en>
7 http://www.cnape.fr/fr/unasea_missions.html
8 [Http://www.adsea29.org/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=54](http://www.adsea29.org/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=54)
9 [Http://www.atd-fourthworld.org/-France,304-.html](http://www.atd-fourthworld.org/-France,304-.html)
10 <http://www.melgranoroma.org/sito19/main.php?p=113>
11 http://www.fundacion-deusto.deusto.es/servlet/Satellite/Noticia/1227879441655/_ingl/%231115650289076/0/cx/UniversidadDeusto/Noticia/NoticiaTemplate?tipoColeccion=Page
12 <http://www.cypsp.org/familyhubs.htm>
13 <http://www.hopeandhomes.org/what-we-do/where-we-work/romania>
14 <http://nmd.bg/en/>
15 <http://habitatbulgaria.org/en/index.php>
16 <http://www.actionforchildren.org.uk/our-services/projects/npt-family-action-support-team-28fast> 9%

H Anne Williams είναι σύμβουλος παιδιών και οικογένειας. a.williams@wanadoo.fr

H D'Agata Addato είναι στέλεχος πολιτικής του Eurochild. agata.daddato@eurochild.org

Η φωτογραφία αυτή εικονίζει τη δουλειά μας με τους γονείς, που έχει ως στόχο την υποστήριξη των πατέρων στον ρόλο του γονέα (με την άδεια του Kerstin Ahlen, Συντονιστή Δημόσιας Υγείας του Stenungsund, Σουηδία)

Οικογένειες ανάμεσα στην Ιταλία και τη Ρουμανία: παιδιά μόνα και μητέρες στη δουλειά

Mariana Norel

Στις φωτογραφίες που διασώζουν τη μνήμη τους πάνω στους τάφους του κοιμητηρίου, χαμογελούν, τα πρόσωπά τους φωτίζονται από ειρηνικές σκέψεις. Είναι όμως τα αυτοκτονημένα παιδιά, τα πολυάριθμα παιδιά της Ρουμανίας που δείχνουν την εξάπλωση μιας φονικής κατάθλιψης ανάμεσα στο πλήθος των παιδιών που οι μητέρες τους έχουν αναγκαστεί να τα αφήσουν πίσω και να φύγουν στο εξωτερικό, σπρωγμένες από τη φτώχεια και την ανεργία.

Η επίταση της μεταναστευτικής ροής των Ρουμάνων πολιτών προς άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα τελευταία χρόνια έχει σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή χιλιάδων παιδιών. Αυτά είναι που πληρώνουν έμμεσα το τίμημα για τις άθλιες οικονομικές συνθήκες της χώρας τους. Το τίμημα αυτό είναι βαρύ, αφού σημαίνει μια μειονεκτική παιδική ηλικία, σηματοδωμένη από τη στέρηση της πατρικής ή μητρικής στοργής. Υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες στην ουσία «ορφανά» στη Ρουμανία, τα παιδιά που είναι μόνα, όχι επειδή οι γονείς τους έχουν πεθάνει, αλλά επειδή έχουν μεταναστεύσει στην Ιταλία, στη Γερμανία, στην Ισπανία για να φροντίσουν τα παιδιά και τα ηλικιωμένα μέλη άλλων οικογενειών ή να εργαστούν ως χειρώνακτες. Έχουν αφήσει τους αγαπημένους τους στο σπίτι, ψάχνοντας για δουλειές που μπορούν να επιτρέψουν ένα καλύτερο μέλλον για τα δικά τους παιδιά.¹

Στην Ιταλία τα παιδιά που μένουν πίσω είναι γνωστά ως «λευκά ορφανά». Αυτά τα παιδιά στερούνται την καθημερινή στοργική παρουσία των γονέων τους, αφημένα στην «υλική» φροντίδα των παππούδων, θείων και συγγενών διαφόρων βαθμών ή απλών φίλων και γειτόνων, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις αφήνονται ακόμη και ολομόναχα.² Αντίστοιχα, οι μητέρες αυτών των παιδιών υποφέρουν από το «σύνδρομο του φροντιστή» (όπως το έχουν ονομάσει οι Ιταλοί γιατροί), το οποίο στη Ρουμανία είναι γνωστό ως «ιταλικό σύνδρομο». Πρόκειται για ένα αίσθημα απώλειας, ένα βαθύ κενό, μια πέτρα στον λαιμό που τις τραβά στην αγκαλιά της κατάθλιψης. Μια μητέρα χωρίς το παιδί της, ένα παιδί χωρίς τη μητέρα του: ένα απερίγραπτο, αφάνταστο βασανιστήριο και για τους δύο, το οποίο σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στον θάνατο.

Ένα παράλογο αίσθημα ενοχής

Επειδή τα παιδιά αυτά είναι μόνα και αόρατα, μπορούν να καταλήξουν ακόμη και στην αυτοκτονία. Η Silvia Dumitrache, πρόεδρος της Ένωσης Ρουμάνων Γυναίκων στην Ιταλία (Adri Onlus), εξηγεί: «Δεν είναι απλώς το αίσθημα της στέρησης που οδηγεί στην τραγική φυγή,

είναι το αίσθημα ενοχής, όπως έχουν εξηγήσει πολλές φορές οι ψυχολόγοι. Αν η μητέρα φύγει για να δουλέψει στο εξωτερικό και να στέλνει χρήματα στο σπίτι, το παιδί αισθάνεται υπεύθυνο για την απουσία της· ξέρει ότι η

θυσία Κοινωνικών Υπηρεσιών (*Dirrecția de Servicii Social - DSS*) της Κομητείας του Βραζον, παρουσιάζει συνοπτικά τα μέτρα που έχουν ληφθεί για αυτό: «Η Κοινωνική Υπηρεσία Βοήθειας Παιδιού και Οικογένειας, μία από τις εξειδι-

μητέρα βρίσκεται μακριά κυρίως για χάρη του. Κατά παράδοξο τρόπο, η αυτοκτονία γίνεται ένας τρόπος να φέρει τη μητέρα του πίσω, διώχνοντας με τον τρόπο αυτόν το αίσθημα ενοχής και εγκατάλειψης».

«Στις μέρες μας», συνεχίζει η Dumitrache, η οποία έχει ζήσει εννέα χρόνια στην Ιταλία μαζί με τον γιο της, «οι Ρουμάνες είναι περιζήτητες στο εξωτερικό για εργασίες περίθαλψης και οικιακής φροντίδας και υπάρχει μεγάλη ζήτηση στον τομέα αυτόν». Για τα παιδιά που μένουν πίσω, η απουσία της μητέρας είναι μια διαρκής πηγή δυστυχίας. Πολλά παιδιά δεν τρέφονται σωστά, έχουν κακή επίδοση στο σχολείο και υποφέρουν από κατάθλιψη. Άλλα, αντί για το σχολείο, προτιμούν τη ζωή στους δρόμους και εντάσσονται σε επικίνδυνες παρέες.

Οι πρωτοβουλίες της ρουμανικής κυβέρνησης

Η Mariana Topoliceanu, διευθύντρια της Διεύ-

κυμένες υπηρεσίες της DSS, έχει υλοποιήσει πλήθος προγραμμάτων τα οποία αποσκοπούν στη διευκόλυνση και βελτίωση της πρόσβασης των ανήλικων παιδιών των μεταναστών στην εκπαίδευση, ώστε να αυξηθούν οι δυνατότητες ένταξής τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ένα από τα προγράμματα με τον μεγαλύτερο αντίκτυπο, που ονομάζεται «*Είσαι ο καλύτερος!*», ξεκίνησε το 2007, χάρη στην υποστήριξη και την πρωτοβουλία του Ροταριανού Ομίλου του Βραζον. Στόχος αυτού του προγράμματος είναι η βελτίωση της σχολικής επίδοσης των παιδιών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, βοηθώντας τα να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες, αλλά και προσφέροντάς τους σχολικά είδη. Στο πλαίσιο του προγράμματος «*Ουράνιο τόξο: Βήματα προς μια νέα ευκαιρία*» οργανώθηκαν κοινωνικές-εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τους μαθητές που προέρχονταν από μη προνομιούχες οικογένειες (στην πλειονότητα μονογονεϊκές) και φοιτούσαν σε

κάποια δημοτικά σχολεία. Μεταξύ των σχολείων και του Τρανσυλβανικού Πανεπιστημίου του Βραζον υπογράφηκαν πρωτόκολλα συνεργασίας, με στόχο τον καθορισμό των πλέον κατάλληλων πρωτοβουλιών για την κάλυψη των αναγκών που εντοπίστηκαν. Φοιτητές του Τμήματος Κοινωνιολογίας και Κοινωνικής Εργασίας (*Facultatea de Sociologie și Asistență Socială*) βοήθησαν τα παιδιά στην απογευματινή μελέτη τους, οργάνωσαν δραστηριότητες εργασιοθεραπείας, διοργάνωσαν το πάρτι των Χριστουγέννων και πήγαν τα παιδιά στον ζωολογικό κήπο και στο θέατρο. Το κέντρο ημερήσιας φροντίδας «Astra», που άνοιξε το σχολικό έτος 2012-2013, αναπτύσσεται στην ίδια κατεύθυνση. Είναι ένα πρόγραμμα που ξεκίνησε από τον Δήμο του Βραζον, με τη συνεργασία της DSS, και παρέχει υπηρεσίες μετά το σχολικό ωράριο, προσφέροντας σε παιδιά που ζουν σε δύσκολες συνθήκες βοήθεια στη μελέτη και συμμετοχή σε κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες για να τα απασχολήσει με ευχάριστους και χρήσιμους τρόπους στον ελεύθερο χρόνο τους και, πιο απλά, να τους προσφέρει ένα δωρεάν γεύμα. Η υπηρεσία αυτή προσφέρει επίσης υποστήριξη στις οικογένειες με προγράμματα στήριξης προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες της κάθε οικογένειας, παράλληλα με συμβουλευτικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τους γονείς ή τους νόμιμους κηδεμόνες των παιδιών. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι να ξεπεράσουν σταδιακά τις καταστάσεις κινδύνου, δημιουργώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για τα μειονεκτούντα παιδιά. Μέσα από τις συγκεκριμένες δραστηριότητες που διεξάγονται από την DSS, έχουμε διαπιστώσει ότι, προκειμένου να επιτευχθεί πραγματική πρόοδος στην εκπαίδευση των παιδιών με τα οποία δουλεύουμε, είναι απολύτως απαραίτητη η συμμετοχή των γονέων. Για τον λόγο αυτόν, έχουν οργανωθεί ομάδες υποστήριξης για τους γονείς που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες μας, με σκοπό να τους ευαισθητοποιήσουν για τις ευθύνες τους και να βελτιώσουν την επικοινωνία και τη σχέση τους με τα παιδιά τους. Η ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων σε συνεργασία με ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην κομητεία του Βραζον θα μπορούσε να είναι η καλύτερη λύση για να ενισχυθούν οι προσπάθειές μας και να γίνουν πιο αποτελεσματικές στην εξασφάλιση του δικαιώματος κάθε παιδιού στην εκπαίδευση.

Συναντήσεις στο Skype

Οι ιστορίες πολλών γυναικών που ζουν στο εξωτερικό μοιάζουν πολύ μεταξύ τους. Η Sil-

via Dumitrache έφτασε στην Ιταλία πριν από εννέα χρόνια αναζητώντας ιατρική φροντίδα για τον γιο της, ο οποίος υπέφερε από χρόνιο νόσημα. Η Silvia ήταν δημοσιογράφος σε μια μικρή αυτοχρηματοδοτούμενη εφημερίδα-σήμερα είναι ικανοποιημένη που δουλεύει ως γραμματέας στο γραφείο ενός γιατρού, αφού ο γιος της, στον οποίο οι Ρουμάνοι γιατροί είχαν δώσει πέντε χρόνια ζωής, είναι εντελώς καλά. Όμως μέσα στην καρδιά της έχει και τα πάνω από 350.000 παιδιά της Ρουμανίας (στοιχεία της UNICEF) που στερούνται τη στοργή της μητέρας τους. Για να τα βοηθήσει, δουλεύει στην εφαρμογή ενός προγράμματος που ονομάζεται *Η μαμά σε αγαπά πάρα πολύ*. «Σκοπός μας είναι να κάνουμε τη μητέρα και το παιδί να νιώσουν ότι ο δεσμός τους δεν έχει σπάσει, παρά τη μεγάλη απόσταση που τους χωρίζει. Αποφάσισα τη συμμετοχή των δημόσιων βιβλιοθηκών, γιατί στη Ρουμανία είναι ακόμη λειτουργικές και ανοιχτές σε όλους. Στους σταθμούς Internet των ρουμανικών και ιταλικών βιβλιοθηκών παιδιά και μητέρες μπορούν να συναντηθούν και να επικοινωνήσουν μέσω του Skype μέσα σε έναν ασφαλή και προστατευμένο χώρο. Προφανώς, αυτό πρέπει να περιλαμβάνει και ένα υποστηρικτικό πρόγραμμα για το παιδί, το οποίο αρχίζει πριν από τη χρήση του Skype και δεν τελειώνει όταν το παιδί επιστρέφει στο σπίτι μόνο του. Χρειάζεται ένας αριθμός επαγγελματιών (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι κλπ.) οι οποίοι συνεργάζονται μεταξύ τους και με τα εμπλεκόμενα άτομα». Το πρόγραμμα έχει εγκριθεί από τον Δήμο του Μιλάνου και ξεκίνησαν οι διαδικα-

σίες για μια συμφωνία ενός έτους μεταξύ των βιβλιοθηκών. «Αρχικά θα συμμετάσχουν τρεις βιβλιοθήκες», εξηγεί ο Stefano Parise, διευθυντής του Τομέα Δημοσίων Βιβλιοθηκών, «αλλά σχεδιάζουμε τη βαθμιαία επέκταση σε όλο το σύστημα βιβλιοθηκών του Μιλάνου. Χάρη στη συνεργασία της Ένωσης Ρουμάνων της Ιταλίας, θα γίνει δυνατόν να εγγυηθούμε την ψυχολογική υποστήριξη των γυναικών που θα χρησιμοποιήσουν την υπηρεσία. Η Ένωση Ιταλικών Βιβλιοθηκών επεξεργάζεται ένα μνημόνιο καταπόνησης με την ένωση των ρουμανικών βιβλιοθηκών για τη διάδοση αυτής της υπηρεσίας». (www.teiubestemama.it).

1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης από τη Ρουμανία προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικά στην Ιταλία, το έχει αναλύσει η συγγραφέας στο δοκίμιο της «*Conseguenze socio-culturali del fenomeno della migrazione (dei romeni in Italia e degli italiani in Romania)*» [Κοινωνικο-πολιτισμικές συνέπειες του φαινομένου της μετανάστευσης (των Ρουμάνων στην Ιταλία και των Ιταλών στη Ρουμανία)]. Δημοσιεύθηκε στο βιβλίο που επιμελήθηκε ο Fabrizio d'Aniello με τίτλο *Immigrazione ed interculturalità: Dall'indifferenza alla convivialità delle differenze* [Μετανάστευση και διαπολιτισμικότητα: Από την αδιαφορία στην απόλαυση των διαφορών], Pensa MultiMedia Editore, Lecce 2011.

2 Η κατάσταση καταγγέλθηκε από τη ΜΚΟ *Save the Children*, η οποία ζήτησε από την κυβέρνηση του Βουκουρεστίου να ενισχύσει την υπάρχουσα νομοθεσία, δημιουργώντας έναν ενιαίο θεσμό παρακολούθησης του φαινομένου και επιβάλλοντας αυστηρές ποινές σε όσους δεν ακολουθούν τους κανόνες. Το πρόβλημα στη Ρουμανία έχει τεράστιες διαστάσεις: ο αριθμός των παιδιών που «έχει αφαιρεθεί πίσω» είναι κάπου μεταξύ του 5% και 10% του ανήλικου πληθυσμού, 50% των οποίων είναι μικρότερα των 10 ετών. Μόνο 85.000 παιδιά έχουν «καταγραφεί» από τους γονείς τους στις δημόσιες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας του παιδιού, πριν αυτοί φύγουν. Η ισχύουσα νομοθεσία στη Ρουμανία απαιτεί οι γονείς να αναφέρουν τη μετανάστευσή τους στις αρμόδιες αρχές. Πρέπει επίσης να ορίσουν έναν νόμιμο κηδεμόνα που θα φροντίζει τα παιδιά. Στην πράξη, ωστόσο, τις περισσότερες φορές τα παιδιά αφήνονται σε μέλη της ευρύτερης οικογένειας, χωρίς ενδιαφέρον για τη νόμιμη κηδεμονία τους.

Η Mariana Norel είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Ψυχολογίας και Παιδαγωγικών Επιστημών του Τρανσυλβανικού Πανεπιστημίου του Βραζον (Ρουμανία). mariana_norel@unitbv.ro

Σύγκριση πραγματικού αριθμού «λευκών ορφανών» και επίσημου αριθμού δηλώσεων μετανάστευσης (Πηγή: Directia de Servicii Sociale - DSS)

